

รายงานบูรณะโบราณสถาน
โครงการบูรณะและปรับปรุงสภาพแวดล้อม โบราณสถานกลุ่มคลองสระบัว
วัดตะไกร

เสนอ

สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 3 พระนครศรีอยุธยา

โดย

ห้างหุ้นส่วนจำกัดพรอนันท์ก่อสร้าง
ปีงบประมาณ 2544

รายงานบูรณะโบราณสถาน
โครงการบูรณะและปรับปรุงสภาพแวดล้อมโบราณสถานกลุ่มคลองสระบัว

วัดตะไกร

เสนอ

สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 3 พระนครศรีอยุธยา

โดย

ห้างหุ้นส่วนจำกัดพรอนันท์ก่อสร้าง

ปีงบประมาณ 2544

อธิบดีกรมศิลปากร
อุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา

29 ธ.ค. 2551

คำนำ

โครงการบูรณะและปรับปรุงสภาพแวดล้อมโบราณสถานกลุ่มคลองสระบัว (วัดพระยาแมน วัดจกกลม วัดตะไกร และวัดหัดดาวาส) เป็นโครงการที่กรมศิลปากร โดยจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้ว่าจ้าง ห้างหุ้นส่วน จำกัดพรอนันท์ก่อสร้างเป็นผู้ดำเนินการ ตามสัญญาเลขที่ 13/2543 ลงวันที่ 19 พฤษภาคม 2543

ห้างฯ ได้เริ่มดำเนินการบูรณะและปรับปรุงสภาพแวดล้อมโบราณสถานกลุ่มคลองสระบัว ตามสัญญาตั้งแต่วันที่ 25 พฤษภาคม 2543 และการดำเนินงานได้สิ้นสุดลงเมื่อวันที่ 15 พฤศจิกายน 2543

อนึ่งการดำเนินงานสำเร็จล่วงไปได้ด้วยดี เนื่องจากความช่วยเหลือของบุคคลต่าง ๆ ได้แก่ นายสด แดงเอียด ผู้อำนวยการสำนักงานโบราณคดี และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 3 เจ้าหน้าที่สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 3 ทุกท่าน ห้างฯ จึงกราบขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

พ.จ.ก. พรอนันท์ก่อสร้าง

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	ก
สารบัญ	ข
สารบัญภาพ	ค
บทนำ ความเป็นมาของโครงการ	1
ประวัติความสำคัญของคลองสระบัว	3
บทที่ 1 โบราณสถานวัดตะไกรก่อนดำเนินการบูรณะ	6
ตำแหน่งที่ตั้ง	6
ประวัติการทำงานที่ผ่านมา	6
ประวัติโบราณสถาน	6
สภาพโบราณสถานก่อนการบูรณะ	7
ลักษณะโบราณสถานก่อนการบูรณะ	8
บทที่ 2 การดำเนินงานบูรณะโบราณสถาน	26
ขั้นตอนการดำเนินงาน	26
บทที่ 3 โบราณสถานภายหลังการบูรณะ	48
บทที่ 4 บทสรุป	70
บรรณานุกรม	

สารบัญญภาพ

หน้า

รูปที่ 1 สภาพโดยทั่วไปของเจดีย์ประธาน ก่อนดำเนินการบูรณะ (4/3)	11
รูปที่ 2 สภาพโดยทั่วไปของเจดีย์ประธาน ก่อนดำเนินการบูรณะ (3/21)	12
รูปที่ 3 สภาพของฐานเจดีย์ประธานซึ่งมีรอยแตกเป็นแนวยาวแสดงถึงการทรุดตัวของเจดีย์ (3/19)	12
รูปที่ 4 สภาพโดยทั่วไปของวิหาร ก่อนดำเนินการบูรณะ (4/18)	13
รูปที่ 5 พื้นปูอิฐภายในวิหาร ก่อนดำเนินการบูรณะ (4/14)	14
รูปที่ 6 เจดีย์รายภายในวัดตะไกร ก่อนดำเนินการบูรณะ (3/20)	17
รูปที่ 7 เจดีย์รายภายในวัดตะไกร ก่อนดำเนินการบูรณะ (4/11)	17
รูปที่ 8 เจดีย์รายภายในวัดตะไกร ก่อนดำเนินการบูรณะ (4/12)	18
รูปที่ 9 เจดีย์ทรงปรางค์ ก่อนดำเนินการบูรณะ (3/22)	18
รูปที่ 10 ชุ่มประตูทางเข้าด้านทิศใต้ ก่อนดำเนินการบูรณะ (10/28)	19
รูปที่ 11 สภาพโดยทั่วไปของแนวกำแพงแก้ว ด้านทิศเหนือ ก่อนดำเนินการบูรณะ (4/19)	20
รูปที่ 12 สภาพโดยทั่วไปของแนวกำแพงแก้วด้านทิศใต้ ก่อนดำเนินการบูรณะ (4/20)	20
รูปที่ 13 สภาพโดยทั่วไปของอุโบสถ ก่อนดำเนินการบูรณะ (4/28)	21
รูปที่ 14 สภาพภายในอุโบสถ ก่อนดำเนินการบูรณะ (4/31)	22
รูปที่ 15 สภาพโดยทั่วไปของอุโบสถ ก่อนดำเนินการบูรณะ (7/18)	22
รูปที่ 16 สภาพโดยทั่วไปของสระน้ำ ก่อนดำเนินการบูรณะ (4/12)	23
รูปที่ 17 สภาพโดยทั่วไปของสระน้ำ ก่อนดำเนินการบูรณะ (4/12)	24
รูปที่ 18 สภาพโดยทั่วไปของอาคารด้านหน้าสระน้ำ ก่อนดำเนินการบูรณะ (14/37)	24
รูปที่ 19 แนวกำแพงวัดด้านทิศตะวันออก ก่อนดำเนินการบูรณะ (14/30)	25
รูปที่ 20 แนวกำแพงวัดด้านทิศใต้ ก่อนดำเนินการบูรณะ (7/14)	26
รูปที่ 21 ฐานสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ ภายในวัด (4/24)	26
รูปที่ 22 ฐานสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ ภายในวัด (4/25)	27
รูปที่ 23 ฐานสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ ภายในวัด (4/15)	27

รูปที่ 24	ดำเนินการเทพื้น ค.ส.ล. เสริมความมั่นคงของเจดีย์ประธาน (10/11)	30
รูปที่ 25	ดำเนินการเสริมความมั่นคงบริเวณองค์ระฆังของเจดีย์ประธาน (17/30)	31
รูปที่ 26	ดำเนินการเสริมความมั่นคงบริเวณบัลลังก์ของเจดีย์ประธาน (17/18)	31
รูปที่ 27	ดำเนินการบูรณะเจดีย์ประธาน (14/36)	32
รูปที่ 28	ดำเนินการบูรณะวิหาร (ปรับระดับพื้นภายใน) (10/34)	33
รูปที่ 29	ดำเนินการเสริมความมั่นคงบริเวณผนังวิหาร (17/16)	33
รูปที่ 30	ดำเนินการเสริมความมั่นคงบริเวณฐานชุกชี (17/23)	34
รูปที่ 31	ดำเนินการขุดล้างทำความสะอาดเจดีย์ราย (4/8)	35
รูปที่ 32	ดำเนินการก่ออิฐเสริมเจดีย์ราย (10/18)	35
รูปที่ 33	ดำเนินการก่ออิฐเสริมเจดีย์ราย (11/32)	36
รูปที่ 34	ก่ออิฐเสริมเจดีย์ราย บริเวณด้านหน้าเจดีย์ประธาน (11/36)	36
รูปที่ 35	ดำเนินการบูรณะเจดีย์ทรงปรางค์ (11/25)	37
รูปที่ 36	ดำเนินการบูรณะบริเวณเรือนธาตุของเจดีย์ทรงปรางค์ (8/25)	38
รูปที่ 37	ดำเนินการบูรณะแนวกำแพงแก้ว (10/26)	39
รูปที่ 38	ดำเนินการบูรณะแนวกำแพงแก้ว (10/27)	39
รูปที่ 39	ดำเนินการเทพื้น ค.ส.ล. รัศรอบฐานอุโบสถ (10/12)	40
รูปที่ 40	ดำเนินการปูพื้นอิฐภายในอุโบสถ (11/17)	41
รูปที่ 41	ดำเนินการก่ออิฐเสริมฐานชุกชี ภายในอุโบสถ (11/22)	42
รูปที่ 42	ดำเนินการปูพื้นอิฐ บริเวณลานประทักษิณของอุโบสถ (23/4)	42
รูปที่ 43	ดำเนินการบูรณะและเสริมความมั่นคงบริเวณสระน้ำด้านหน้าวัด (23/15)	43
รูปที่ 44	ดำเนินการบูรณะและเสริมความมั่นคงบริเวณสระน้ำด้านหน้าวัด (23/16)	44
รูปที่ 45	ดำเนินการบูรณะและเสริมความมั่นคงบริเวณสระน้ำด้านหน้าวัด (23/20)	44
รูปที่ 46	ดำเนินการบูรณะอาคารด้านหน้าสระน้ำ (15/1)	45
รูปที่ 47	ดำเนินการบูรณะอาคารด้านหน้าสระน้ำ (15/36)	46
รูปที่ 48	ก่ออิฐเสริมแนวกำแพงวัด (15/2)	47
รูปที่ 49	ดำเนินการบูรณะแนวกำแพงวัด (10/16)	47
รูปที่ 50	ดำเนินการบูรณะแนวกำแพงวัดด้านทิศใต้ (กำแพงแก้วล้อมรอบอุโบสถ) (11/15)	48
รูปที่ 51	ดำเนินการบูรณะฐานสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ ภายในวัด (22/15)	48
รูปที่ 52	ดำเนินการบูรณะฐานสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ ภายในวัด (22/16)	49

รูปที่ 53 เจดีย์ประธาน ภายหลังจากดำเนินงานบูรณะ (31/1)	50
รูปที่ 54 เจดีย์ประธาน ภายหลังจากดำเนินงานบูรณะ (31/2)	51
รูปที่ 55 เจดีย์ประธาน ภายหลังจากการบูรณะ (31/3)	51
รูปที่ 56 วิหาร ภายหลังจากการบูรณะ (31/4)	52
รูปที่ 57 วิหาร ภายหลังจากการบูรณะ (31/5)	53
รูปที่ 58 วิหาร ภายหลังจากการบูรณะ (31/6)	53
รูปที่ 59 เจดีย์รายหมายเลข 1 ภายหลังจากดำเนินการบูรณะ (31/7)	54
รูปที่ 60 เจดีย์รายหมายเลข 2 ภายหลังจากดำเนินการบูรณะ (31/8)	55
รูปที่ 61 เจดีย์รายหมายเลข 3 ภายหลังจากดำเนินการบูรณะ (31/9)	55
รูปที่ 62 เจดีย์รายหมายเลข 4 ภายหลังจากดำเนินการบูรณะ (31/10)	56
รูปที่ 63 เจดีย์รายหมายเลข 5 ภายหลังจากดำเนินการบูรณะ (31/11)	57
รูปที่ 64 เจดีย์รายหมายเลข 6 ภายหลังจากดำเนินการบูรณะ (31/12)	57
รูปที่ 65 เจดีย์รายหมายเลข 7 ภายหลังจากการบูรณะ (31/13)	58
รูปที่ 66 เจดีย์รายหมายเลข 8 ภายหลังจากดำเนินการบูรณะ (31/14)	59
รูปที่ 67 เจดีย์รายหมายเลข 9 ภายหลังจากดำเนินการบูรณะ (31/15)	59
รูปที่ 68 เจดีย์รายหมายเลข 10 ภายหลังจากดำเนินการบูรณะ (31/16)	60
รูปที่ 69 เจดีย์รายหมายเลข 11 ภายหลังจากดำเนินการบูรณะ (31/17)	61
รูปที่ 70 เจดีย์รายหมายเลข 12 ภายหลังจากดำเนินการบูรณะ (31/118)	61
รูปที่ 71 เจดีย์รายหมายเลข 13 ภายหลังจากดำเนินการบูรณะ (31/19)	62
รูปที่ 72 เจดีย์รายหมายเลข 14 ภายหลังจากดำเนินการบูรณะ (31/20)	63
รูปที่ 73 เจดีย์รายหมายเลข 15 ภายหลังจากดำเนินการบูรณะ (31/21)	63
รูปที่ 74 เจดีย์ทรงปราสาท ภายหลังจากดำเนินงานบูรณะ (31/22)	64
รูปที่ 75 กำแพงแก้ว ภายหลังจากดำเนินการบูรณะ (31/23)	65
รูปที่ 76 กำแพงแก้ว ภายหลังจากดำเนินการบูรณะ (31/24)	66
รูปที่ 77 กำแพงแก้ว ภายหลังจากดำเนินการบูรณะ (31/25)	66
รูปที่ 78 สระน้ำ ภายหลังจากดำเนินการบูรณะ (31/26)	67
รูปที่ 79 สระน้ำ ภายหลังจากดำเนินการบูรณะ (31/27)	67
รูปที่ 80 อาคารด้านหน้าสระน้ำ ภายหลังจากดำเนินการบูรณะ (31/28)	68
รูปที่ 81 แนวกำแพงวัด ภายหลังจากดำเนินการบูรณะ (31/29)	69
รูปที่ 82 แนวกำแพงวัด ภายหลังจากดำเนินการบูรณะ (31/30)	69

รูปที่ 83 แนวกำแพงวัด ภายหลังจากดำเนินการบูรณะ (31/31)	70
รูปที่ 84 ฐานสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ ภายในวัด ภายหลังจากดำเนินการบูรณะ (31/32)	70
รูปที่ 85 ฐานสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ ภายในวัด ภายหลังจากดำเนินการบูรณะ (31/33)	71

บทนำ

ความเป็นมาของโครงการ

จากวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นในประเทศไทย ได้ส่งผลกระทบต่อให้เกิดปัญหาการว่างงานในประเทศเพิ่มสูงขึ้นอย่างน่าเป็นห่วงและอาจจะนำไปสู่ปัญหาสังคมในด้านต่าง ๆ ตามมา ดังนั้นเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าวอย่างเร่งด่วน กระทรวงการคลังจึงได้มีการทบทวนขอรับการสนับสนุนเงินกู้จากธนาคารโลก (World Bank) สำหรับโครงการลงทุนทางสังคม (Social Investment Project หรือ SIP) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) บรรเทาปัญหาการว่างงานด้วยการสร้างงานและโอกาสในการสร้างรายได้ให้แก่บุคคลผู้ได้รับผลกระทบจากวิกฤตการณ์ดังกล่าว และ (2) เป็นการกระตุ้นให้เกิดกิจกรรมและโอกาสทางเศรษฐกิจการเพิ่มประสิทธิภาพและผลผลิตของชุมชนและเศรษฐกิจนอกระบบ การปรับปรุงบริการสังคมพื้นฐาน และการเสริมสร้างความเข้มแข็งขององค์กรส่วนท้องถิ่น

ในการนี้การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ได้ประสานงานกับสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) และหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ กรมป่าไม้ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กรมการปกครอง กรมโยธาธิการ กรมการพัฒนาชุมชน สำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย กระทรวงมหาดไทย กรมศิลปากร กระทรวงศึกษาธิการ และกรมประชาสัมพันธ์ กระทรวงแรงงาน และสวัสดิการสังคม จัดทำโครงการด้านการท่องเที่ยวตามแนวทางและนโยบายดังกล่าวข้างต้น ต่อมามีการประชุมร่วมกันกับเจ้าหน้าที่ของธนาคารโลก พิจารณาโครงการของหน่วยงานต่าง ๆ ที่มีความจำเป็นเร่งด่วนในเบื้องต้น ตามหลักเกณฑ์การพิจารณาโครงการของธนาคารโลกที่กำหนดไว้ และตามแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวของ ททท. ตามแผนแม่บทการพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศ (จัดทำโดย สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย) ที่ต้องการให้มีการพัฒนาและปรับปรุงคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวให้ยั่งยืน และเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 ที่ เน้นคนเป็นเป้าหมายหลักในการพัฒนา ซึ่งในการนี้จะเป็นการสร้างงานและการสร้างโอกาสในชุมชนให้เกิดขึ้น ตลอดทั้งจะเป็นการฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวเสื่อมโทรมในปี Amazing Thailand ซึ่งจะช่วยแก้ไขและลดระดับปัญหาแหล่งท่องเที่ยวเสื่อมโทรมได้เป็นอย่างดี

ผลการพิจารณาโครงการย่อยที่อยู่ในแผนงานที่ได้รับการพิจารณาเห็นชอบให้ดำเนินการรวมทั้งสิ้น 143 โครงการ งบประมาณรวมทั้งสิ้น 2,726 ล้านบาท โครงการเหล่านี้ อยู่ในความดูแลของกระทรวงและหน่วยงานต่าง ๆ (Implementing Agencies) ดังต่อไปนี้

1. สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย
2. กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย
3. กรมโยธาธิการ กระทรวงมหาดไทย
4. สำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท กระทรวงมหาดไทย
5. กรมพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย
6. กรมศิลปากร กระทรวงศึกษาธิการ
7. กรมป่าไม้ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์
8. กรมประชาสัมพันธ์ กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม
9. การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักนายกรัฐมนตรี

ประวัติความสำคัญของคลองสระบัว

คลองสระบัว เป็นเส้นทางคมนาคม สำคัญติดต่อค้าขายทางทิศเหนือของกรุงศรีอยุธยา อดีตราชธานีแห่งสยามที่สำคัญเส้นทางหนึ่ง คลองสระบัวนั้นเป็นคลองลัดเชื่อมคลองบางขวดกับแม่น้ำลพบุรีหรือคลองเมืองโดยแยกจากคลองบางขวดบริเวณวัดจิว ตัดตรงลงมาทางทิศใต้ออกสู่คลองเมืองหรือแม่น้ำลพบุรี ตรงข้ามกับพระบรมมหาราชวังของกรุงศรีอยุธยารวมความยาวประมาณ 2 กิโลเมตร

อนึ่งแม่น้ำลพบุรีแยกจากแม่น้ำเจ้าพระยาในเขตจังหวัดสิงห์บุรีไหลผ่านจังหวัดลพบุรีแล้วลงมาทิศใต้ผ่านอำเภอมหาราช ก่อนเข้าสู่อำเภอบางปะหัน ซึ่งแม่น้ำโพธิ์สามต้นผ่านวัดช้าง วัดตูมเพนียดคล้องช้าง วัดสามวิหาร วัดแม่นางปลื้ม เรียกว่าคลองบางขวดแล้วไหลวกไปทางตะวันตก เป็นคลองเมืองหรือแม่น้ำลพบุรี กลายเป็นคูเมืองของกรุงศรีอยุธยาทางทิศเหนือ ก่อนที่จะบรรจบแม่น้ำเจ้าพระยาที่หัวแหลม

ริมคลองสระบัวทั้ง 2 ฝั่ง ปรากฏหลักฐานโบราณสถานมากมายเรียงรายกันไปตลอดลำคลอง ทางฝั่งตะวันตกของลำคลองมีวัดต่าง ๆ ได้แก่ วัดหน้าพระเมรุ วัดหัสดาวาส วัดโคกพระยา วัดไผ่ล้อม วัดตะไกร วัดกำแพง วัดเขาหัว วัดศรีโพธิ์ วัดชะราม วัดจงกลม วัดปราสาท วัดพระยาแมน วัดบัว และวัดดอกไม้ ส่วนฝั่งตะวันออกมีวัดต่าง ๆ ได้แก่ วัดป่าแดง วัดขวิด วัดเสลียง วัดสายสอ วัดแร้ง วัดเจ้าย่า วัดใบล่อ วัดกลาง คลองสระบัว วัดผีเสื้อ วัดละมุด วัดครุฑ และวัดจิว

คลองสระบัว คงจะมีมาตั้งแต่ สมัยอยุธยาตอนต้น ดังปรากฏร่องรอยวัดสมัยอยุธยาตอนต้น อาทิวัดหน้าพระเมรุ วัดหัสดาวาส วัดตะไกร วัดชะราม วัดจงกลม วัดเสลียง เป็นต้น เรียงรายอยู่ริมคลอง

คลองสระบัว มีความสำคัญมากขึ้น เมื่อสมเด็จพระมหาจักรพรรดิโปรดให้ย้ายเพนียดคล้องช้างวัดของบริเวณตำบลหัวรอ ไปยัง ณ ตำบลสวนพริก (ที่ตั้งปัจจุบัน) คลองสระบัวจึงถูกกำหนดให้เป็นเส้นทางเสด็จพระราชดำเนินของพระมหากษัตริย์ไปยังเพนียดคล้องช้าง โดยเสด็จออกจากพระราชวัง เลี้ยวเข้าคลองสระบัว ตัดออกคลองบางขวดสู่เพนียดคล้องช้าง

ในสมัยอยุธยาตอนปลาย บริเวณพื้นที่คลองสระบัวซึ่งรวมเรียกว่าทุ่งแก้ว ทุ่งขวัญ ปรากฏร่องรอยหลักฐานทั้งทางด้านโบราณวัตถุสถาน เช่น วัดเจ้าย่า วัดครุฑ วัดศรีโพธิ์ วัด

พระยาแมน เป็นต้น และหลักฐานทางด้านเอกสาร จดหมายเหตุคำให้การขุนหลวงหาวัด กล่าวถึงชุมชนตำบลย่านร้านตลาดในบริเวณทุ่งแก้ว ทุ่งขวัญ ดังนี้¹

ย่านทุ่งขวัญ มี 5 ตำบล คือ

-ย่านสัมพะณี แบ่งเป็น 3 หมู่บ้าน คือ หมู่บ้านที่ 1 ตีสกัดน้ำมันเงา น้ำมันลูกกะเบา น้ำมันสำโรง น้ำมันถั่วขาย อีกหมู่บ้านหนึ่ง ทำฝารือนด้วยไม้ไผ่ เป็นเรือนสำหรับอยู่และ เรือนหาขาย หมู่บ้านท้ายหล่อเหล็ก ทำครก สาก ตีมีดพริ้วขาย

-ย่านตำบลบ้านหม้อ บ้านหม้อข้าว หม้อแกง กระทะ เต่าขนมครก เต่าไฟ ตะคันเชิงไฟ บาตรดิน กระโถนดิน (ย่านนี้ในปัจจุบันก็ยังประกอบกิจการนี้อยู่ คือ บริเวณแนวคลองสระบัวด้านเหนือขึ้นไป)

-ย่านตำบลบ้านกระเบื้อง ทำกระเบื้องตัวผู้ตัวเมียขาย กระเบื้องเกล็ดเต่า กระเบื้องลูกฟูก (ย่านนี้ในปัจจุบันเปลี่ยนมาผลิตอิฐขาย ขึ้นกับตำบลสวนพริกในปัจจุบัน)

-ย่านตำบลบ้านศาลาปูน ทำปูนแดงปูนขาวขาย

-ย่านบ้านเขาหลวง เป็นคนจีน ตั้งโรงกลั่นสุรารขาย ซึ่งย่านนี้จะรับกับพ่อค้าตามฤดูกาลจากเมืองอินทร์ เมืองพรหม เมืองสิงห์ เมืองอ่างทอง ที่จำหน่ายสินค้าจำพวกข้าวล่อง มาตามลำน้ำลพบุรี แล้วคนจีนย่านบ้านเขาหลวงจะซื้อข้าวเพื่อบริโภค และส่วนหนึ่งจะใช้ ต้มกลั่นสุรารขายและใช้เลี้ยงสุกร

ย่านทุ่งแก้ว มี 7 ตำบล

-บ้านเกาะขาด หล่อเต้าปูน ผอบยา ไม้คั่วกัญ เป็นเครื่องทองเหลือง

-บ้านวัดครุฑ บ้านโองนางเล็งสำหรับใส่น้ำขาย

-บ้านริมวัดธรรมณี เลื่อยกระดานไม้จิ้ง ไม้อุโหลขาย

-บ้านริมวัดพร้าว มีพวกพราหมณ์และคนไทยพื้นเมือง ทำแป้งหอม น้ำมันหอม กระแจะจันทร์ น้ำอบ ฐูป ฐูปกระดาศ และเครื่องหมอลาย

-บ้านท่าโขลง เป็นแหล่งตั้งเตาตีเหล็ก ตะปู ตะปลิงขาย (ปัจจุบันประชาชน ประกอบอาชีพทำนาและทำอิฐเป็นหลัก) เนื้อที่นี้อยู่ทางทิศเหนือของเมือง พระนครศรีอยุธยาขึ้นมา

-บ้านคนที เป็นแหล่งที่ปั้นกระโถนดิน ที่สำหรับปลูกต้นไม้และตะคันเชิงไฟ เต่าไฟ ชันช้าง ไม้ ตึกตาต่าง ๆ ขาย

¹ คมขำ ดารษา, “การค้าภายในของเมืองพระนครศรีอยุธยาในสมัยอยุธยาตอนปลาย”, เมืองโบราณ ปีที่ 10 ฉบับที่ 2 (เมษายน-มิถุนายน 2527) 69-70

เมื่อกรุงศรีอยุธยาล่มสลายลงในปี พ.ศ. 2310 จากสงครามไทย-พม่า ราชธานีแห่งใหม่ถูกสร้างขึ้นที่กรุงธนบุรีและกรุงเทพมหานครตามลำดับ พื้นที่กรุงศรีอยุธยาร้างไปช่วงเวลานึง บริเวณคลองสระบัว มีผู้คนเข้าอยู่อาศัยอีกครั้ง แต่มีได้มากดังครั้งกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี วัดริมคลองสระบัวส่วนใหญ่ถูกทอดทิ้งให้ร้างไป มีเพียงบางวัดถูกบูรณะปฏิสังขรณ์ขึ้นใหม่อีกครั้ง เช่น วัดหน้าพระเมรุ ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้ซ่อมแซมพระพุทธปฏิมาประธานในอุโบสถให้ดังงามดังเดิม²

สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 3 พระนครศรีอยุธยาและอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของกลุ่มโบราณสถานคลองสระบัว จึงได้จัดทำโครงการขุดแต่งบูรณะและปรับปรุงสภาพแวดล้อม จำนวน 7 วัดด้วยกัน แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม

กลุ่มที่ 1 มี 4 วัด คือ

- 1.วัดหิสดาวาส
- 2.วัดตะไกร
- 3.วัดจงกลม
- 4.วัดพระยาแมน

กลุ่มที่ 2 มี 3 วัด คือ

- 1.วัดเจ้าย่า
- 2.วัดพระงาม
- 3.วัดแค

ในปีพุทธศักราช 2542 สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 3 พระนครศรีอยุธยาและอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา ได้มอบหมายให้ ห้างหุ้นส่วนจำกัด พรอนันท์ก่อสร้าง ดำเนินงานบูรณะและปรับปรุงสภาพแวดล้อมกลุ่มโบราณสถานคลองสระบัว กลุ่มที่ 1 ได้แก่ วัดหิสดาวาส วัดตะไกร วัดจงกลม และวัดพระยาแมน

² ประชุมพงศาวดาร เล่ม 43 , (พระนคร องค์การค้าของคุรุสภา, 2512), หน้า 104.

บทที่ 1

โบราณสถานวัดตะไกร ก่อนดำเนินการบูรณะ

1.1 ตำแหน่งที่ตั้ง

วัดตะไกรตั้งอยู่ในตำบลคลองสระบัว อำเภอพระนครศรีอยุธยา อยู่ห่างจากฝั่งตะวันตกของคลองสระบัวประมาณ 100 เมตร อยู่ห่างจากวัดหน้าพระเมรุและวัดหัสดาวาสไปทางทิศเหนือประมาณ 300 เมตรเศษ บริเวณใกล้เคียงกับที่ตั้งวัดตะไกรนี้ มีอยู่หลายวัด เช่น วัดหน้าพระเมรุ วัดหัสดาวาส วัดโคก วัดเชิงท่า วัดไผ่ล้อมและวัดกำแพง เป็นต้น

สภาพแวดล้อมของโบราณสถานวัดตะไกร มีถนนทางเดินโดยรอบเขตโบราณสถาน ด้านทิศเหนือติดเขตบ้านเรือนราษฎรและถนนลาดยาง ด้านทิศใต้ติดเขตบ้านเรือนและเป็นที่รับซื้อของเก่า มีเศษเหล็กและเศษกระดาศกองกันอยู่จำนวนมาก ด้านทิศตะวันตกติดเขตทุ่งนา

ตำแหน่งที่ตั้งของวัดตะไกร อยู่ที่ตำแหน่งพิกัดกริด 47 PPR 682885 ตำแหน่งที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ ประมาณเส้นรุ้งที่ 14 องศา 21 ลิปดา 50 ฟลิปดาเหนือและเส้นแวงที่ 100 องศา 33 ลิปดา 36 ฟลิปดาตะวันออก³

1.2 ประวัติการทำงานที่ผ่านมา

กรมศิลปากรได้ประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถานวัดตะไกรเป็นโบราณสถานของชาติโดยประกาศในราชกิจจานุเบกษาเล่มที่ 60 ตอนที่ 39 ลงวันที่ 30 มีนาคม 2486

ในปีงบประมาณ 2542 กรมศิลปากรโดยสำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 3 ได้มอบหมายให้ ห้างหุ้นส่วนจำกัด ปุราณรักษ์ ดำเนินการขุดค้น-ขุดแต่งและออกแบบเพื่อดำเนินการบูรณะวัดตะไกร เพื่อรวบรวมสภาพหลักฐานและข้อมูลที่สำคัญต่าง ๆ ซึ่งเกี่ยวเนื่องกับวัดตะไกร

1.3 ประวัติโบราณสถาน

วัดตะไกรไม่ปรากฏหลักฐานทางเอกสารในพงศาวดารว่าใครเป็นผู้สร้าง แต่ชื่อวัด

³ แผนที่ภาพถ่ายทางอากาศ ประเทศไทย 1: 50,000 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. กรมแผนที่ทหาร ลำดับชุด L 7017 ระวัง 5137 IV พิมพ์ครั้งที่ 2 -RTSD

ได้ปรากฏอยู่ในวรรณคดีเรื่องขุนช้างขุนแผน ซึ่งเป็นเรื่องราวที่เกิดขึ้นสมัยอยุธยา หลักฐานทางเอกสารที่ไม่ชัดเจนว่าใครเป็นผู้สร้างจึงไม่สามารถกำหนดอายุได้ แต่จากการดำเนินงานทางโบราณคดีเมื่อปี พ.ศ. 2542 โดยวิเคราะห์จากหลักฐานทั้งโบราณสถานและโบราณวัตถุ ทำให้รู้ว่ามีการใช้งานตั้งแต่อยุธยาตอนต้น เรื่อยมาจนถึงสมัยอยุธยาตอนปลาย ทั้งร้างไปช่วงหนึ่งคราวเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 2 แล้วมีผู้คนกลับเข้ามาใช้พื้นที่ตั้งแต่ช่วงรัชกาลที่ 4-5 เรื่อยมาจนถูกทิ้งร้างเมื่อไม่กี่สิบปีที่ผ่านมานี้⁴

1.4 สภาพโบราณสถานก่อนการบูรณะ

1.4.1 สภาพโดยทั่วไปและลักษณะแผนผัง

โบราณสถานวัดตะไกร ก่อนดำเนินการบูรณะ ประกอบด้วยพื้นที่เขตพุทธาวาส และพื้นที่เขตสังฆาวาส (แผนผังที่)

ในส่วนของเขตพุทธาวาสนั้นวางตัวในแนวแกนตะวันออก-ตะวันตก มีเจดีย์แปดเหลี่ยมเป็นประธาน ด้านหน้าเป็นวิหารหันหน้าไปทางทิศตะวันออก ทิศใต้มีแถวของเจดีย์รายจำนวน 12 องค์ ทิศเหนือมีเจดีย์รายทรงกลมบนฐานแปดเหลี่ยมจำนวน 3 องค์ ปรางค์ 1 องค์ และอาคาร 1 หลัง ทั้งหมดมีกำแพงแก้วล้อมรอบ ทางทิศตะวันออกของกำแพงแก้วมีสระน้ำ 2 สระ

อุโบสถอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของเขตพุทธาวาส มีกำแพงแก้วล้อมรอบ ทางทิศตะวันออกของสระน้ำมีอาคารอีก 1 หลัง

เขตสังฆาวาสอยู่ทางทิศใต้ของเขตพุทธาวาส พบฐานสิ่งก่อสร้างกระจายตัวอยู่บริเวณนี้ 3 หลัง

สิ่งก่อสร้างทั้งหมดนี้ถูกล้อมรอบด้วยกำแพงวัด

จากลักษณะแผนผังจะเห็นได้ว่าเป็นแผนผังของวัดในสมัยอยุธยาตอนต้น คือวิหารจะตั้งอยู่ทางด้านหน้าเจดีย์ประธาน ทั้งนี้วัดที่มีเจดีย์แปดเหลี่ยมเป็นประธานและมีวิหารอยู่ทางด้านหน้า เช่น วัดหัสตาวาส วัดหลังคาขาว⁵ เป็นต้น

⁴ ปุราณรักษ์, หจก. การขุดค้น-ขุดแต่งเพื่อออกแบบบูรณะโบราณสถานวัดตะไกร. เอกสารอัดสำเนา, หน้า 118.

⁵ สันติ เล็กสุขุม. ศิลปะอยุธยา งานช่างหลวงแผ่นดิน, กรุงเทพฯ : ด้านสถาปัตย์, 2542, หน้า 85.

วัดตะไกรได้มีการสืบเนื่องมาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ ดังนั้นจึงมีการสร้างสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ ในสมัยหลัง เช่นเจดีย์รายบางองค์ สิ่งก่อสร้างในเขตพุทธาวาส แต่แผนผังหลักของวัดเมื่อแรกสร้างไม่ได้เปลี่ยนแปลง

1.4.2 ลักษณะโบราณสถานก่อนการบูรณะ

โบราณสถานวัดตะไกรมีพื้นที่ประมาณ 25 ไร่ สภาพโดยทั่วไปก่อนดำเนินการบูรณะ มีวัชพืชขึ้นปกคลุมและมีไม้ยืนต้น เช่น ต้นตะเคียน ขึ้นแทรกตัวอยู่บางบริเวณ โบราณสถานภายในวัด ประกอบด้วย

1. เจดีย์ประธาน
2. วิหาร
3. เจดีย์รายหมายเลข 1
4. เจดีย์รายหมายเลข 2
5. เจดีย์รายหมายเลข 3
6. เจดีย์รายหมายเลข 4
7. เจดีย์รายหมายเลข 5
8. เจดีย์รายหมายเลข 6
9. เจดีย์รายหมายเลข 7
10. เจดีย์รายหมายเลข 8
11. เจดีย์รายหมายเลข 9
12. เจดีย์รายหมายเลข 10
13. เจดีย์รายหมายเลข 11
14. เจดีย์รายหมายเลข 12
15. เจดีย์รายหมายเลข 13
16. เจดีย์รายหมายเลข 14
17. เจดีย์รายหมายเลข 15
18. เจดีย์ทรงปราสาท
19. กำแพงแก้ว
20. อุโบสถ
21. สระน้ำ
22. อาคารด้านหน้าสระน้ำ

23. กำแพงวัด

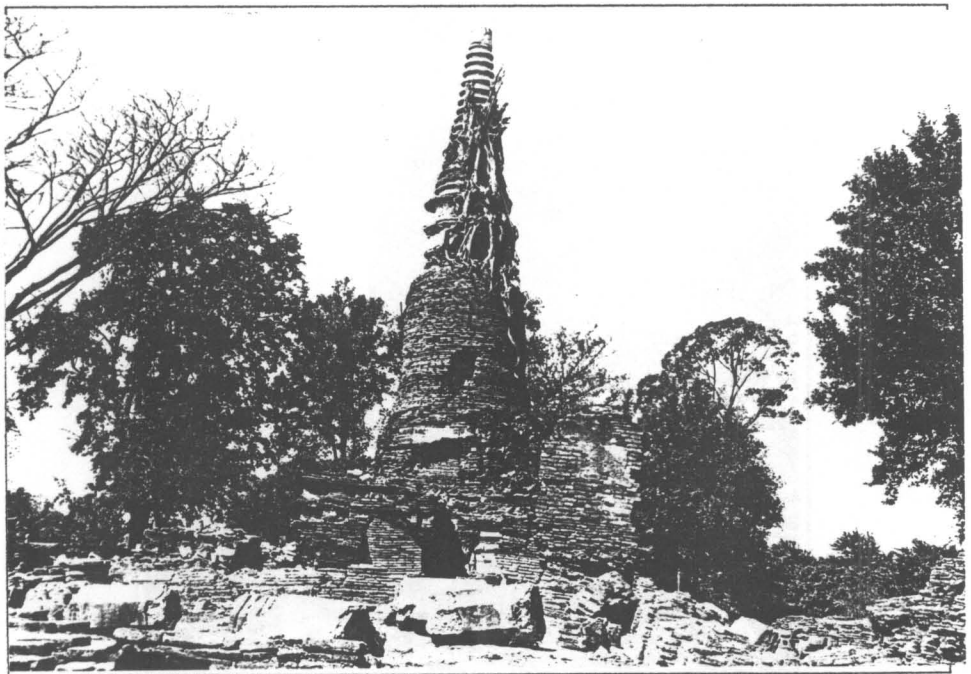
24. ฐานสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ ภายในวัด

สำหรับโบราณสถานแต่ละหลังมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

เจดีย์ประธาน

เป็นเจดีย์แปดเหลี่ยมตั้งบนฐานเขียงสี่เหลี่ยม มีความสูงประมาณ 17 เมตร สภาพโดยทั่วไปชำรุดมาก ปูนฉาบส่วนใหญ่กะเทาะหลุดร่วงเหลือสมบูรณเฉพาะบริเวณฐานบัวลูกฟักชั้นล่างสุดและบัลลังก์, ปล้องไฉน ที่แกนปล้องไฉนมีพระพุทธรูปปูนปั้นนั่งอยู่ภายในซุ้มโดยรอบ ฐานล่างสุดมีอิฐที่หักพังตกลงมาปกคลุมและบางช่วงเกิดการแยกตัวของแนวอิฐ

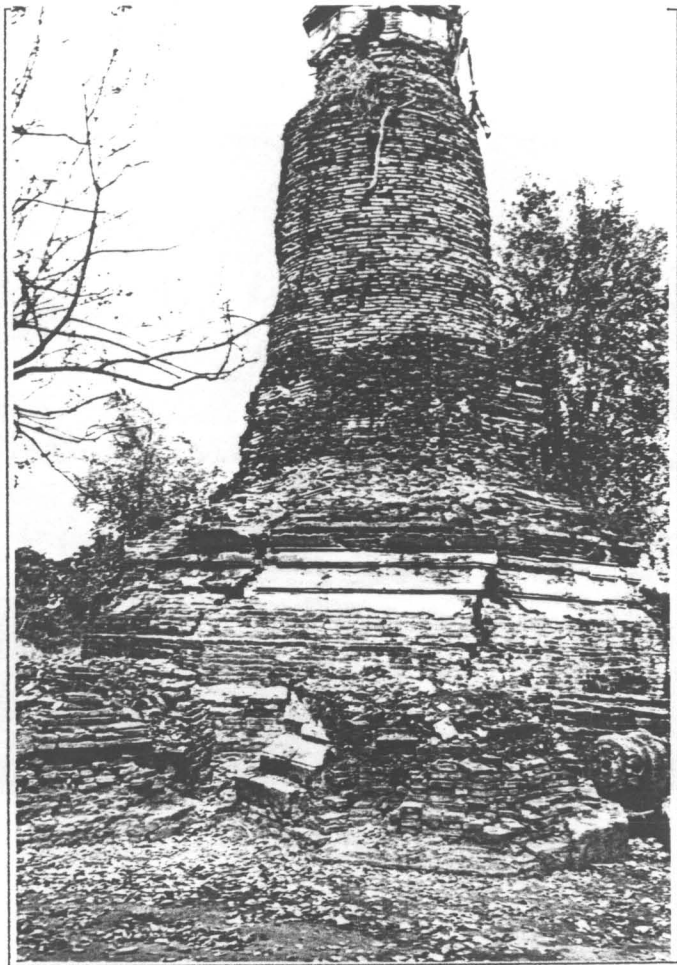
จากการดำเนินงานทางโบราณคดี เมื่อปี พ.ศ. 2542 โดยห้างหุ้นส่วนจำกัด ปุราณรักษ์ พบว่ามีการพอกทับกัน 2 สมัย โดยองค์ที่เห็นในปัจจุบัน มีการเปลี่ยนแปลงจากสมัยแรก คือพอกทับฐานเขียงแปดเหลี่ยมด้วยฐานเขียงสี่เหลี่ยม และมีการพอกทับฐานบัวลูกฟัก 2 ฐานล่างให้มีขนาดใหญ่ขึ้น คือ ฐานที่เห็นในปัจจุบัน

รูปที่ 1 สภาพโดยทั่วไปของเจดีย์ประธาน ก่อนดำเนินการบูรณะ (4/3)

รูปที่ 2 สภาพโดยทั่วไปของเจดีย์ประธาน ก่อนดำเนินการบูรณะ (3/21)

รูปที่ 3 สภาพของฐานเจดีย์ประธานซึ่งมีรอยแตกเป็นแนวยาวแสดงถึงการทรุดตัวของเจดีย์ (3/19)

วิหาร

อยู่ทางทิศตะวันออกของเจดีย์ประธาน หันหน้าไปทางทิศตะวันออก มีแผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าขนาด 12 x 26 เมตร มีมุขหน้า-หลัง

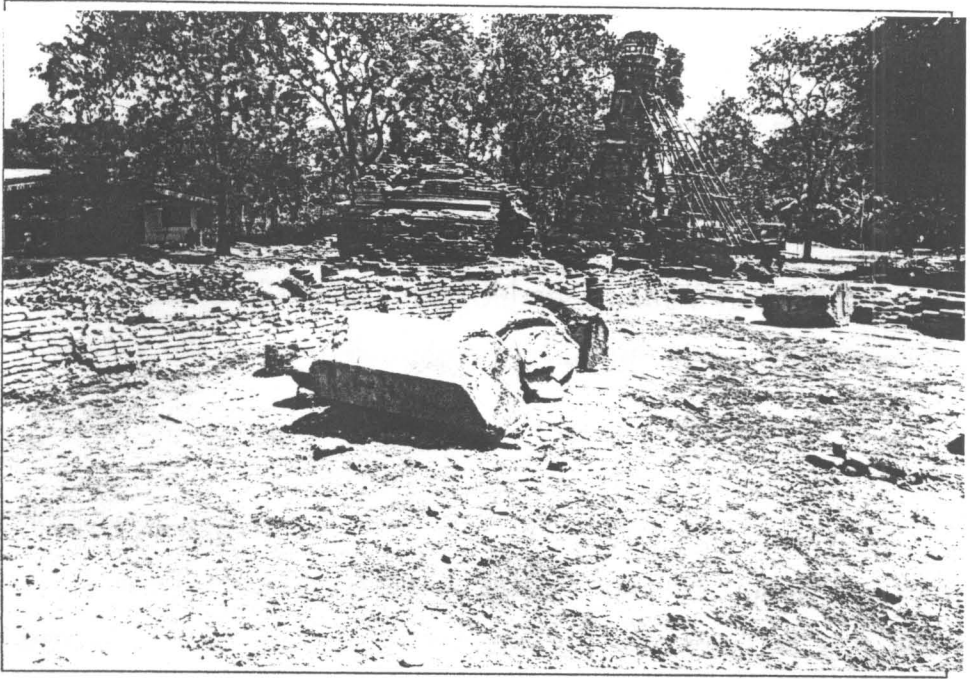
จากการดำเนินงานทางโบราณคดี เมื่อปี พ.ศ. 2542 โดยห้างหุ้นส่วนจำกัดปุราณรักษ์ พบว่าวิหารหลังนี้มีการเปลี่ยนแปลงทั้งหมด 3 สมัย โดยที่เห็นในปัจจุบันเป็นสมัยสุดท้าย

สภาพปัจจุบันก่อนดำเนินการบูรณะ เหลือเฉพาะส่วนฐานและแนวผนังอีกเล็กน้อย มีประตูทางเข้าด้านทิศตะวันออก 3 ประตู ภายในปรากฏร่องรอยของฐานเสาแปดเหลี่ยมและชิ้นส่วนของเสาดกกระจายอยู่ พื้นภายในอาคารปูอิฐฉาบปูน มีฐานชุกช้อยู่ติดผนังด้านทิศตะวันตก ปรากฏรอยแตกร้าวเป็นแนวยาว

มุขหลังของวิหารสร้างบนฐานเชิงสี่เหลี่ยมที่เชื่อมเจดีย์ประธานกับวิหารเข้าด้วยกัน มีฟาไลทั้ง 2 ข้าง (ด้านเหนือ-ใต้)

รูปที่ 4 สภาพโดยทั่วไปของวิหาร ก่อนดำเนินการบูรณะ (4/18)

รูปที่ 5 พื้นปูอิฐภายในวิหาร ก่อนดำเนินการบูรณะ (4/14)

เจดีย์หมายเลข 1

อยู่ทางทิศใต้ของเจดีย์ประธาน เป็นเจดีย์แปดเหลี่ยม สภาพหักพังเหลือหลักฐานเฉพาะฐานบัวลูกแก้วอกไก่ชั้นล่างสุด

เจดีย์หมายเลข 2

อยู่ห่างจากเจดีย์หมายเลข 1 มาทางทิศตะวันออก สภาพหักพังไม่สมบูรณ์เหลือหลักฐานเฉพาะฐานเขียง และบางส่วนของฐานบัวลูกแก้วอกไก่ชั้นล่างสุด

เจดีย์หมายเลข 3

อยู่ห่างจากเจดีย์หมายเลข 2 มาทางทิศตะวันออก สภาพหักพังเหลือหลักฐานเฉพาะฐานเขียงและบางส่วนของฐานบัวลูกแก้วอกไก่ ปูนฉาบและอิฐบางบริเวณหลุดร่วง

เจดีย์หมายเลข 4

อยู่ถัดมาทางทิศตะวันออกของเจดีย์หมายเลข 3 เหลือหลักฐานเฉพาะฐานเขียงและฐานบัวลูกแก้วอกไก่ 1 ฐาน ปูนฉาบและอิฐบางบริเวณส่วนมากหลุดร่วง

เจดีย์รายหมายเลข 5

อยู่ห่างจากเจดีย์รายหมายเลข 4 มาทางทิศตะวันออก เหลือหลักฐานเพียงฐาน เชียงและฐานบัวลูกฟัก พบชิ้นส่วนขององค์ระฆังตกอยู่บริเวณข้าง ๆ

เจดีย์รายหมายเลข 6

อยู่ถัดมาทางทิศตะวันออกของเจดีย์รายหมายเลข 5 เป็นเจดีย์แปดเหลี่ยม สภาพชำรุดหักพัง เหลือเฉพาะฐานเชียง และฐานบัวชั้นล่างสุด อิฐบางบริเวณพังทลายลงมา ปูนฉาบกะเทาะเกือบหมด

เจดีย์รายหมายเลข 7

สภาพโดยทั่วไปของเจดีย์ ปูนฉาบบางบริเวณกะเทาะหลุดร่วง ทำให้เห็นว่ามี การพอกปูนเปลี่ยนแปลงรูปแบบเจดีย์ในสมัยหลังอีก 1 ครั้ง ส่วนอื่น ๆ ของเจดีย์ ค่อนข้างสมบูรณ์ มีเพียงส่วนยอดสุดที่หลุดหายไป

เจดีย์รายหมายเลข 8

อยู่ถัดมาทางทิศตะวันออกของเจดีย์รายหมายเลข 7 สภาพปัจจุบันก่อนดำเนินการบูรณะ ๙ ซ้ำรูดอย่างมาก เหลือหลักฐานเฉพาะฐานเชียงล่างสุด และฐานบัว 2 ฐาน ปูนฉาบหลุดร่วง

เจดีย์รายหมายเลข 9

เหลือหลักฐานเฉพาะฐานเชียงและหน้ากระดานล่างและบัวคว่ำของฐานบัวชั้นล่างสุด ปูนฉาบกะเทาะเกือบหมด แนวอิฐด้านทิศใต้ถูกรื้อทำลายจนเป็นโพรงขนาดใหญ่

เจดีย์รายหมายเลข 10

สภาพชำรุดหักพัง เหลือเฉพาะฐานเชียงและบางส่วนของฐานบัวชั้นล่างสุด ปูนฉาบหลุดร่วงเกือบหมด แนวอิฐทางทิศใต้พังทลายมากจนไม่เห็นสภาพเดิม

เจดีย์รายหมายเลข 11

เหลือเฉพาะส่วนฐานเชียงในผังแปดเหลี่ยมชั้นล่างสุด ส่วนองค์ระฆังและส่วนยอด พังทลายลงหมด

เจดีย์รายหมายเลข 12

อยู่ถัดมาทางทิศตะวันออกของเจดีย์รายหมายเลข 11 เหลือเฉพาะฐานเชิงแปดเหลี่ยมรองรับเจดีย์ทรงกลมซึ่งเหลือเพียงฐานเชิงในผังกลม และฐานบัวลูกแก้วอกไก่ในผังกลมอีกเล็กน้อย ปูนฉาบส่วนใหญ่หลุดร่วง แนวอิฐอยู่ในสภาพไม่สมบูรณ์

เจดีย์รายหมายเลข 13

อยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของวิหาร เป็นเจดีย์ทรงกลมบนฐานแปดเหลี่ยมสภาพชำรุดหักพัง เหลือเฉพาะฐานเชิงแปดเหลี่ยมรองรับองค์เจดีย์ องค์เจดีย์เหลือหลักฐานเพียงฐานเชิงในผังกลม และฐานบัวลูกแก้วอกไก่ในผังกลมเล็กน้อย ปูนฉาบหลุดร่วงเกือบหมด แนวอิฐมีการแยกตัวบางบริเวณโดยเฉพาะด้านทิศใต้

เจดีย์รายหมายเลข 14

อยู่ทางด้านทิศเหนือของวิหาร เป็นเจดีย์ทรงกลมบนฐานแปดเหลี่ยม เหลือหลักฐานเฉพาะส่วนใต้ขององค์ระฆัง แนวอิฐค่อนข้างเป็นระเบียบ ไม่ทรุดตัว ปูนฉาบเหลือค่อนข้างสมบูรณ์ โดยเฉพาะบริเวณฐานเชิงแปดเหลี่ยมและฐานบัวลูกแก้วอกไก่ บริเวณทิศใต้มีโพรงขนาดใหญ่เนื่องจากการลักขุด

เจดีย์รายหมายเลข 15

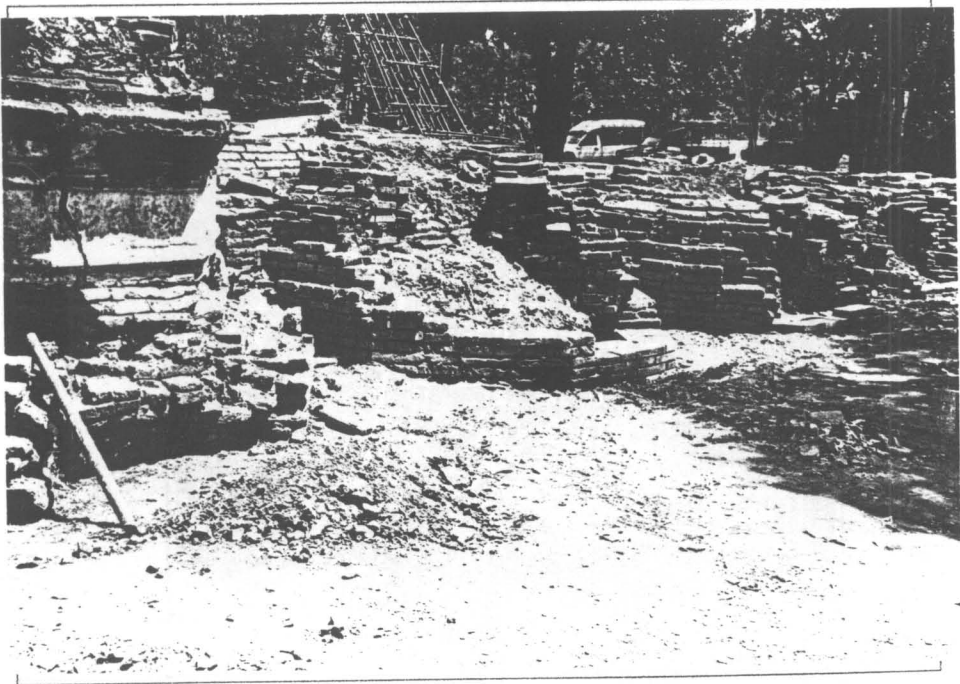
อยู่ทางด้านทิศตะวันตกของเจดีย์รายหมายเลข 14 เป็นเจดีย์ทรงกลมบนฐานแปดเหลี่ยม สภาพชำรุดอย่างมาก มีการทรุดตัวและพังทลายของแนวอิฐอย่างมาก

เจดีย์ทรงปราสาท

อยู่บริเวณมุมทิศตะวันออกเฉียงเหนือของกำแพงแก้ว สภาพชำรุดหักพัง ปูนฉาบและแนวอิฐบางบริเวณหลุดร่วง เจดีย์เอนมาทางทิศใต้จำเป็นต้องมีการค้ำยันและเสริมความมั่นคงในบางบริเวณ รูปแบบของเจดีย์ส่วนที่เหลือประกอบด้วยฐานเชิง ฐานบัว เหลือขึ้นไปเป็นฐานสิงห์มีลวดลายปูนปั้นประดับ ต่อด้วยเรือนธาตุและชั้นรัด

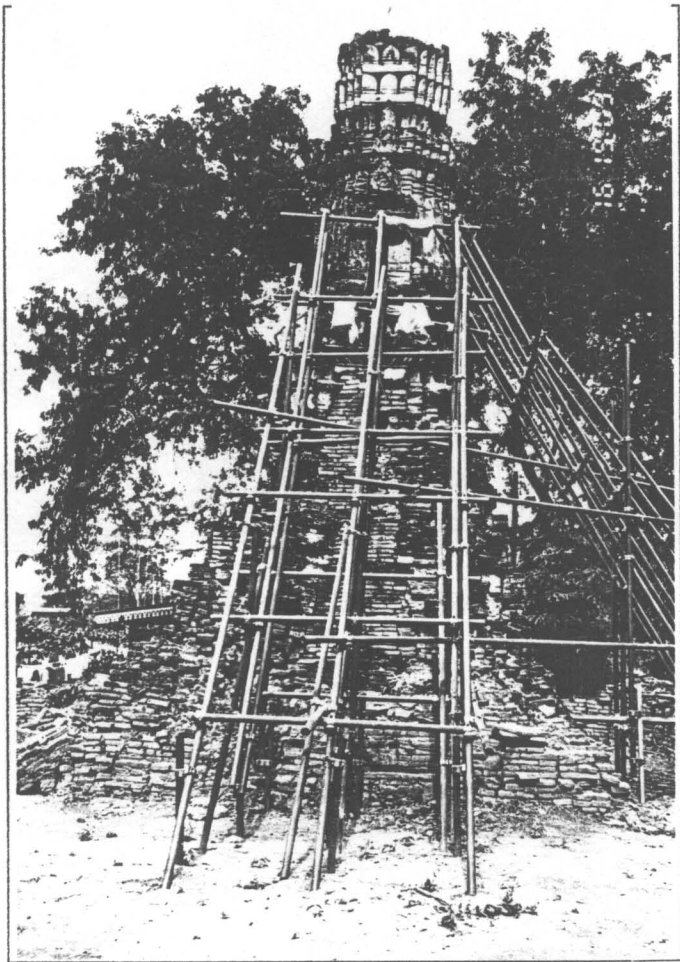
รูปที่ 6 เจดีย์รายภายในวัดตะไกร ก่อนดำเนินการบูรณะ (3/20)

รูปที่ 7 เจดีย์รายภายในวัดตะไกร ก่อนดำเนินการบูรณะ (4/11)

รูปที่ 8 เจดีย์รายภายในวัดตะไกร ก่อนดำเนินการบูรณะ (4/12)

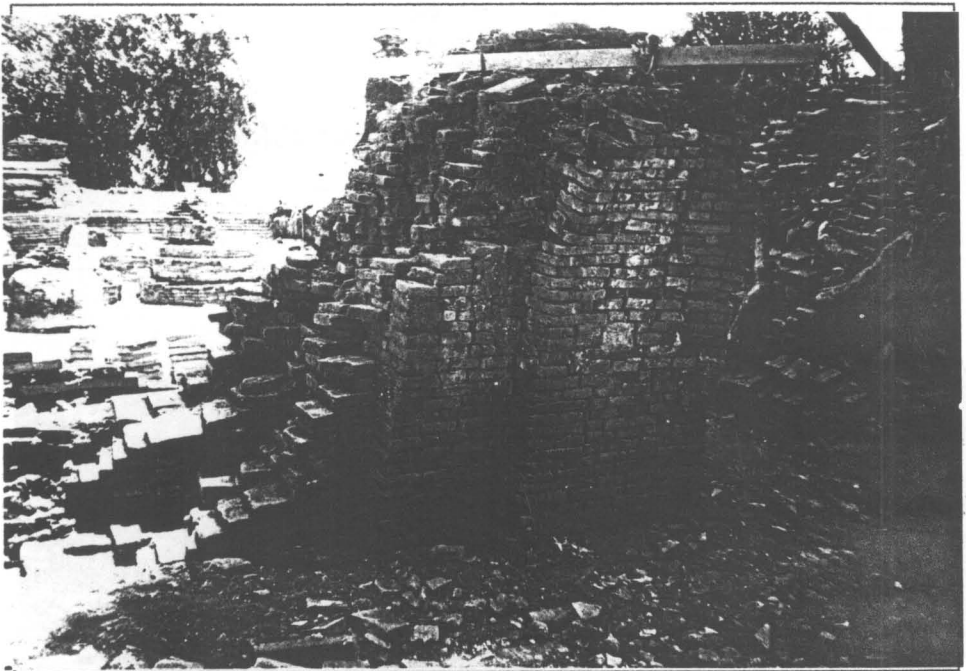

รูปที่ 9 เจดีย์ทรงปราสาท ก่อนดำเนินการบูรณะ (3/22)

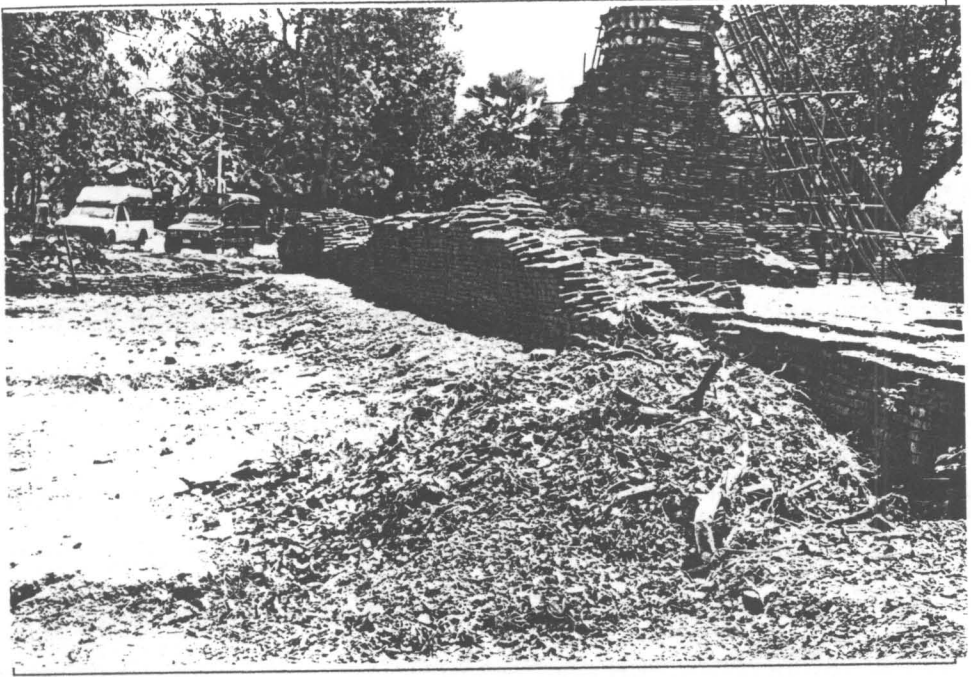
กำแพงแก้ว

สภาพโดยทั่วไปชำรุดหักพังมาก บางช่วงเหลือแต่เพียงส่วนฐาน มีไม้ยืนต้นขึ้นบางบริเวณ ขนาดกว้างประมาณ 35 เมตร ยาวประมาณ 58 เมตร ที่มุมทั้งสี่ประดับด้วยเสาหัวเม็ด เสาหัวเม็ด 2 ต้น ทางด้านวัดทำย่อมุม ในขณะที่เสาหัวเม็ด 2 ต้น หลังไม่ย่อมุม

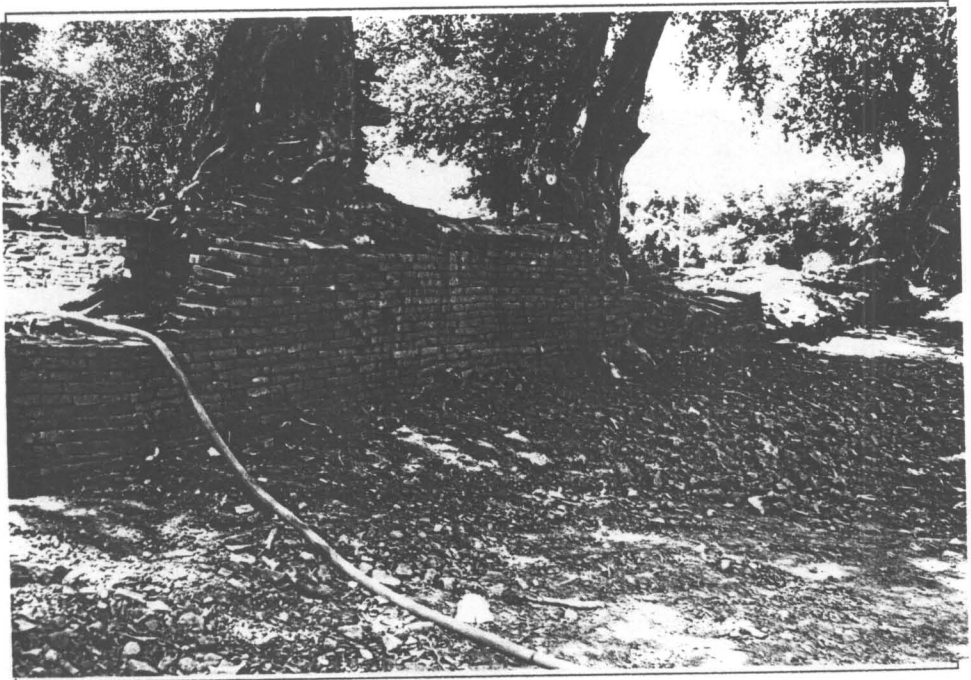
กำแพงมีซุ้มประตูทางเข้าด้านทิศตะวันออกและทิศใต้ ด้านละ 1 ประตู สภาพหักพัง ไม่เหลือส่วนยอดซุ้มให้เห็น ลักษณะซุ้มมีการย่อมุม ส่วนซุ้มประตูทิศใต้ไม่ทำย่อมุม ทำเป็นแท่งสี่เหลี่ยมขึ้นไป มีเส้นลวดอกไก่ประดับ

รูปที่ 10 ซุ้มประตูทางเข้าด้านทิศใต้ ก่อนดำเนินการบูรณะ (10/28)

รูปที่ 11 สภาพโดยทั่วไปของแนวกำแพงแก้ว ด้านทิศเหนือ ก่อนดำเนินการบูรณะ (4/19)

รูปที่ 12 สภาพโดยทั่วไปของแนวกำแพงแก้วด้านทิศใต้ ก่อนดำเนินการบูรณะ (4/20)

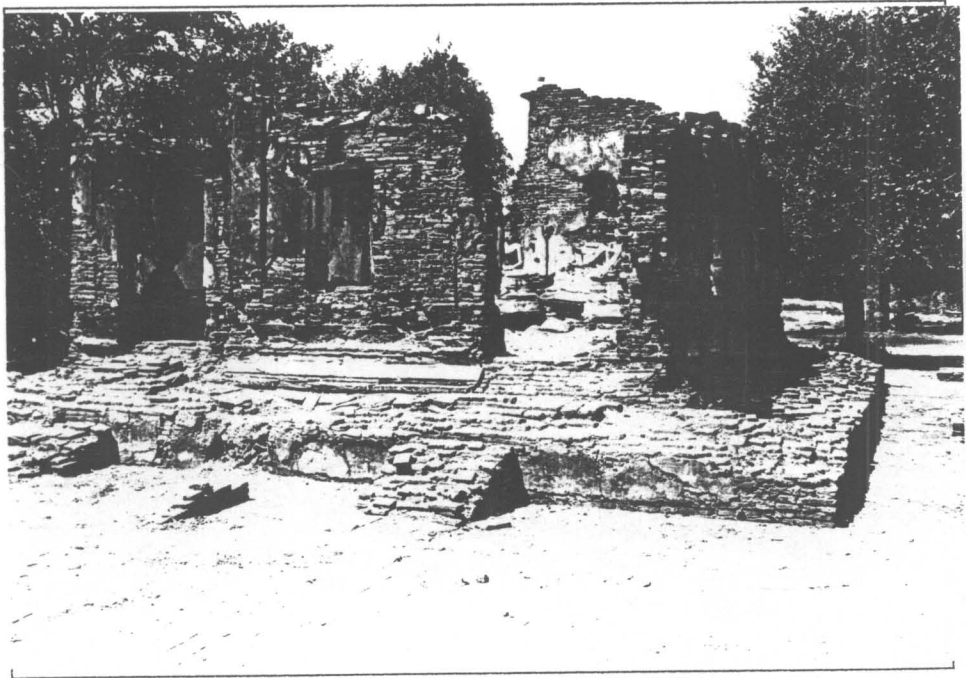
อุโบสถ

อยู่ห่างจากสระน้ำมาทางด้านทิศใต้ มีกำแพงแก้วล้อมรอบ มีความกว้างประมาณ 23 เมตร ยาวประมาณ 30 เมตร มีซุ้มประตูทางเข้าอยู่ด้านทิศตะวันออก เหลือเฉพาะฐานเชิงและฐานสิงห์ของซุ้มประตู แนวกำแพงถูกรื้อทำลายเป็นส่วนมาก เหลือหลักฐานชัดเจนเพียงบางช่วงของด้านทิศใต้ แนวกำแพงด้านล่างก่อเป็นบัวคว่ำถัดขึ้นมาเป็นตัวกำแพง

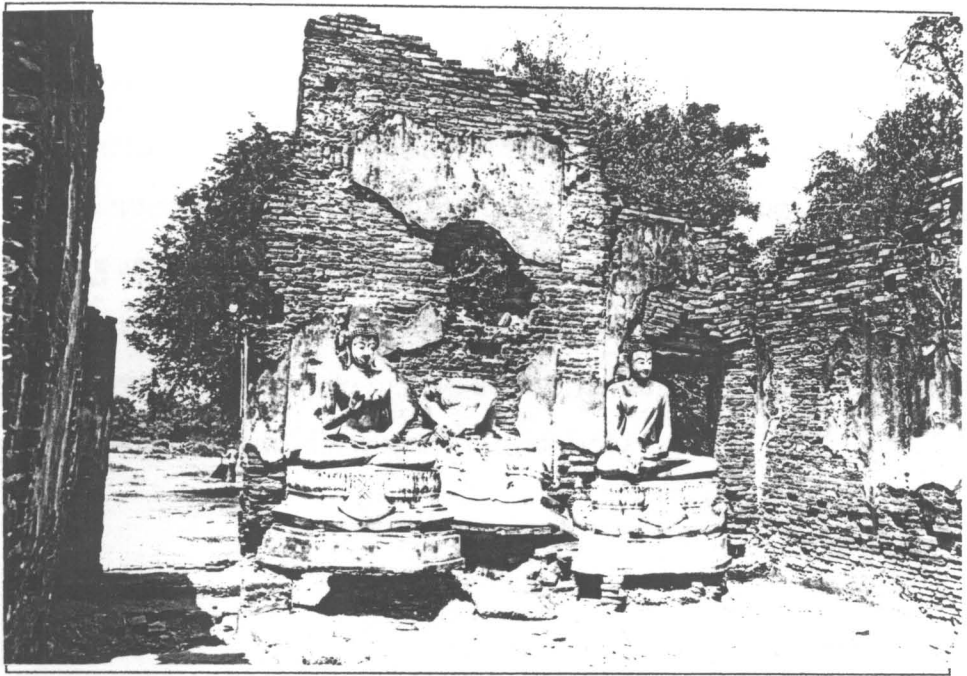
ตัวอุโบสถอยู่ในสภาพชำรุดหักพัง มีขนาดกว้างประมาณ 12 เมตร ยาวประมาณ 16 เมตร หันหน้าไปทางทิศตะวันออก ไม่เหลือหลักฐานของหลังคา ผนังอยู่ครบทั้ง 4 ด้าน อิฐและปูนฉาบบางบริเวณหลุดร่วง มีระเบียงทั้ง 4 ด้าน ประตูทางเข้าอยู่ทิศตะวันออกและทิศตะวันตกด้านละ 2 ประตู ผนังด้านทิศเหนือและทิศใต้มีหน้าต่างด้านละ 2 บาน กรอบหน้าต่างที่เป็นไม้บางช่องยังเหลืออยู่แต่ก็ผุพังมากแล้ว มีเสาติดผนัง 6 ต้น

ภายในอาคารมีเสารองรับหลังคา 4 คู่ พื้นปูอิฐฉาบปูนตรงกลางยกพื้นให้สูงขึ้นประมาณ 20 ซม. ด้านหลังติดแนวผนังด้านทิศตะวันตก พบฐานชุกชีซึ่งถูกรื้อทำลายอย่างมาก ทุกด้านมีรอยแตกร้าวแสดงถึงการทรุดตัว

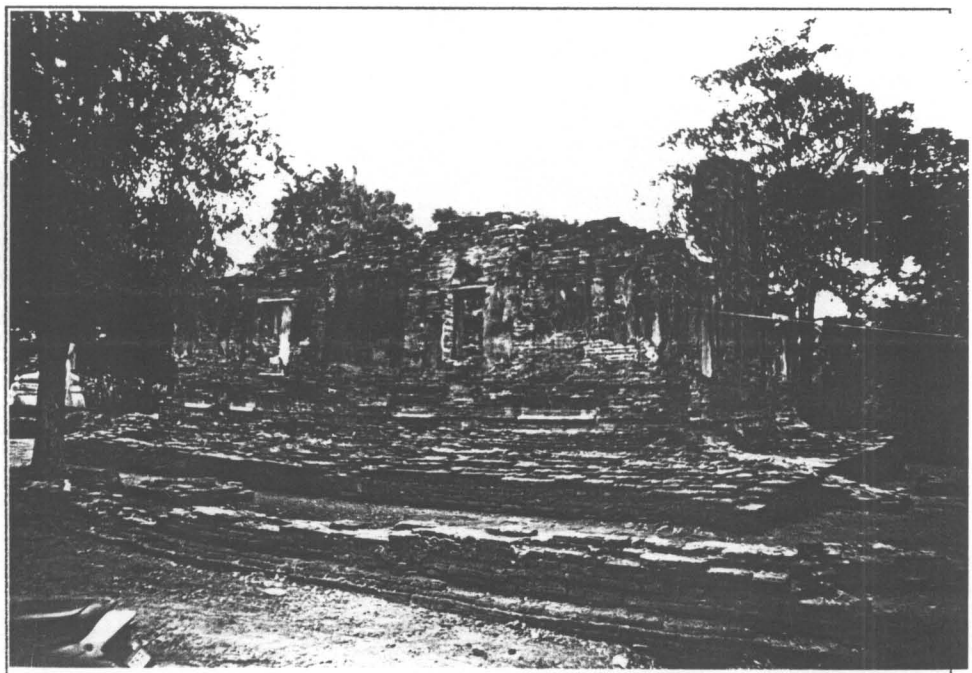
นอกจากนี้แล้วโดยรอบของอุโบสถพบฐานใบเสมา จำนวน 8 ทิศ ลักษณะเป็นแท่นสี่เหลี่ยมเตี้ย

รูปที่ 13 สภาพโดยทั่วไปของอุโบสถ ก่อนดำเนินการบูรณะ (4/28)

รูปที่ 14 สภาพภายในอุโบสถ ก่อนดำเนินการบูรณะ (4/31)

รูปที่ 15 สภาพโดยทั่วไปของอุโบสถ ก่อนดำเนินการบูรณะ (7/18)

สระน้ำ

อยู่ทางทิศตะวันออกนอกเขตพุทธาวาส สร้างไว้คู่กัน สระน้ำหมายเลข 1 ตั้งอยู่ทางทิศเหนือ สระน้ำหมายเลข 2 ตั้งอยู่ทางทิศใต้ รายละเอียดก่อนดำเนินการบูรณะมีดังนี้

สระน้ำหมายเลข 1 กว้างประมาณ 12 เมตร ยาวประมาณ 13 เมตร ขอบสระทั้ง 4 ด้านก่อด้วยอิฐ แต่ทุกด้านไม่สมบูรณ์ อิฐหลุดร่วงเป็นบางบริเวณ

สระน้ำหมายเลข 2 กว้างประมาณ ด้านละ 19 เมตร ขอบสระทั้ง 4 ด้าน ก่อด้วยอิฐ ขอบสระทิศตะวันออกอิฐหลุดร่วงมากเหลือเฉพาะบริเวณมุมเท่านั้น ขอบสระด้านอื่นปรากฏแนวอิฐค่อนข้างสมบูรณ์ มีการทรุดตัวบ้างบางบริเวณ

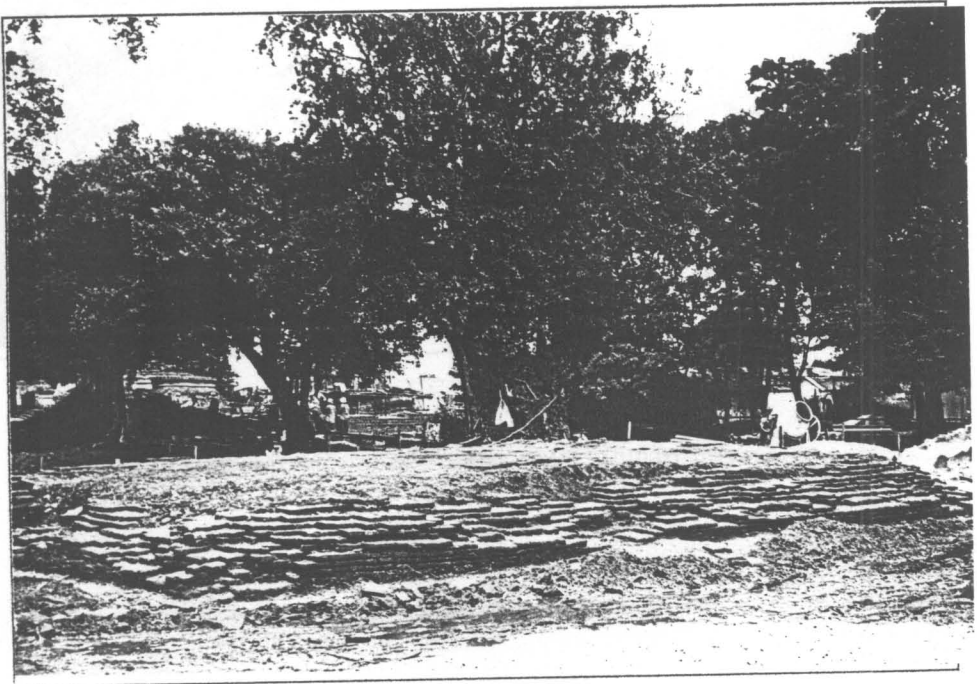
รูปที่ 16 สภาพโดยทั่วไปของสระน้ำ ก่อนดำเนินการบูรณะ (1/ 2)

รูปที่ 17 สภาพโดยทั่วไปของสระน้ำ ก่อนดำเนินการบูรณะ (11/33)

อาคารด้านหน้าสระน้ำ

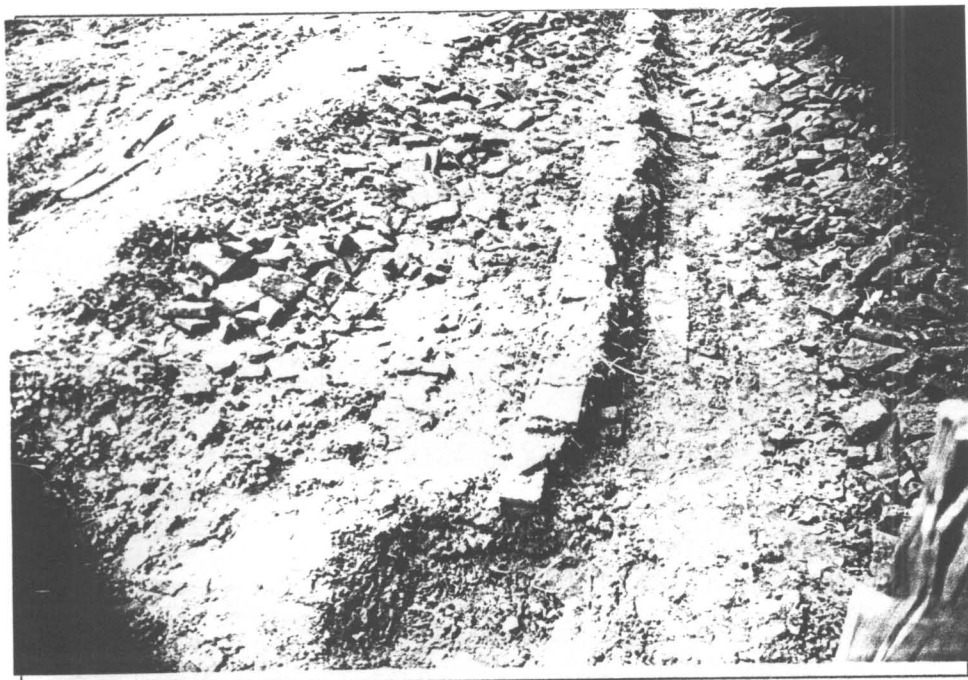
อยู่ทางด้านทิศตะวันออกของสระน้ำ มีแผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าขนาด 13 x 8.4 เมตร มีบันไดขึ้นทางด้านทิศใต้และตะวันออก สภาพปัจจุบันเหลือเฉพาะส่วนฐานและพื้นปูอิฐ มีรากไม้และวัชพืชขึ้นแทรกตัวในบางจุด

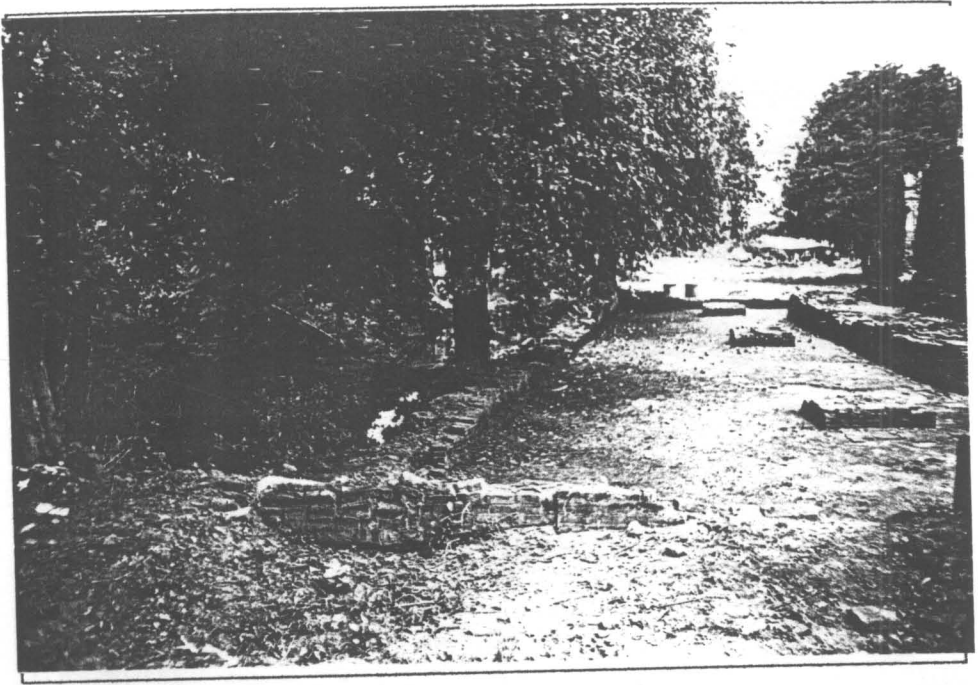
รูปที่ 18 สภาพโดยทั่วไปของอาคารด้านหน้าสระน้ำ ก่อนดำเนินการบูรณะ (14/33)

กำแพงวัด

ความกว้างของแนวกำแพงประมาณ 84 เมตร ยาวประมาณ 135 เมตร สภาพถูก
รื้อทำลายอย่างมากจนบางช่วงไม่พบร่องรอย หลักฐานทางด้านทิศตะวันออกและบางช่วง
ของทิศใต้จะเหลือมากที่สุด แต่ก็พบเฉพาะส่วนฐานของกำแพงเท่านั้น ส่วนด้านอื่น ๆ มี
แนวอิฐพื้นพื้นดินให้เห็นเพียงบางช่วง เศษอิฐกระจายตัวอยู่ตลอดแนว มีวัชพืชและไม้ยืน
ต้นขึ้นปกคลุม พบร่องรอยของขุมประตู่ทางทิศตะวันออก 2 ขุม และทิศใต้ 1 ขุม สภาพหัก
พังไม่เหลือยอดขุมให้เห็น

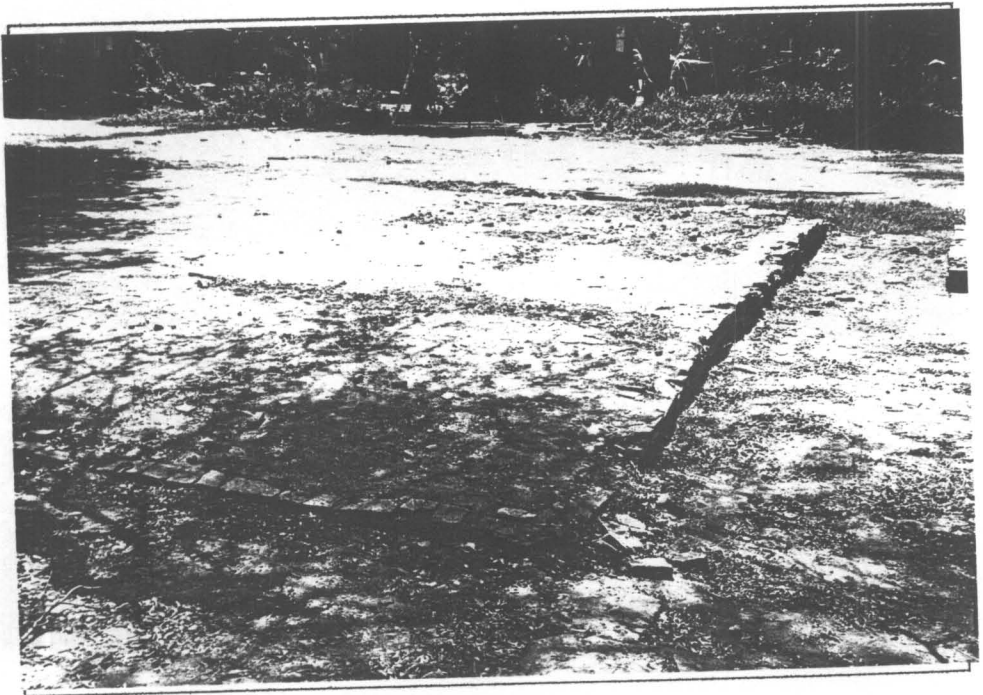
รูปที่ 19 แนวกำแพงวัดด้านทิศตะวันออก ก่อนดำเนินการบูรณะ (14/30)

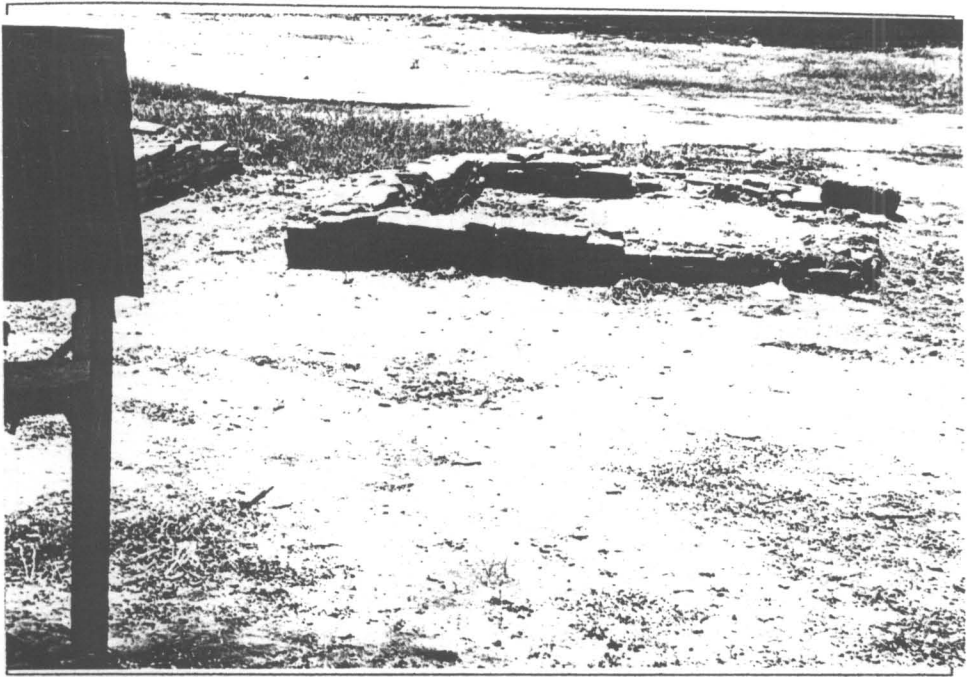
รูปที่ 20 แนวกำแพงวัดด้านทิศใต้ ก่อนดำเนินการบูรณะ (7/14)

ฐานสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ ภายในวัด

ฐานเหล่านี้จะก่ออิฐเป็นกรอบ ภายในกรอบจะอัดด้วยดินไม่มีแนวเอ็นโครงสร้าง สภาพก่อนดำเนินการบูรณะ แนวอิฐบางช่วงจะหลุดร่วงเนื่องจากปูนสอเสื่อมสภาพ และไม่มีโครงสร้างภายในยึดฐานสิ่งก่อสร้าง

รูปที่ 21 ฐานสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ ภายในวัด (4/24)

รูปที่ 22 ฐานสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ ภายในวัด (4/25)

รูปที่ 23 ฐานสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ ภายในวัด (4/15)

บทที่ 2

การดำเนินงานบูรณะโบราณสถานวัดตะไกร

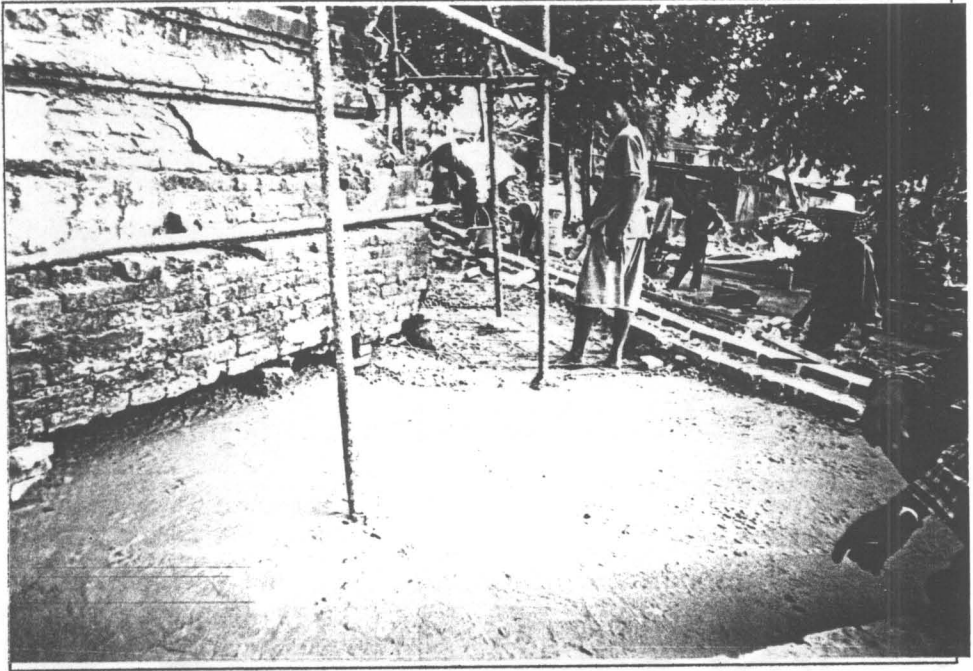
ขั้นตอนการดำเนินงาน

ปี	เดือน	รายละเอียด	หมายเหตุ
	พฤษภาคม	-ดำเนินการตรวจสอบสภาพโบราณสถานแต่ละหลัง -เตรียมพื้นที่ในการดำเนินงาน -ดำเนินการขุดล้างทำความสะอาดรอยคราบสกปรกบนอิฐก่อ ปูนสอและปูนฉาบของโบราณสถานในเขตวัดตะไกร	
	มิถุนายน	-ดำเนินการขุดล้างทำความสะอาดรอยคราบสกปรกบนอิฐก่อ ปูนสอและปูนฉาบของโบราณสถานในเขตวัดตะไกร -ดำเนินการบูรณะเจดีย์ราย -ดำเนินการบูรณะกำแพงวัด (ด้านทิศตะวันออก)	
	กรกฎาคม	-ดำเนินการขุดดินเพื่อเตรียมเทคาน ค.ส.ล. รัตรอบฐานวิหาร, อุโบสถ และเจดีย์ประธาน -ผูกเหล็กทำแบบและเทคาน ค.ส.ล. รัตรอบฐานวิหาร, อุโบสถและเจดีย์ประธาน	
	สิงหาคม	-ดำเนินการบูรณะวิหาร -ดำเนินการบูรณะเจดีย์ประธาน -ดำเนินการบูรณะอุโบสถ	
	กันยายน	-ดำเนินการบูรณะอาคารด้านหน้าสระน้ำ	

ปี	เดือน	รายละเอียด	หมายเหตุ
	กันยายน	-ดำเนินการบูรณะสระน้ำ -ดำเนินการบูรณะกำแพงวัด (ด้านที่เหนือ)	
	ตุลาคม	-ดำเนินการบูรณะกำแพงแก้ว -ดำเนินการปรับพื้นที่ภายในโบราณสถาน -ดำเนินการบูรณะฐานสิ่งก่อสร้างภายในเขตโบราณสถาน -ดำเนินการบูรณะสถานในส่วนที่ยังไม่แล้วเสร็จ	
	พฤศจิกายน	-ดำเนินงานปรับปรุงภูมิทัศน์ -ทำความสะอาดพื้นที่ปฏิบัติงาน	

เจดีย์ประธาน

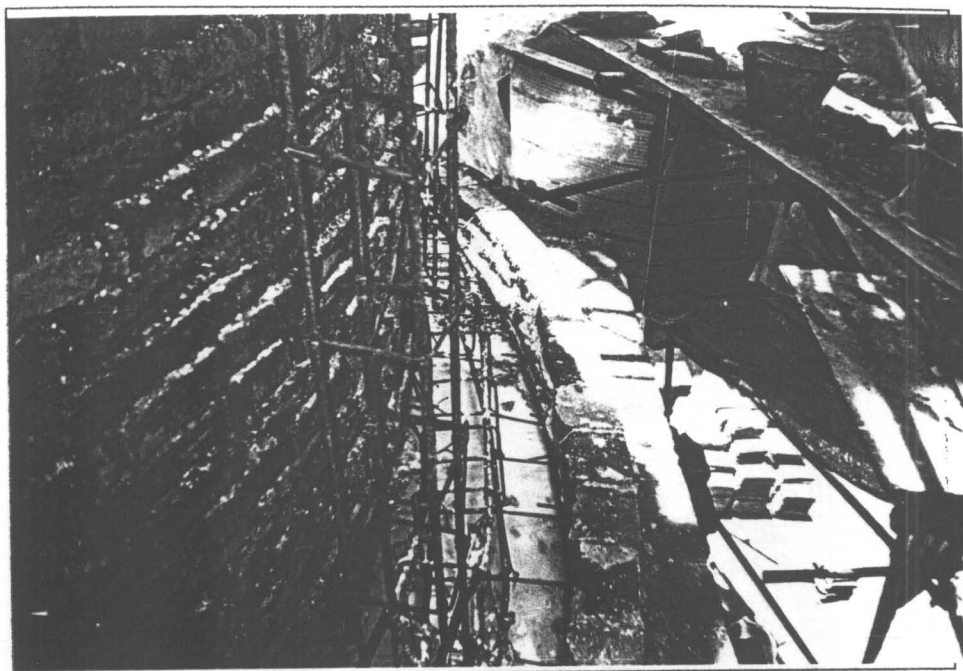
เริ่มดำเนินการบูรณะด้วยการติดตั้งนั่งร้านโดยรอบ หลังจากนั้นจึงดำเนินการขัดล้างทำความสะอาดด้วยน้ำสะอาด จากนั้นจึงดำเนินการขุดดินรอบฐานเชิงสี่เหลี่ยมเพื่อเทพื้น ค.ส.ล. เพื่อป้องกันปัญหาการทรุดตัวของเจดีย์ ในกรณีนี้รวมถึงชั้นฐานบัวลูกฟูกขององค์เจดีย์ด้วย

รูปที่ 24 ดำเนินการเทพื้น ค.ส.ล. เสริมความมั่นคงของเจดีย์ประธาน (10/15)

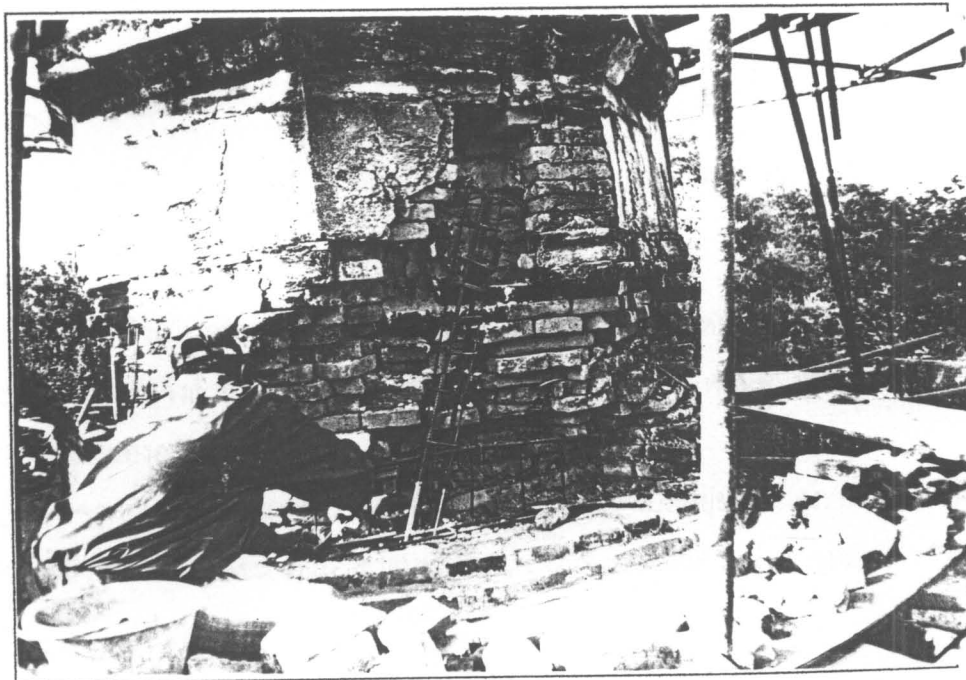
จากนั้นจึงดำเนินการตรวจสอบว่าอิฐในบริเวณใดเปื่อยยุ่ยเสื่อมสภาพ เพื่อดำเนินการก่ออิฐเสริมโดยยึดขนาดและรูปแบบเดิม จากนั้นยาแนวด้วยปูนขาวหมัก

ในส่วนขององค์ระฆัง ดำเนินการเสริมความมั่นคงด้วยการทำแบบผูกเหล็กตะแกรงไร้สนิม เพื่อใช้เป็นเสาเอ็นขนาด 0.15 ม. x 0.15 ม. เพื่อป้องกันปัญหาการแตกร้าวขององค์เจดีย์ ขนาดเหล็กที่ใช้คือ ป. Ø 6 มม. @ 0.20 ม. , 2 Ø 12 มม. แล้วจึงเทคอนกรีตและก่ออิฐปิด ส่วนผิวปูนฉาบเมื่อทำการขัดล้างทำความสะอาดแล้ว จึงทำการอนุรักษ์ผิวปูนฉาบด้วยการแต้มรอยแตกร้าว

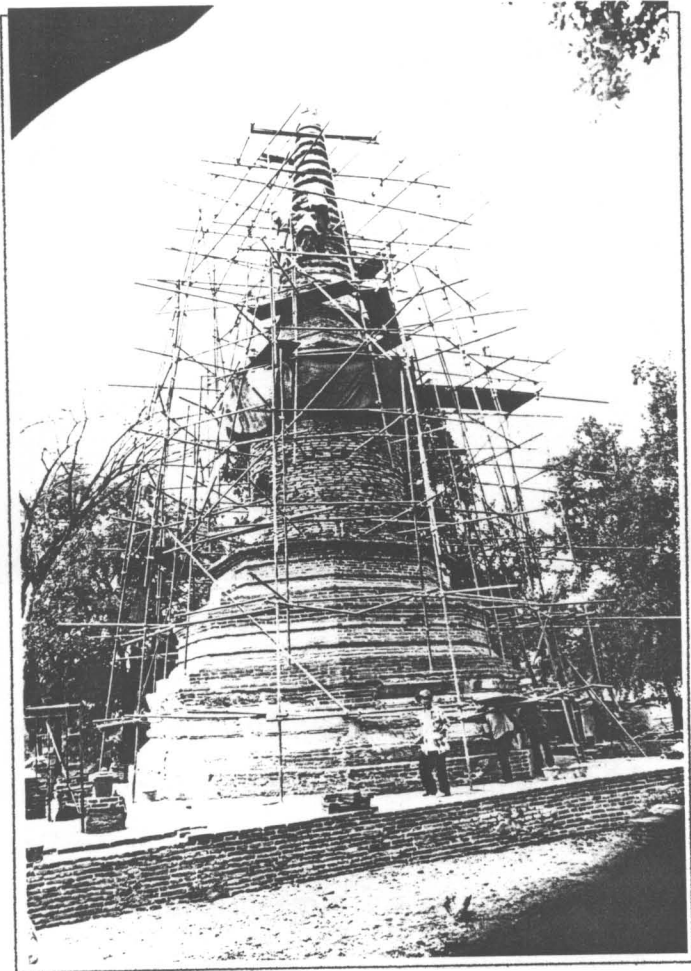

รูปที่ 25 ดำเนินการเสริมความมั่นคงบริเวณองครักษ์ของเจดีย์ประธาน (17/30)

จากนั้นจึงก่ออิฐเสริมบริเวณแกนปล้องโฉน ซึ่งมีรากไม้ขึ้นอยู่จึงทำให้เกิดรอยแตก ร้าว และดำเนินการอนุรักษ์ผิวปูนฉาบโดยเฉพาะในส่วนของประติมากรรมปูนปั้นพระพุทธรูป ด้วยการฉาบรอยปูนฉาบด้วยปูนขาวหมักเพื่อเสริมความมั่นคงของผิวปูนฉาบ ด้านบนสุดของยอดเจดีย์ดำเนินการเท TOPPING เพื่อป้องกันปัญหาน้ำซึมเข้าสู่ภายในองค์เจดีย์

รูปที่ 26 ดำเนินการเสริมความมั่นคงบริเวณบัลลังก์ของเจดีย์ประธาน (17/22)

รูปที่ 27 ดำเนินการบูรณะเจดีย์ประธาน (14/36)

วิหาร

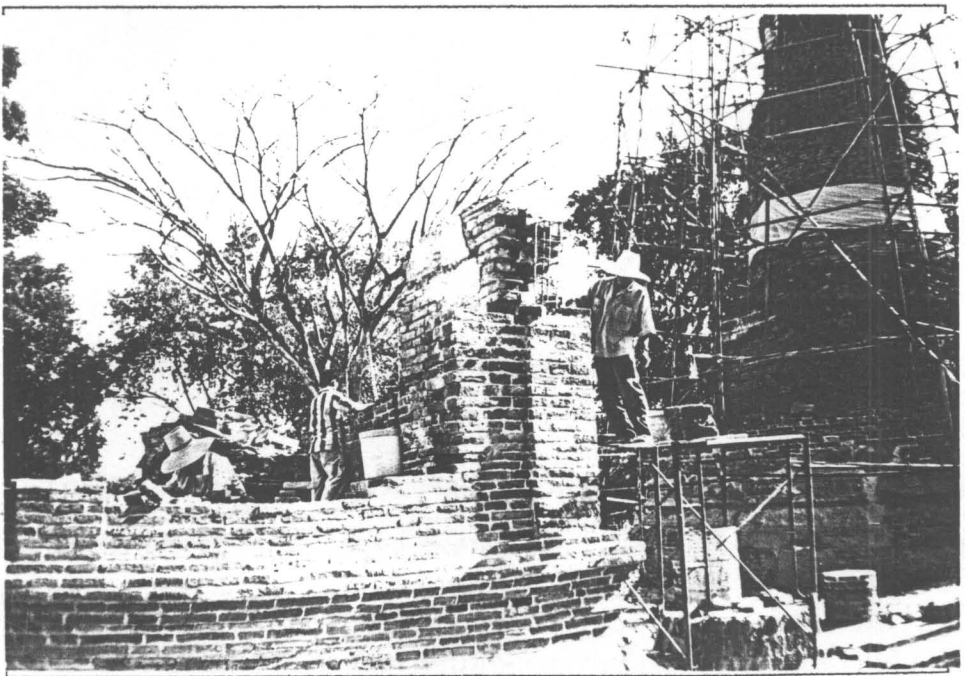
เริ่มดำเนินการบูรณะด้วยการขุดล้างทำความสะอาดตัวโบราณสถานด้วยน้ำสะอาด จากนั้นจึงดำเนินการขุดดินโดยรอบฐานอาคาร เพื่อเท ค.ส.ล. เพื่อป้องกันปัญหาการทรุดตัวของอาคาร

จากนั้นจึงดำเนินการตรวจสอบว่าอิฐในบริเวณใดเปื่อยยุ่ยเสื่อมสภาพ เพื่อดำเนินการก่ออิฐเสริม โดยยึดขนาดและรูปแบบเดิม จากนั้นจึงยาแนวด้วยปูนขาวหมัก

รูปที่ 28 ดำเนินการบูรณะวิหาร (ปรับระดับพื้นภายใน) (10/34)

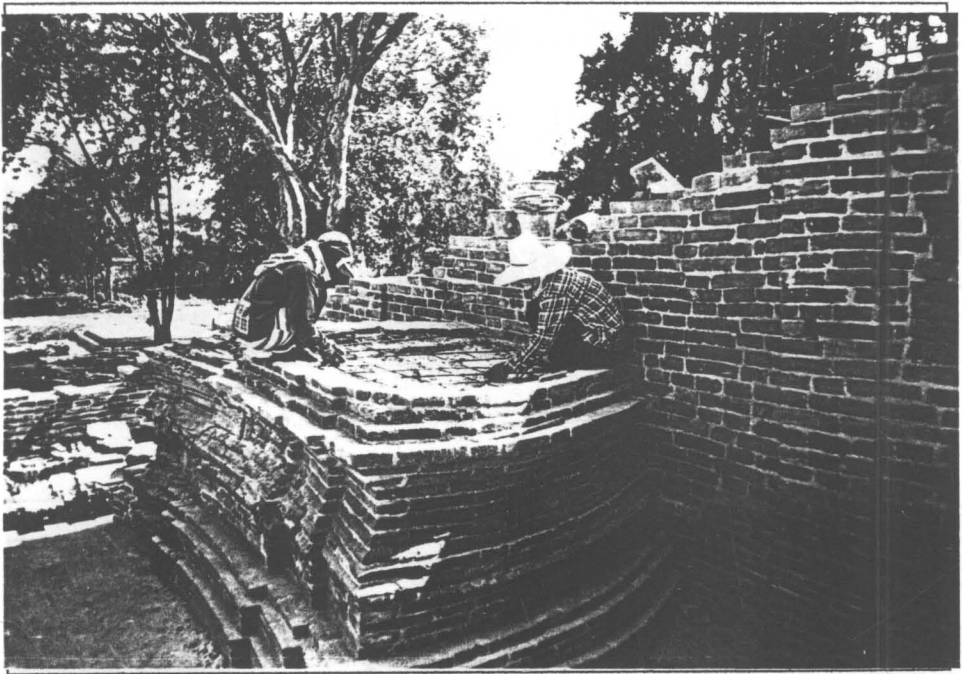
ในส่วนของผนังอาคารที่ยังเหลือหลักฐานให้เห็นอยู่ ดำเนินการเสริมความมั่นคงด้วยการทำแบบผูกเหล็กตะแกรงไร้สนิมเพื่อใช้เป็นเสาเอ็นยึดผนังไม่ให้ทรุดเอียง ขนาดเหล็กที่ใช้มีขนาดเดียวกับเสาเอ็นที่ใช้เสริมความมั่นคงเจดีย์ประธาน ผนังด้านบนดำเนินการเท ค.ส.ล. ทับหลัง จากนั้นจึงก่ออิฐปิด ในส่วนของผนังปูนฉาบที่ยังเหลืออยู่ ดำเนินการอนุรักษ์โดยฉีกขอบปูนฉาบด้วยปูนขาวหมัก และผนังที่มีรอยฉีกขาด ดำเนินการเจาะเย็บด้วยเหล็กออบสังกะสี \varnothing 12 มม. จากนั้นจึงอัดฉีดน้ำปูนเพื่อเสริมความมั่นคง

รูปที่ 29 ดำเนินการเสริมความมั่นคงบริเวณผนังวิหาร (17/10)

ในส่วนของพื้นอาคารซึ่งหลักฐานเดิมเป็นพื้นปูอิฐฉาบปูน ดำเนินการบูรณะโดยการรื้อพื้นอิฐเดิมที่เสื่อมสภาพออก หลังจากนั้นจึงถมทรายปรับระดับพื้น จากนั้นจึงผูกเหล็กเพื่อเทคาน และพื้น ค.ส.ล. ระดับความหนาเท่ากับพื้นเดิม จากนั้นจึงปูอิฐปิดทับ ในส่วนของพื้นเดิมที่ยังพบหลักฐานอยู่ ดำเนินการเสริมความมั่นคงโดยการเฝ้มขอบด้วยปูนขาวหมัก ส่วนเสาภายในอาคารดำเนินการก่ออิฐเสริมประมาณ 50 –60 เซนติเมตร

บริเวณฐานชุกชีดำเนินการสกัดอิฐที่เสื่อมสภาพออกและก่ออิฐเสริมในบริเวณที่อิฐเปื่อยยุ่ย ส่วนที่เป็นโพงดำเนินการอัดฉีดน้ำปูนเพื่อเสริมความมั่นคง หลังจากนั้นจึงทำความสะอาดตัวอาคารอีกครั้งหนึ่ง

รูปที่ 30 ดำเนินการเสริมความมั่นคงบริเวณฐานชุกชี (17/23)

เจดีย์ราย

สภาพหลักฐานส่วนใหญ่ของเจดีย์รายแต่ละองค์เหลือหลักฐานเฉพาะในส่วนของฐานเจดีย์

เริ่มดำเนินการบูรณะด้วยการตรวจสอบสภาพของโบราณสถานแต่ละองค์ หลังจากนั้นจึงทำการสกัดอิฐเดิมที่เปื่อยยุ่ยเสื่อมสภาพออก และก่ออิฐเสริมโดยยึดขนาดและรูปแบบเดิม

ส่วนบริเวณผิวปูนฉาบ ดำเนินการอนุรักษ์ด้วยการเฝ้มตะเข็บด้วยปูนขาวหมัก เพื่อป้องกันปัญหาการกะเทาะหลุดร่วงของผิวปูนฉาบ

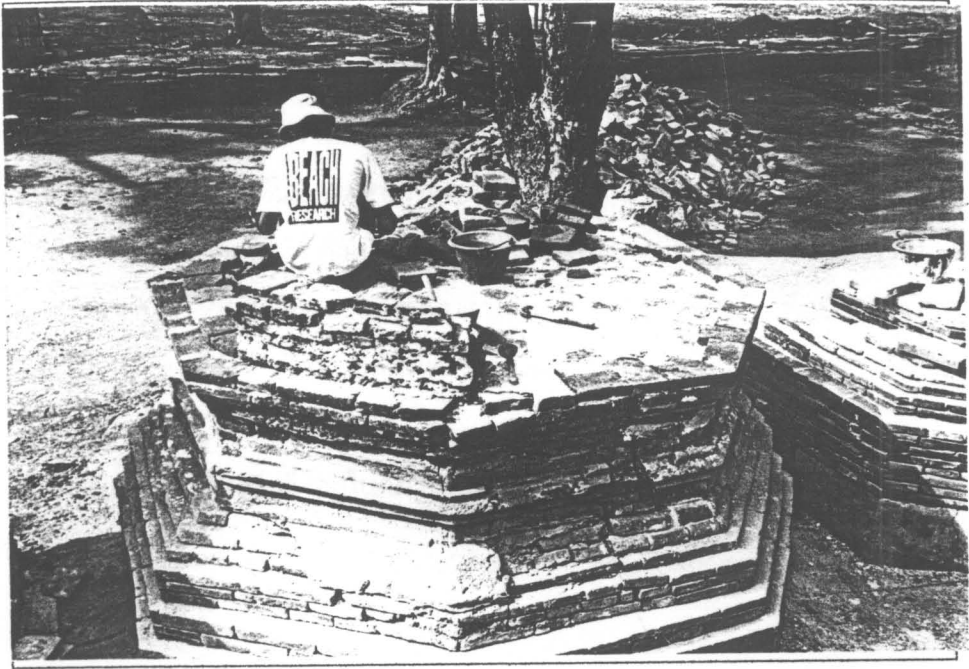
สำหรับเจดีย์หมายเลข 7 ซึ่งอยู่ในสภาพค่อนข้างสมบูรณ์ หลังจากดำเนินการบูรณะเสร็จเรียบร้อยแล้ว จึงทำการเสริมความมั่นคง ด้วยการเจาะฝังเหล็กออบสังกะสี Ø 12 มม. บริเวณองค์ระฆัง หลังจากนั้นจึงอัดฉีดน้ำปูน

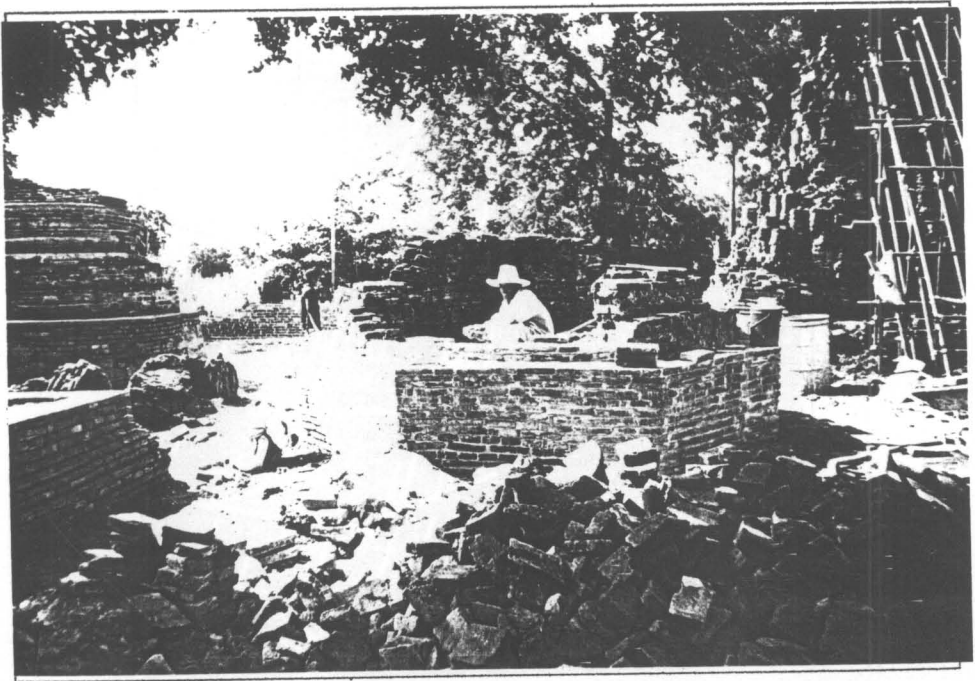
รูปที่ 31 ดำเนินการขุดล้างทำความสะอาดเจดีย์ราย (4/8)

รูปที่ 32 ดำเนินการก่ออิฐเสริมเจดีย์ราย (10/18)

รูปที่ 33 ดำเนินการก่ออิฐเสริมเจดีย์ราย (10/17)

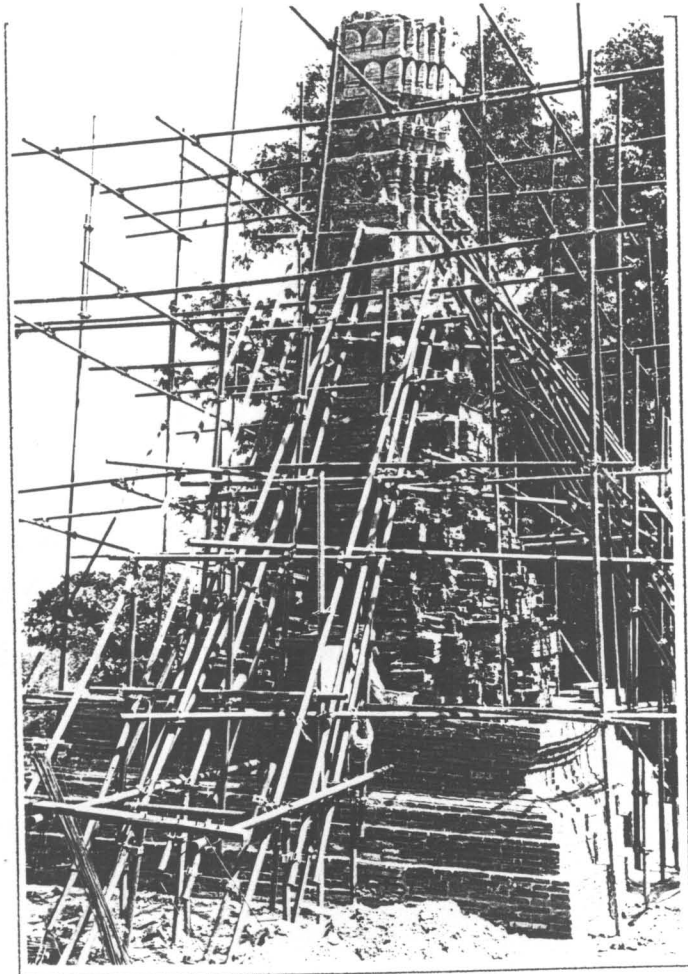
รูปที่ 34 ก่ออิฐเสริมเจดีย์ราย บริเวณด้านหน้าเจดีย์ประธาน (10/18)

เจดีย์ทรงปราสาท

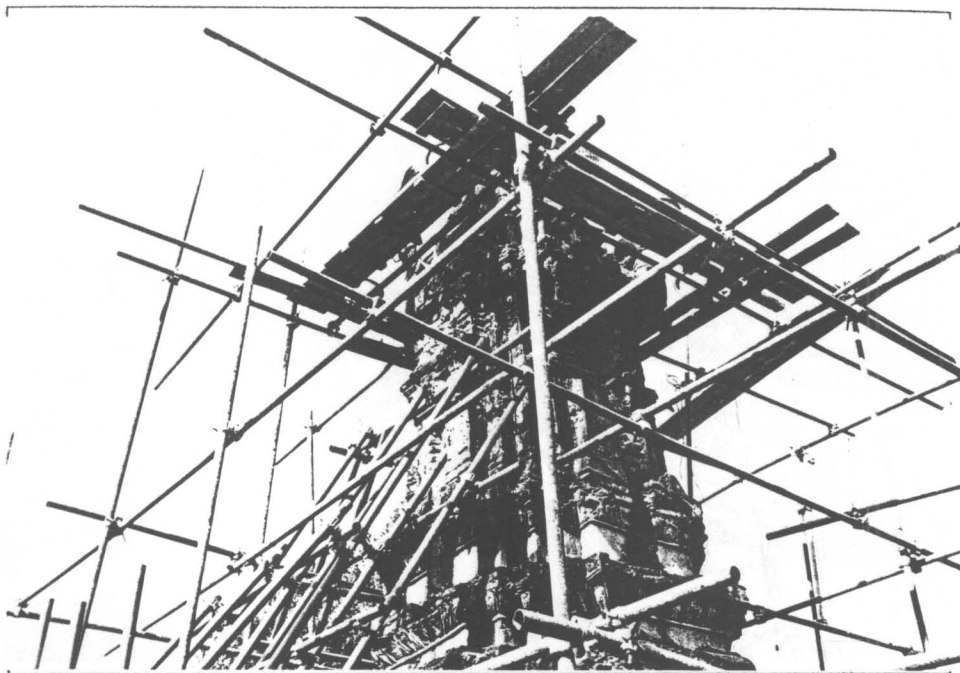
อยู่บริเวณมุมทิศตะวันออกเฉียงเหนือของกำแพงแก้ว แต่เนื่องจากปัจจุบันเกิดปัญหาการทรุดตัวของตัวโบราณสถาน จึงดำเนินการบูรณะด้วยการเทพื้น ค.ส.ล. โดยช้อนคานไว้ใต้ดิน เพื่อป้องกันปัญหาการทรุดตัว

ในส่วนขององค์เจดีย์ ดำเนินการเจาะฝังคานในแต่ละชั้นฐาน ลึกประมาณ 60 เซนติเมตร จากนั้นจึงก่ออิฐปิด ส่วนด้านบนดำเนินการเท TOPPING เพื่อป้องกันปัญหาน้ำซึมเข้าสู่ภายในเจดีย์ บริเวณที่เป็นโพรงดำเนินการเสริมความมั่นคงด้วยการอัดฉีดน้ำปูน

ส่วนลวดลายปูนปั้นซึ่งอยู่ในสภาพค่อนข้างสมบูรณ์ ดำเนินการอนุรักษ์ด้วยกรรมวิธีทางวิทยาศาสตร์

รูปที่ 35 ดำเนินการบูรณะเจดีย์ทรงปราสาท (11/25)

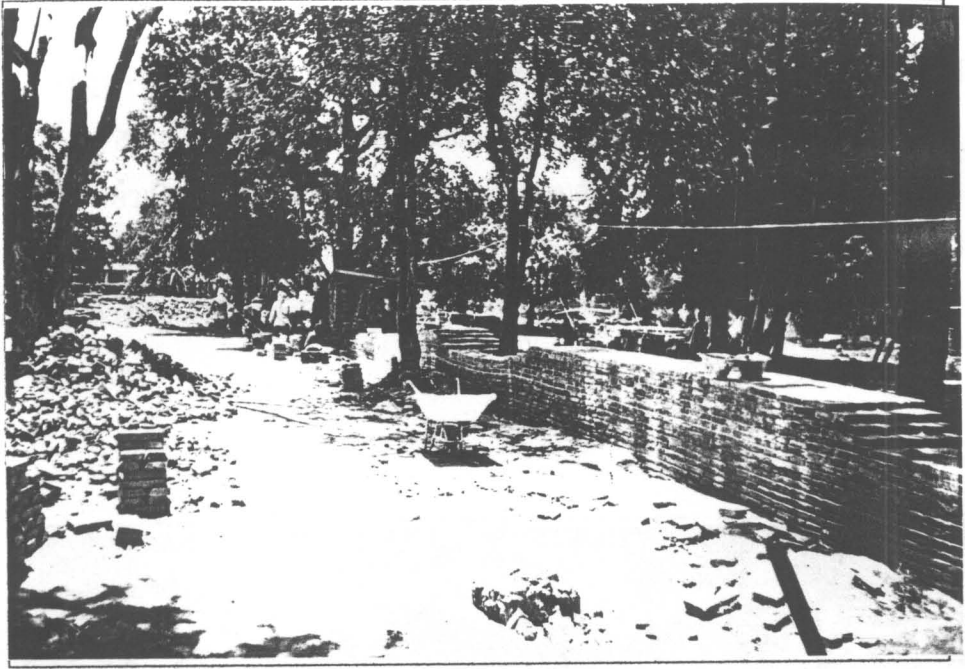

รูปที่ 36 ดำเนินการบูรณะบริเวณเรือนธาตุของเจดีย์ทรงปราสาท (8/25)

กำแพงแก้ว

สภาพก่อนดำเนินการบูรณะเหลือเพียงส่วนฐานของแนวกำแพงแก้ว มีวัชพืชและต้นไม้ขึ้นแทรกอยู่ในบางบริเวณ ซึ่งทำให้เกิดการแยกตัวของแนวอิฐ จึงดำเนินการถากถางวัชพืช จากนั้นจึงทำการก่ออิฐปรับเสริมฐานให้ได้แนวได้ระดับเดิม ส่วนบริเวณที่อิฐเปื่อยยุ่ยเสื่อมสภาพจึงทำการสกัดอิฐเดิมออก แล้วก่อเสริมโดยยึดขนาดและรูปแบบเดิม จากนั้นยาแนวด้วยปูนขาวหมัก เพื่อป้องกันปัญหาน้ำซึมเข้าสู่ภายใน

สำหรับซุ้มประตูทางเข้า ดำเนินการก่ออิฐปรับเสริมฐานให้มีความมั่นคงแข็งแรง จากนั้นจึงก่ออิฐเสริมตามสภาพหลักฐานเดิม

รูปที่ 37 ดำเนินการบูรณะแนวกำแพงแก้ว (10/26)

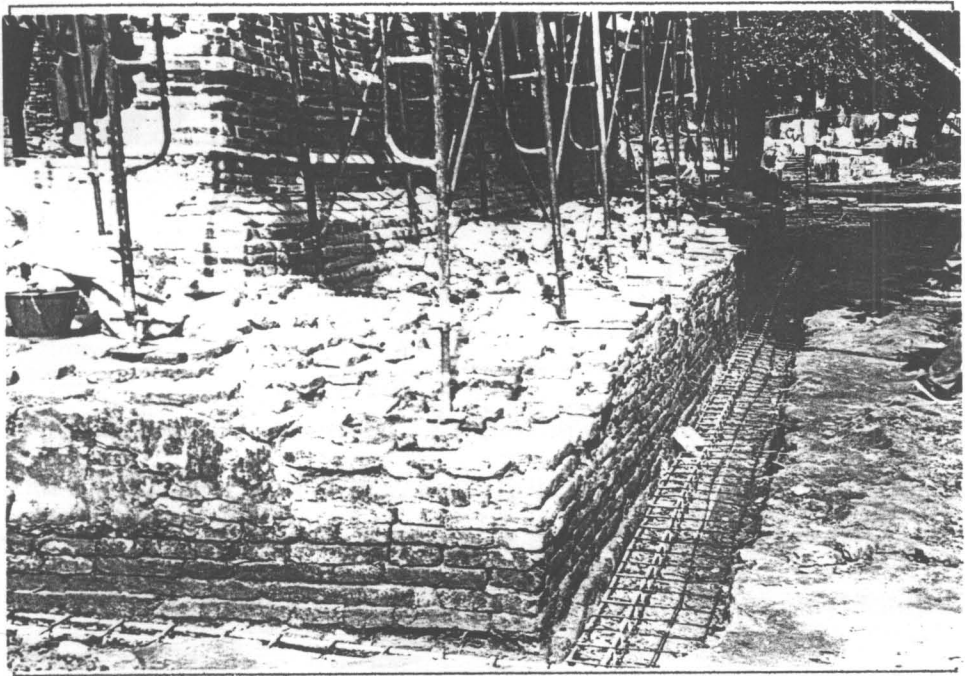

รูปที่ 38 ดำเนินการบูรณะแนวกำแพงแก้ว (10/27)

อุโบสถ

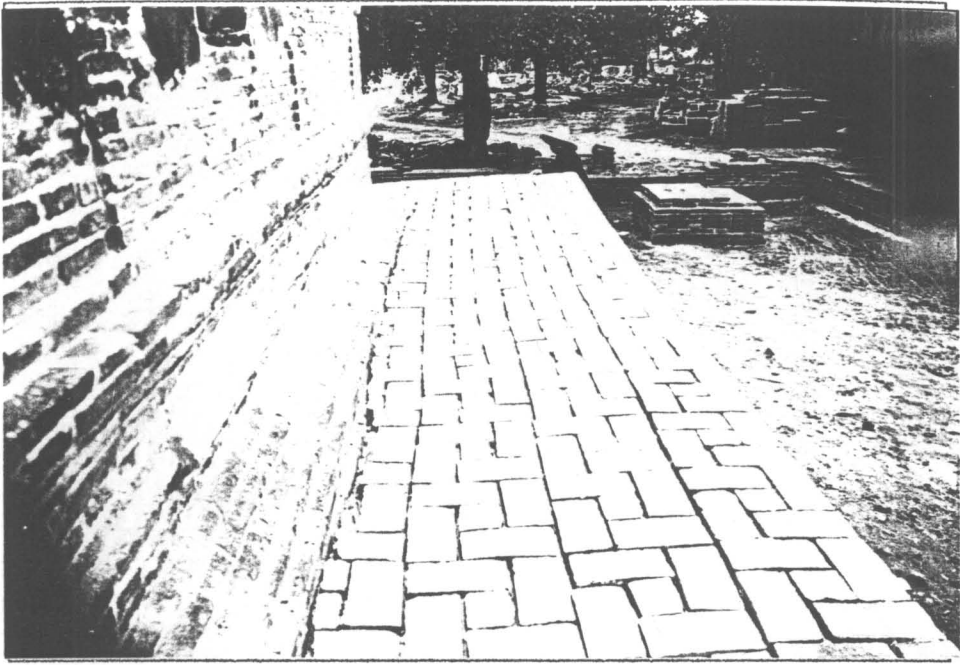
อยู่ห่างจากสระน้ำมาทางด้านทิศใต้ มีกำแพงแก้วล้อมรอบ อยู่ในสภาพค่อนข้างสมบูรณ์ มีเพียงเครื่องบนหลังคาซึ่งพังทลายลงมาหมด

เริ่มดำเนินการบูรณะด้วยการขุดล้างทำความสะอาดตัวอาคารด้วยน้ำสะอาด หลังจากนั้นทำการขุดดินโดยรอบฐานอาคาร เพื่อเทคาน ค.ส.ล. โดยขอนคานไว้ใต้ดินเพื่อป้องกันปัญหาการทรุดตัว ในบริเวณที่พบว่าอิฐเบื่อยยุ่ยเสื่อมสภาพ ดำเนินการสกัดอิฐเดิมออก แล้วจึงก่อเสริม

รูปที่ 39 ดำเนินการเทพื้น ค.ส.ล. รัศรอบฐานอุโบสถ (๕)/16)

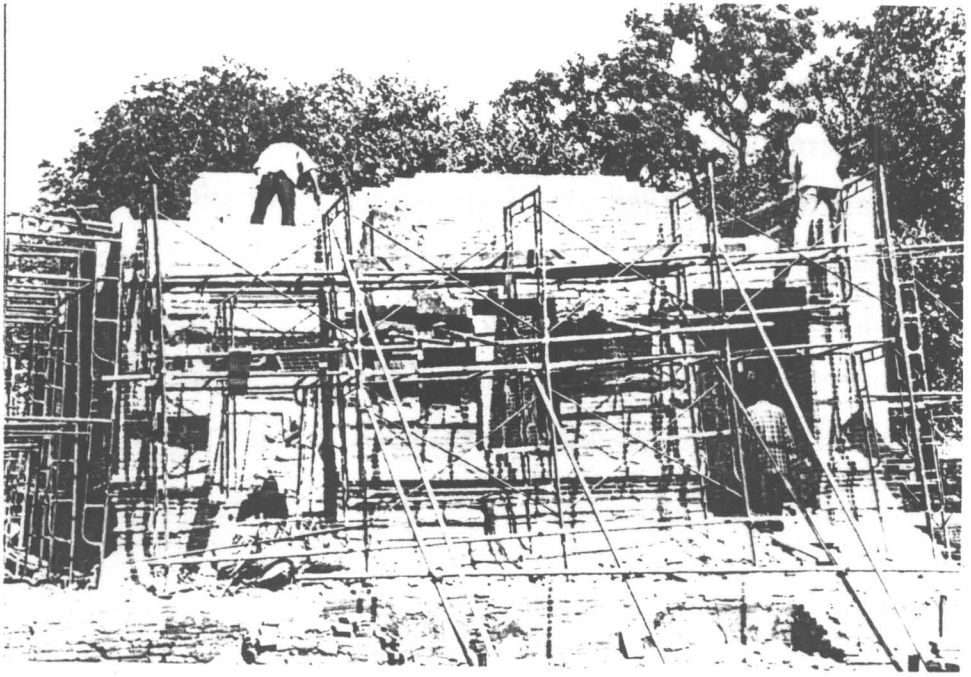
บริเวณพื้นภายในอาคารซึ่งหลักฐานเดิมเป็นพื้นปูอิฐฉาบปูน ดำเนินการอนุรักษ์ผิวปูนฉาบที่คงเหลืออยู่ไว้ จากนั้นจึงรื้อพื้นอิฐเดิมที่เสื่อมสภาพออก แล้วปูพื้นอิฐใหม่โดยยึดระดับพื้นเดิม ส่วนพื้นระเบียงโดยรอบ เมื่อดำเนินการรื้ออิฐที่เสื่อมสภาพออก จากนั้นจึงถมทรายปรับระดับพื้นเพื่อเทคานและพื้น ค.ส.ล. ระดับความหนาเท่ากับพื้นเดิม จากนั้นจึงปูอิฐปิดทับ

รูปที่ 40 ดำเนินการปูพื้นอิฐ ระเบียงอุโบสถ (15/9)

บริเวณช่องประตูและหน้าต่าง ดำเนินการสกัดอิฐเพื่อเทคาน ค.ส.ล. หนา ประมาณ 0.15 เมตร ขนาดเหล็กที่ใช้ \varnothing 6 มม. @ 0.25 เมตร จากนั้นจึงก่ออิฐปิด ในส่วน ไม้วงกบที่ชำรุดเสื่อมสภาพทำการเปลี่ยนใหม่ โดยยึดขนาดและรูปแบบเดิม จากนั้นจึงท า น้ำยารักษาเนื้อไม้ ผนังด้านบนทำการเสริมความมั่นคงด้วยการเทคานทับหลัง จากนั้นจึง ก่ออิฐปิด

ส่วนพื้นภายนอกดำเนินการทำผังแสดงตำแหน่งพื้นอิฐเดิม จากนั้นจึงรื้อพื้นอิฐเดิม จากนั้นจึงถมทรายปรับระดับพื้นที่แล้วปูอิฐ โดยปูออกจากตำแหน่งเดิม โดยระดับพื้นลาด เอียงเล็กน้อยเพื่อป้องกันปัญหาน้ำขัง จากนั้นจึงยาแนวด้วยปูนขาวหมัก

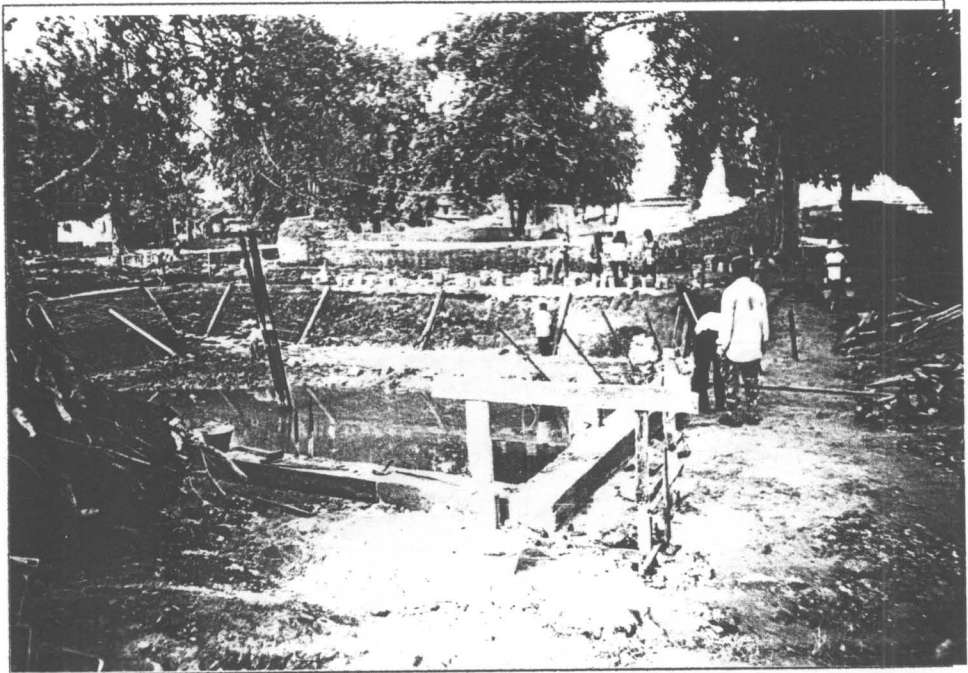
รูปที่ 41 ดำเนินการบูรณะอุโบสถ (8/18)

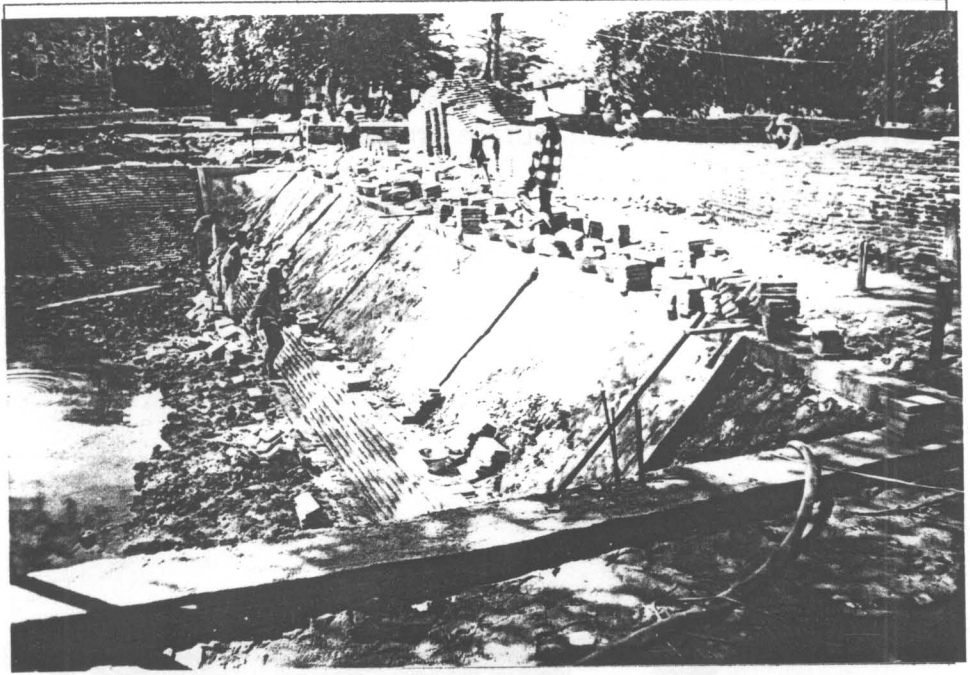
รูปที่ 42 ดำเนินการปูพื้นอิฐ บริเวณลานประทักษิณของอุโบสถ (23/4)

สระน้ำ

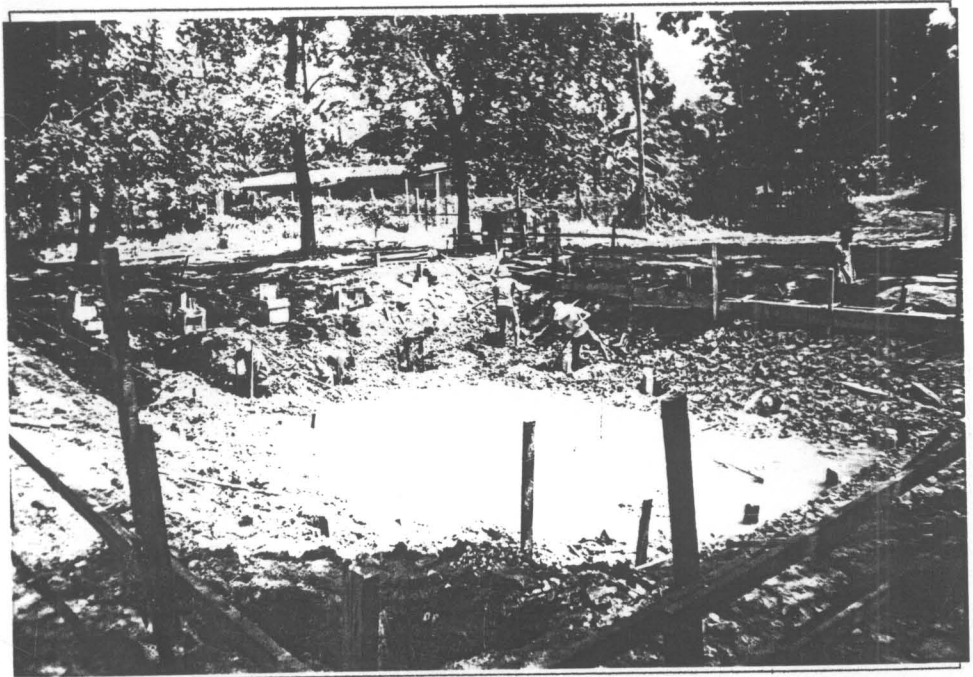
ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกนอกเขตพุทธาวาสสร้างไว้คู่กัน แนวอิฐส่วนใหญ่ทรวดตัว และหลุดร่วงออกจากแนวเดิม หลักฐานที่ค่อนข้างสมบูรณ์พบบริเวณมุมสระบางมุม เมื่อดำเนินการบูรณะจึงทำการสูบน้ำออก จากนั้นจึงรื้อแนวอิฐที่ชำรุดเสื่อมสภาพออก และดำเนินการเสริมความมั่นคงด้วยการปรับอัดดินเดิมบริเวณผนังสระน้ำให้แน่น ส่วนบริเวณฐานรากทำการตอกเสาเข็มเหล็กเหลี่ยมสูง 2 เมตร และเทคอนกรีตหยาบบริเวณผนังสระหนา 0.06 เมตร หลังจากนั้นจึงก่ออิฐปิด สำหรับในส่วนที่แนวอิฐหลุดเซออกจากแนวเดิมทำการปรับแนวอิฐให้กลับคืน ณ ตำแหน่งเดิม จากนั้นจึงยาแนวด้วยปูนขาวหมัก (ดูรายละเอียดเพิ่มเติม : แบบแสดงการเสริมโครงสร้าง)

รูปที่ 43 ดำเนินการบูรณะและเสริมความมั่นคงบริเวณสระน้ำด้านหน้าวัด (23/15)

รูปที่ 44 ดำเนินการบูรณะและเสริมความมั่นคงบริเวณสระน้ำด้านหน้าวัด (23/16)

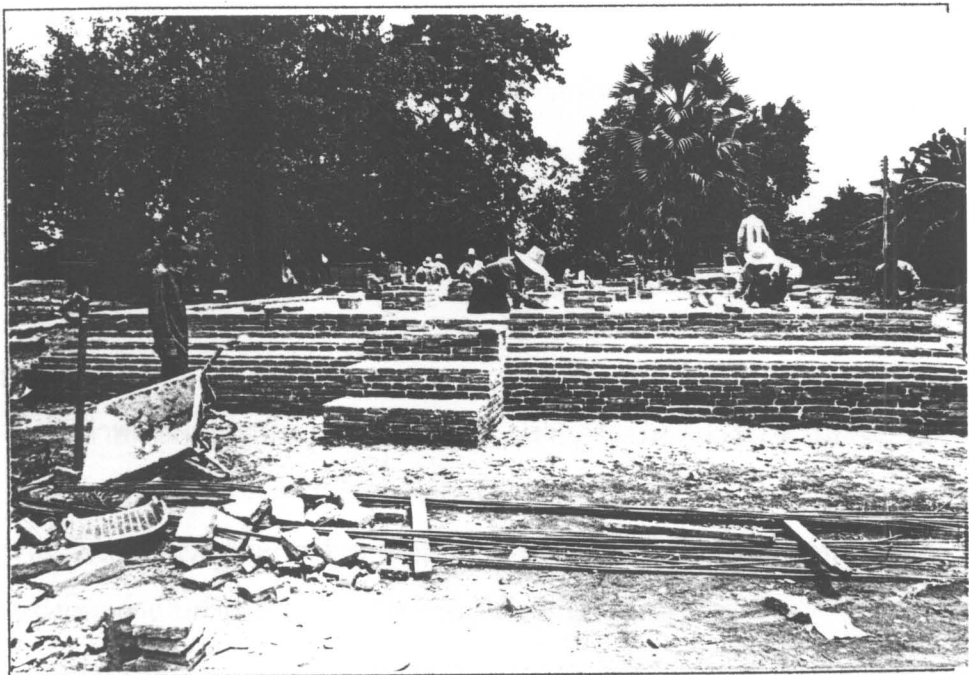

รูปที่ 45 ดำเนินการบูรณะและเสริมความมั่นคงบริเวณสระน้ำด้านหน้าวัด (23/20)

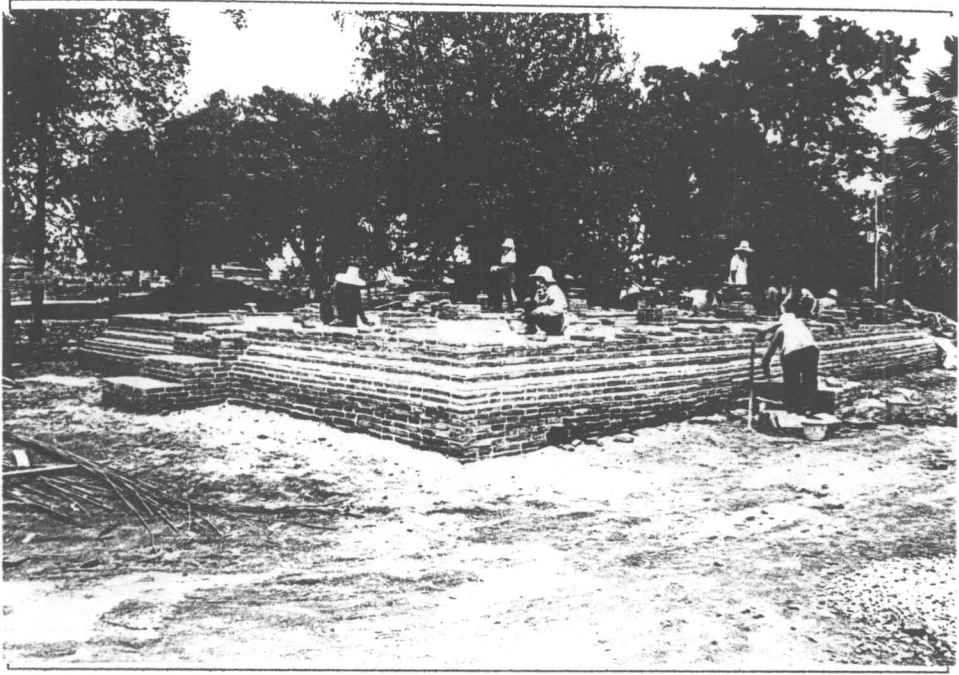
อาคารด้านหน้าสระน้ำ

เริ่มดำเนินการบูรณะด้วยการถากถางวัชพืชที่ขึ้นปกคลุมภายในพื้นที่ปฏิบัติงาน จากนั้นดำเนินการรื้ออิฐที่ชำรุดเสื่อมสภาพในบางบริเวณออก จากนั้นก่ออิฐเสริมโดยยึดขนาดและรูปแบบเดิมและยาแนวด้วยปูนขาวหมัก

นอกจากนี้ จากการขุดตรวจพื้นภายในก่อนดำเนินการบูรณะ พบฐานเสาสี่เหลี่ยมจำนวน 2 ต้น จึงดำเนินการก่อเสริมสูงประมาณ 30-50 เซนติเมตร จากพื้นอาคาร จากนั้นจึงดำเนินการขุดล้างทำความสะอาดตัวโบราณสถานอีกครั้งหนึ่ง

รูปที่ 46 ดำเนินการบูรณะอาคารด้านหน้าสระน้ำ (15/1)

รูปที่ 47 ดำเนินการบูรณะอาคารด้านหน้าสระน้ำ (15/36)

กำแพงวัด

สภาพส่วนใหญ่ถูกรื้อทำลายอย่างมาก ปราบภูเข็่มประตูทางเข้าด้านทิศตะวันออก 2 ประตู ด้านทิศใต้ 1 ประตู เหลือเฉพาะส่วนฐาน จึงเริ่มดำเนินการบูรณะด้วยการก่ออิฐเสริมในบริเวณที่แนวอิฐเกิดการชำรุดเสื่อมสภาพ ส่วนบริเวณที่แนวอิฐหลุดเซออกจากตำแหน่งเดิม ดำเนินการบูรณะด้วยการปรับให้ได้แนวได้ระดับเดิม

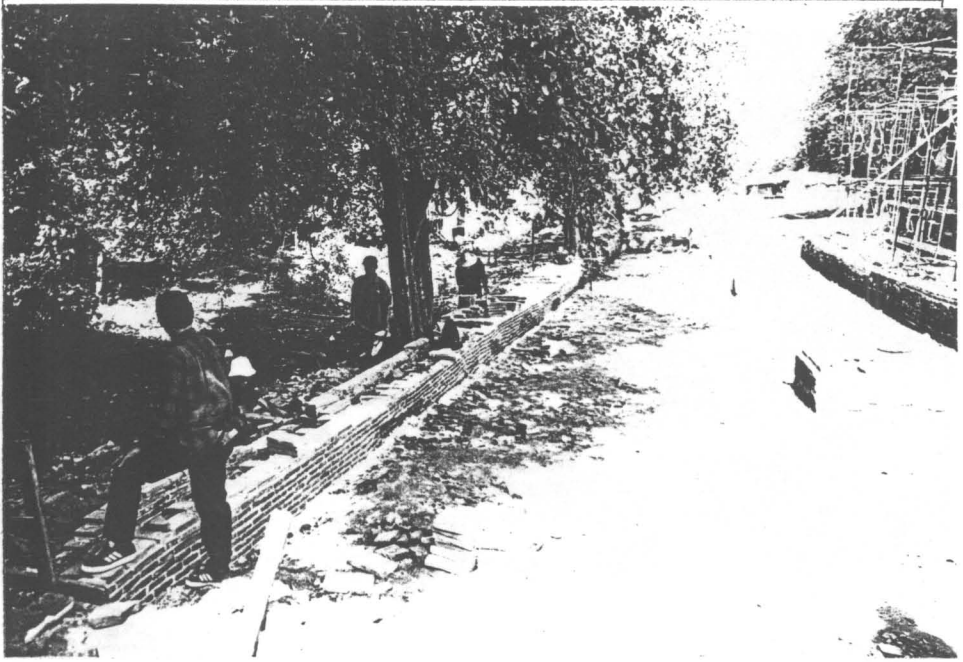
นอกจากนี้บริเวณด้านทิศเหนือและทิศตะวันออกติดกำแพงวัด พบแนวกำแพงกันดิน โดยมีการก่ออิฐเป็นแนวยาว ตรงกลางระหว่างกำแพงกันดินกับกำแพงวัด ดำเนินการบูรณะตามสภาพหลักฐานเดิม

รูปที่ 48 ก่ออิฐเสริมแนวกำแพงวัด (15/2)

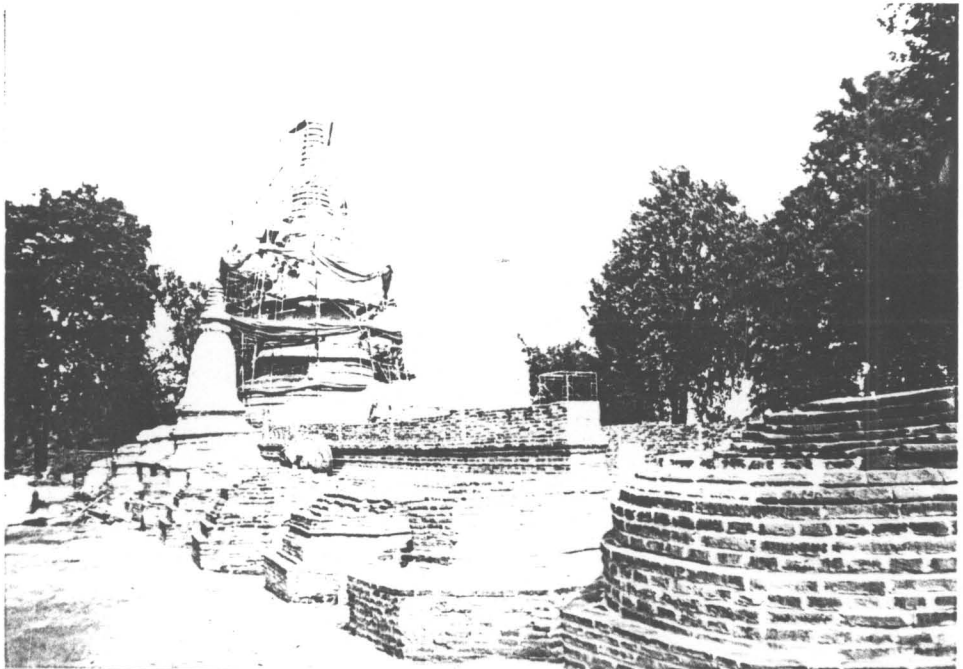
รูปที่ 49 ดำเนินการบูรณะแนวกำแพงวัด (10/16)

รูปที่ 50 ดำเนินการบูรณะแนวกำแพงวัดด้านทิศใต้ (กำแพงแก้วล้อมรอบอุโบสถ) (11/15)

ฐานสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ ภายในวัด

ฐานสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ เหล่านี้ก่ออิฐเป็นกรอบสี่เหลี่ยมภายในถมดินอัด แนวอิฐเกิดการชำรุดเสื่อมสภาพ ดำเนินการบูรณะด้วยการปรับบดอัดดินเดิมให้แน่น จากนั้นจึงก่ออิฐเสริม และซ่อมแซมปูนล่อที่เกิดการเสื่อมสภาพ

รูปที่ 51 สภาพโดยรวมของวัดตะไกร ขณะดำเนินการบูรณะ (22/6)

รูปที่ 52 สภาพโดยรวมของวัดตะไกร ขณะดำเนินการบูรณะ (22/7)

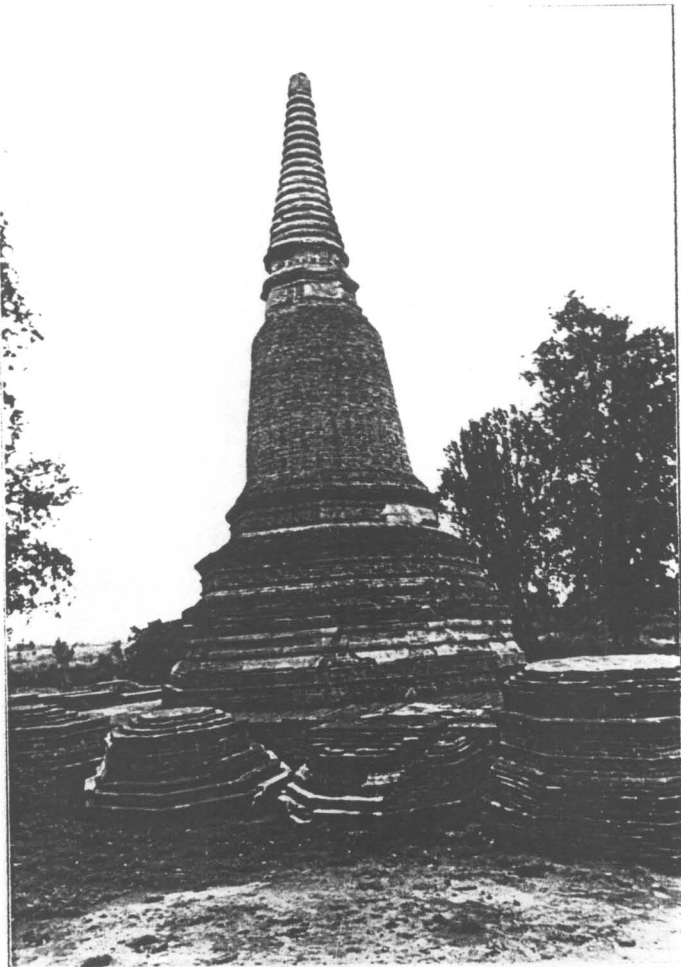
บทที่ 3

โบราณสถานภายหลังการบูรณะ

โบราณสถานวัดตะไกร ภายหลังจากดำเนินการบูรณะและเสริมความมั่นคง มีรายละเอียดดังนี้

เจดีย์ประธาน

เป็นเจดีย์แปดเหลี่ยมตั้งบนฐานเชิงสี่เหลี่ยม ฐานนี้เชื่อมเจดีย์ประธานกับวิหารเข้าด้วยกัน องค์ประกอบส่วนต่าง ๆ ของเจดีย์อยู่ในสภาพค่อนข้างสมบูรณ์ ประกอบด้วยฐานบัวลูกฟัก 3 ฐาน องค์ระฆังกลม บัลลังก์แปดเหลี่ยม แกนปล้องไฉนซึ่งมีขุมพระล้อมรอบ และต่อด้วยปล้องไฉน กลีบบัว ส่วนยอดบนหักหายไป

รูปที่ 53 เจดีย์ประธาน ภายหลังจากดำเนินงานบูรณะ (31/1)

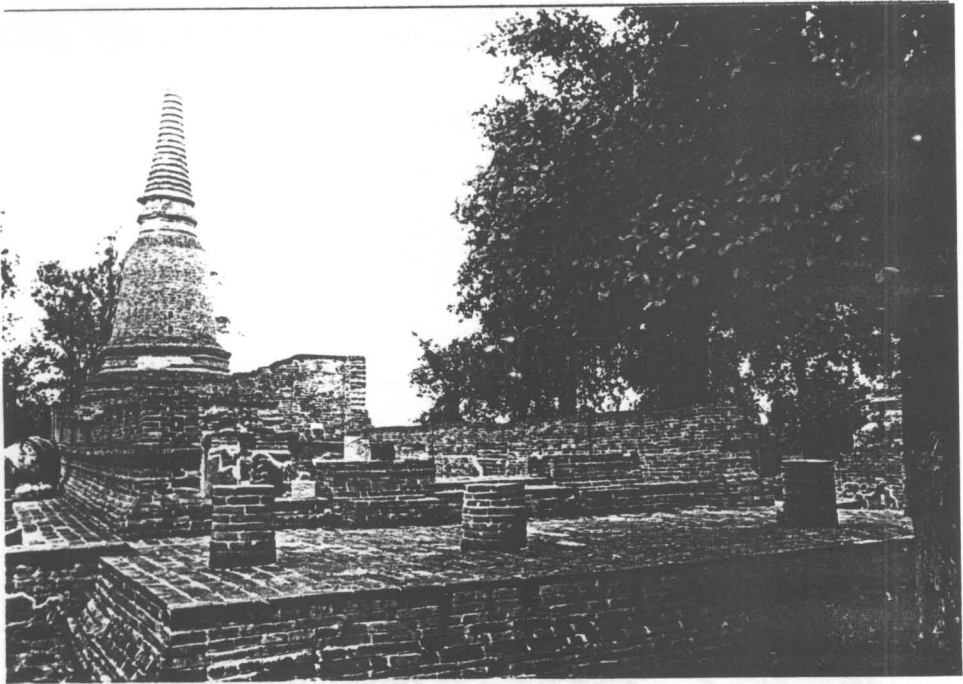
รูปที่ 54 เจดีย์ประธาน ภายหลังจากดำเนินงานบูรณะ (31/2)

รูปที่ 55 เจดีย์ประธาน ภายหลังจากการบูรณะ (31/3)

วิหาร

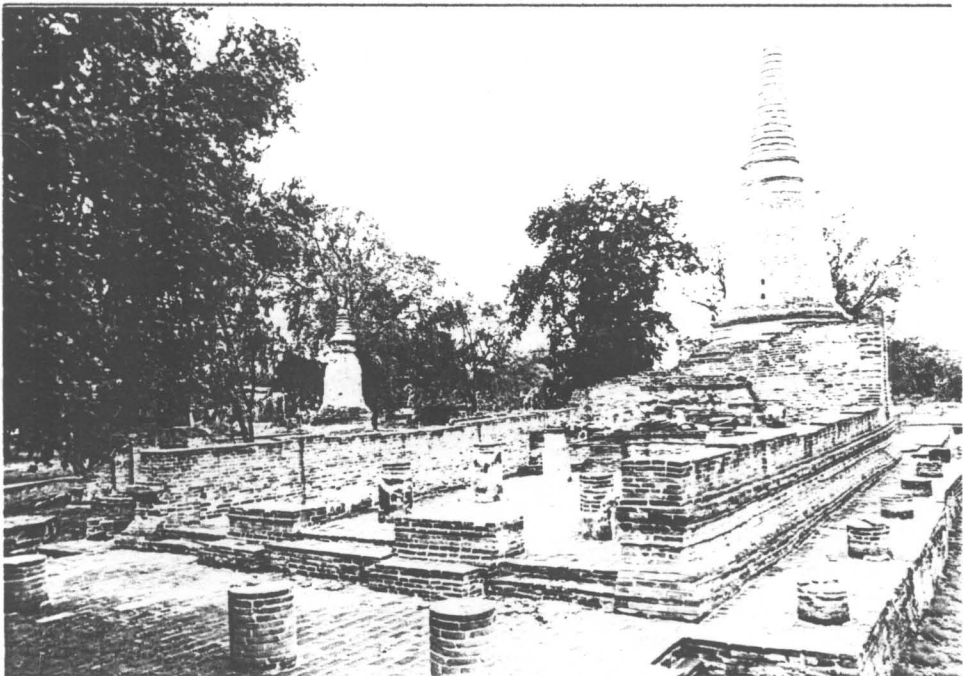
อยู่ทางทิศตะวันออกของเจดีย์ประธาน สภาพหลักฐานเหลือเพียงส่วนฐานและ
แนวผนังอีกเล็กน้อย มีมุขหน้า-หลัง มุขหลังสร้างบนฐานเขียงสี่เหลี่ยมที่เชื่อมเจดีย์ประธาน
กับวิหารเข้าด้วยกัน มีพาไล 2 ชั้น ประตูทางเข้าอยู่ด้านทิศตะวันออก 3 ประตู ซึ่งเหลือ
เฉพาะส่วนฐาน ภายในเสาแปดเหลี่ยม มีฐานชุกชีอยู่ติดผนังด้านทิศตะวันตก พื้นอาคารปู
อิฐฉาบปูน

รูปที่ 56 วิหาร ภายหลังการบูรณะ (31/4)

รูปที่ 57 วิหาร ภายหลังการบูรณะ (31/5)

รูปที่ 58 วิหาร ภายหลังการบูรณะ (31/6)

เจดีย์รายหมายเลข 1

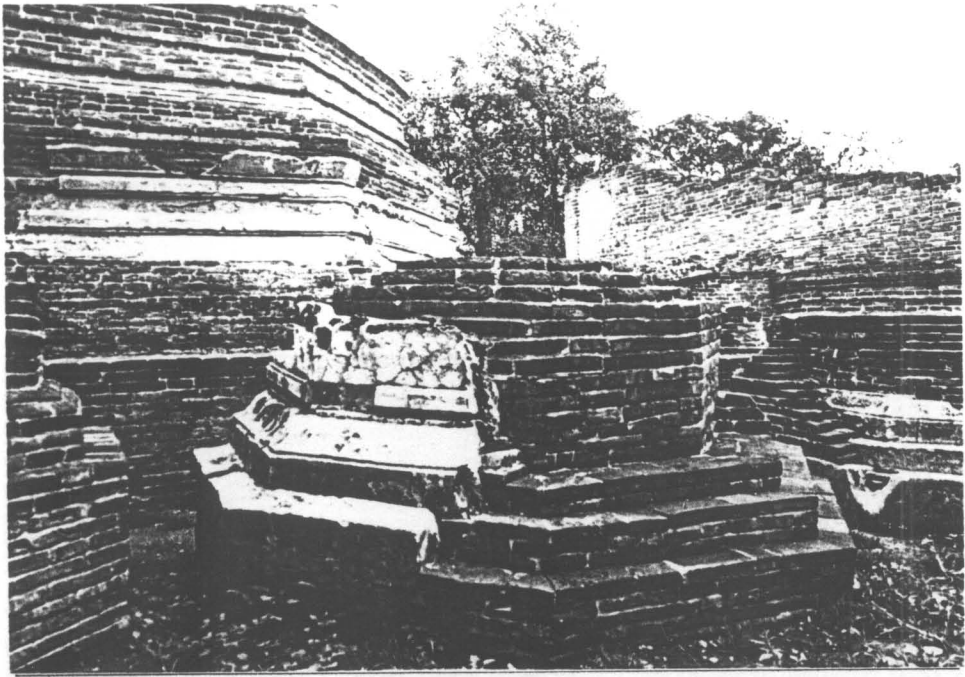
อยู่ทางทิศใต้ของเจดีย์ประธาน เหลือหลักฐานเฉพาะฐานบัวลูกแก้วอกไก่ในผัง
แปดเหลี่ยมชั้นล่างสุด

รูปที่ 59 เจดีย์รายหมายเลข 1 ภายหลังจากดำเนินการบูรณะ (31/7)

เจดีย์รายหมายเลข 2

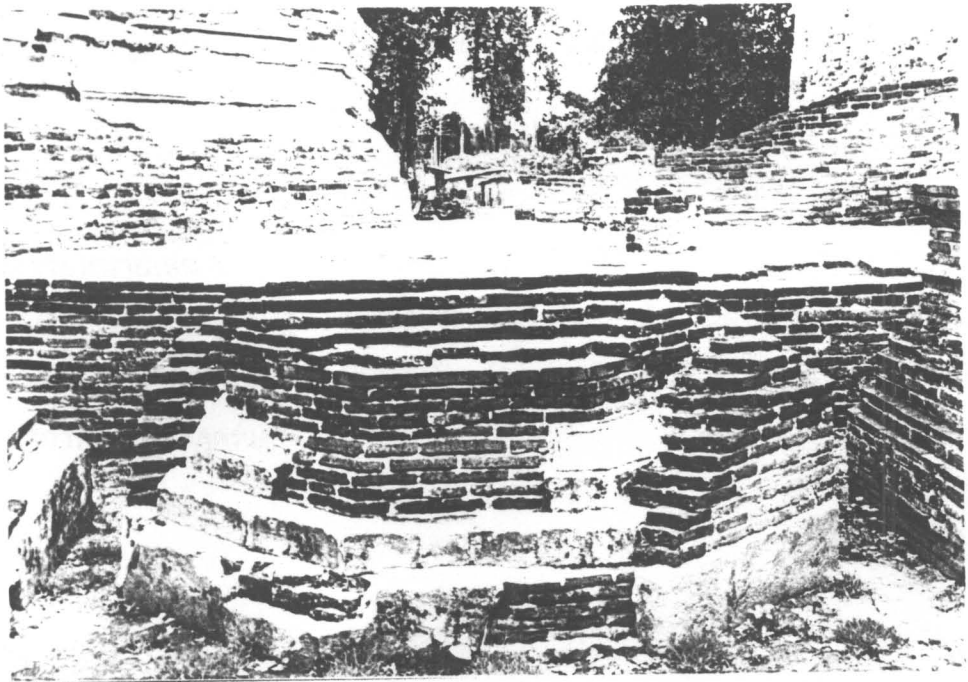
อยู่ห่างจากเจดีย์รายหมายเลข 1 มาทางทิศตะวันออก เหลือหลักฐานเฉพาะฐาน
เขียงและบางส่วนของฐานบัวลูกแก้วพิกชั้นล่างสุดซึ่งยังมีร่องรอยของปูนฉาบให้เห็นอยู่

รูปที่ 60 เจดีย์รายหมายเลข 2 ภายหลังจากดำเนินการบูรณะ (31/8)

เจดีย์รายหมายเลข 3

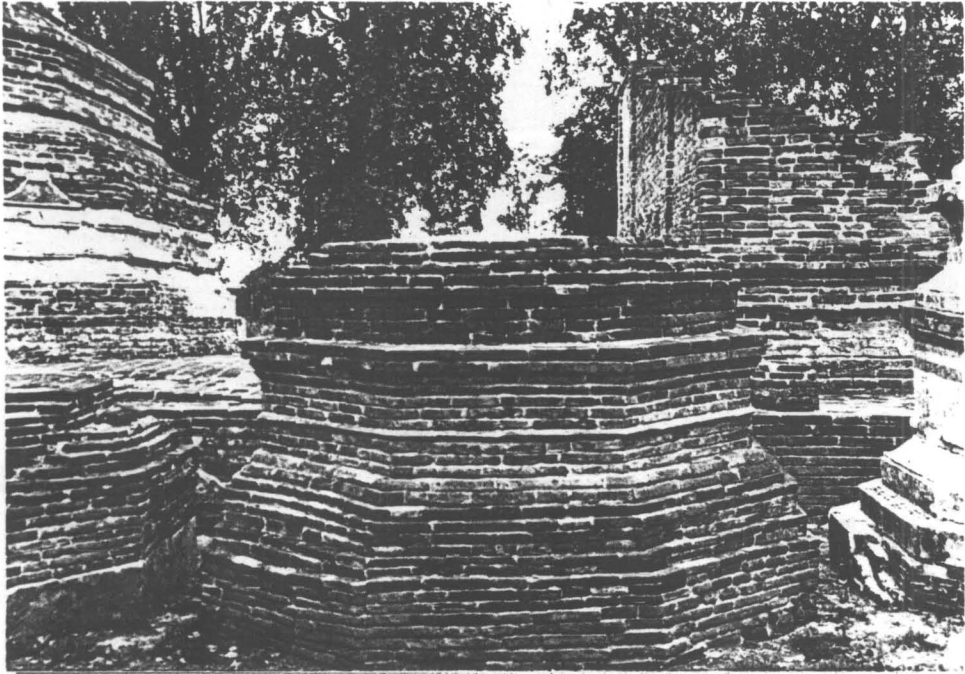
เหลือหลักฐานเฉพาะฐานเชิงและบางส่วนของฐานบัวลูกฟัก 2 เส้น บริเวณด้านทิศตะวันออกขององค์เจดีย์ มีการพอกทับฐานบัวลูกฟักด้วยฐานบัวลูกแก้วออกไป

รูปที่ 61 เจดีย์รายหมายเลข 3 ภายหลังจากดำเนินการบูรณะ (31/9)

เจดีย์รายหมายเลข 4

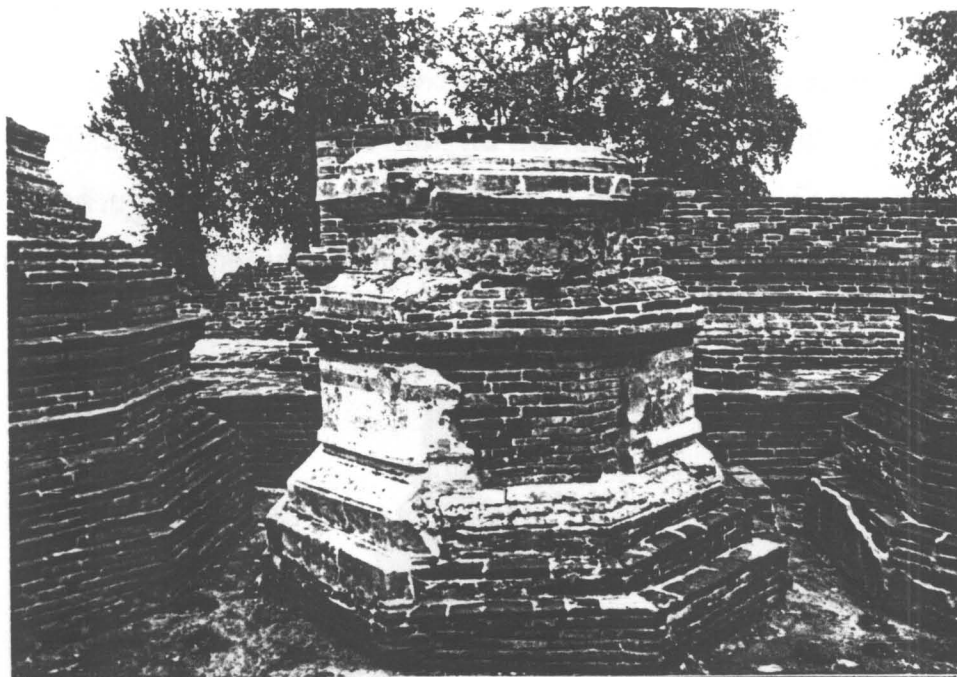
อยู่ถัดจากเจดีย์รายหมายเลข 3 มาทางทิศตะวันออก เหลือหลักฐานเฉพาะฐาน
เขียงและฐานบัวลูกแก้วอกไก่ 1 เส้น 1 ฐาน มีร่องรอยปูนฉาบเหลือให้เห็นบางบริเวณ

รูปที่ 62 เจดีย์รายหมายเลข 4 ภายหลังจากดำเนินการบูรณะ (31/10)

เจดีย์รายหมายเลข 5

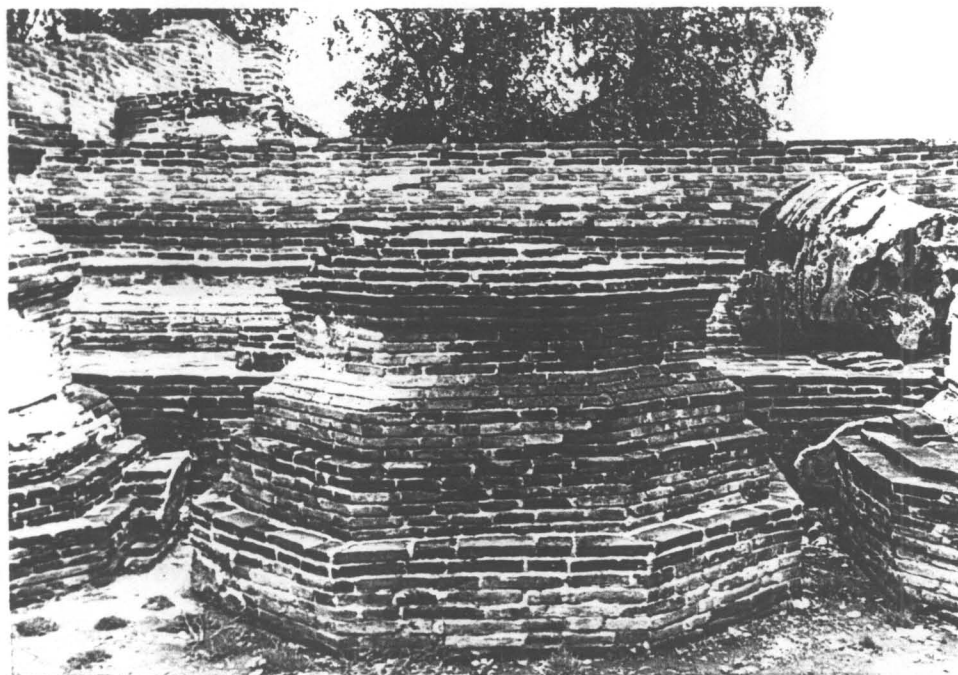
เหลือหลักฐานเพียงฐานเขียงและฐานบัวลูกแก้ว 2 เส้น ในผังแปดเหลี่ยม 2 ฐาน
ปูนฉาบอยู่ในสภาพค่อนข้างสมบูรณ์ โดยทำการอนุรักษ์โดยการฉาบตะขี้ปูนเพื่อป้องกัน
ปัญหาการกะเทาะหลุดร่วง

รูปที่ 63 เจดีย์รายหมายเลข 5 ภายหลังจากดำเนินการบูรณะ (31/11)

เจดีย์รายหมายเลข 6

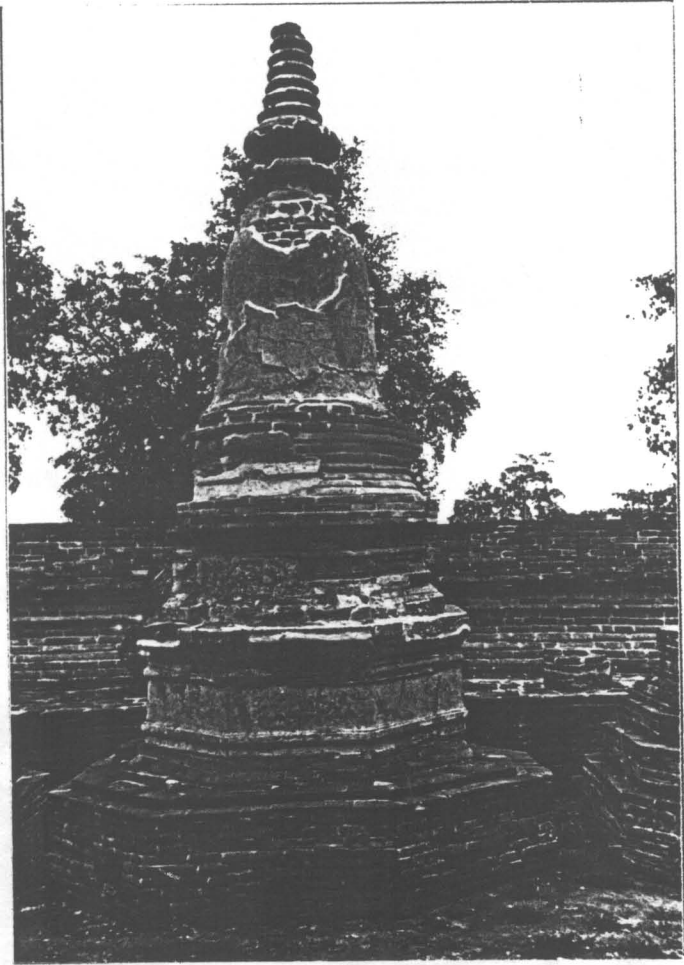
อยู่ถัดมาทางทิศตะวันออกของเจดีย์รายหมายเลข 5 ลักษณะเป็นเจดีย์แปดเหลี่ยม เหลือเฉพาะฐานบัวและฐานเขียงชั้นล่างสุด

รูปที่ 64 เจดีย์รายหมายเลข 6 ภายหลังจากดำเนินการบูรณะ (31/12)

เจดีย์รายหมายเลข 7

หลังจากดำเนินการก่ออิฐเสริมความมั่นคงในบริเวณที่ชำรุดเสื่อมสภาพ รูปแบบของเจดีย์องค์นี้อยู่ในลักษณะค่อนข้างสมบูรณ์ ประกอบด้วยฐานเชิงในผังแปดเหลี่ยม 1 ฐาน ต่อด้วยฐานบัวลูกแก้วอกไก่ในผังแปดเหลี่ยม 2 ฐาน เหนือขึ้นไปเป็นฐานบัวลูกแก้วอกไก่ในผังกลม ต่อด้วยองค์ระฆัง บัลลังก์ และปล้องไฉน ส่วนปลียอดหลุดหายไป

รูปที่ 65 เจดีย์รายหมายเลข 7 ภายหลังการบูรณะ (31/13)

เจดีย์รายหมายเลข 8

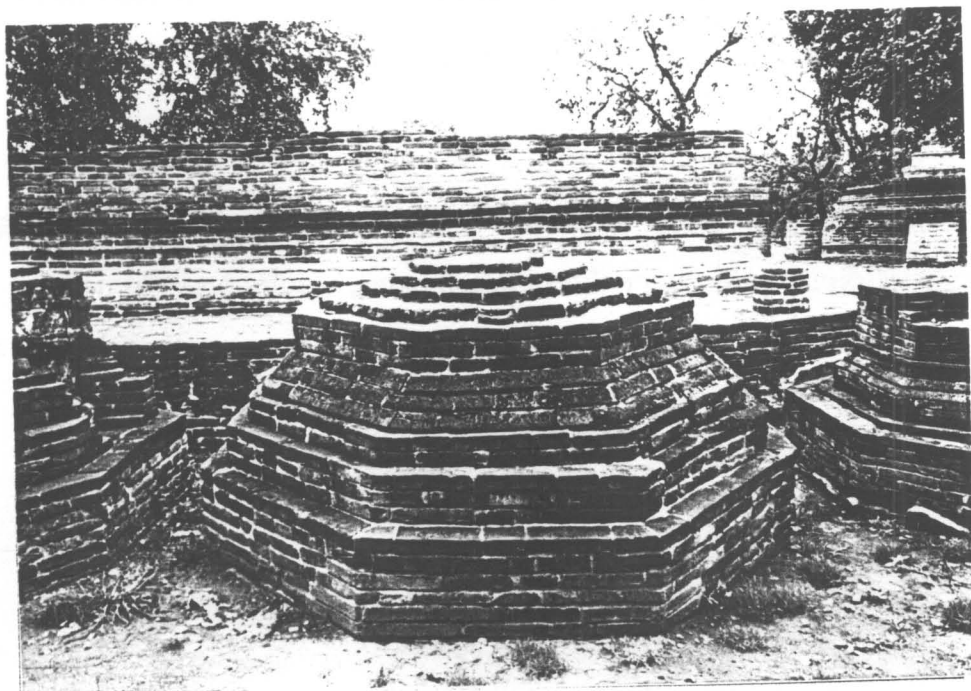
เหลือหลักฐานเฉพาะฐานเชิงล่างสุดและฐานบัว 2 ฐาน

รูปที่ 66 เจดีย์รายหมายเลข 8 ภายหลังจากดำเนินการบูรณะ (31/14)

เจดีย์รายหมายเลข 9

เหลือหลักฐานเฉพาะฐานเขียงและหน้ากระดานล่างและบัวคว่ำของฐานบัวชั้นล่างสุด ทั้งหมดอยู่ในผังแปลเหลี่ยม

รูปที่ 67 เจดีย์รายหมายเลข 9 ภายหลังจากดำเนินการบูรณะ (31/15)

เจดีย์รายหมายเลข 10

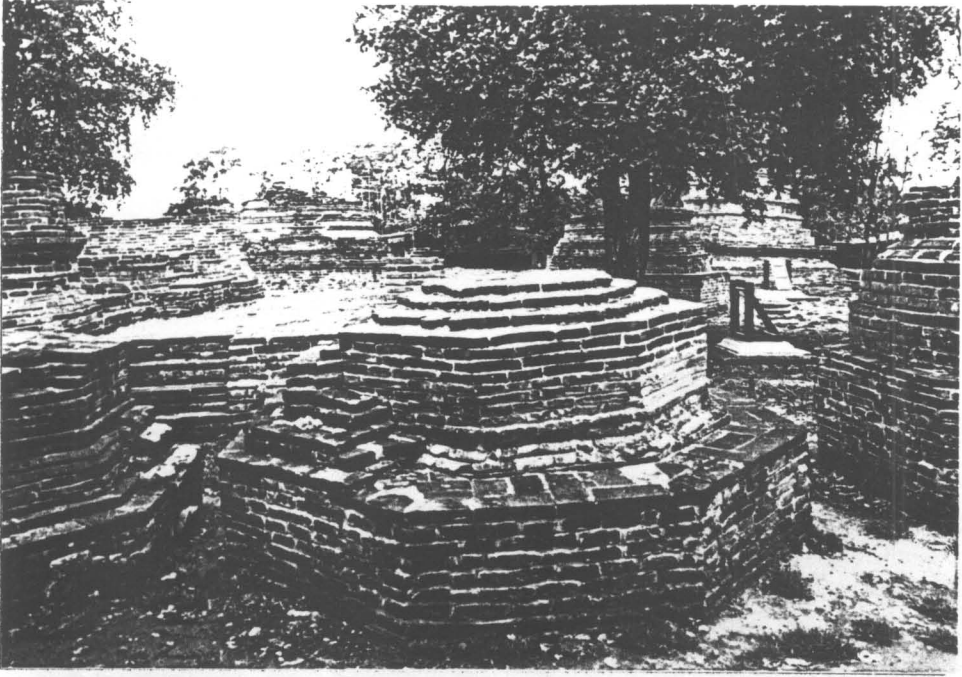
ภายหลังจากดำเนินการบูรณะแล้วมีสภาพหลักฐานเช่นเดียวกับเจดีย์รายหมายเลข 9

รูปที่ 68 เจดีย์รายหมายเลข 10 ภายหลังจากดำเนินการบูรณะ (31/16)

เจดีย์รายหมายเลข 11

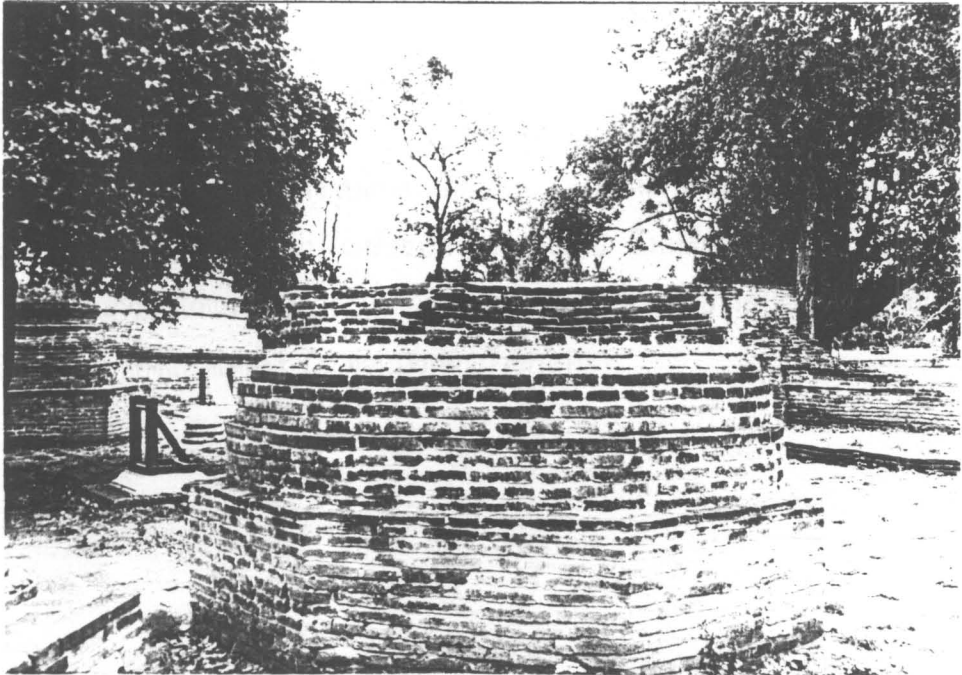
ภายหลังจากดำเนินการบูรณะแล้วมีสภาพหลักฐานเช่นเดียวกับเจดีย์รายหมายเลข 9 และ 10

รูปที่ 69 เจดีย์รายหมายเลข 11 ภายหลังจากดำเนินการบูรณะ (31/17)

เจดีย์รายหมายเลข 12

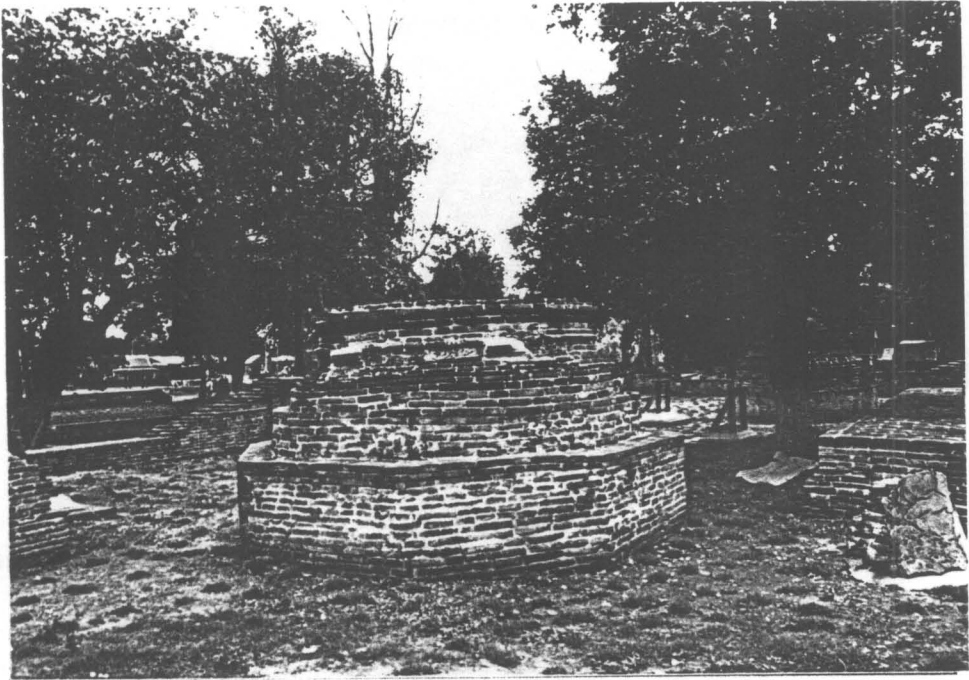
เหลือเฉพาะฐานเชิงแปดเหลี่ยมรองรับเจดีย์ทรงกลม องค์เจดีย์เหลือเพียงฐาน
เชิงในผังกลมและฐานบัวลูกแก้วอกไก่ในผังกลมอีกเล็กน้อย เหลือปูนฉาบให้เห็นบ้างเล็ก
น้อย

รูปที่ 70 เจดีย์รายหมายเลข 12 ภายหลังจากดำเนินการบูรณะ (31/118)

เจดีย์รายหมายเลข 13

เป็นเจดีย์ทรงกลมบนฐานแปดเหลี่ยม สภาพหลักฐานเหลือเฉพาะฐานเชิงแปดเหลี่ยมรองรับองค์เจดีย์ และบางส่วนของฐานเชิงในผังกลมรองรับองค์ระฆัง

รูปที่ 71 เจดีย์รายหมายเลข 13 ภายหลังจากดำเนินการบูรณะ (31/19)

เจดีย์รายหมายเลข 14

เป็นเจดีย์ทรงกลมบนฐานแปดเหลี่ยม เหลือหลักฐานเฉพาะส่วนใต้องค์ระฆัง ประกอบด้วยฐานเชิงในผังแปดเหลี่ยมรองรับองค์เจดีย์ ซึ่งเหลือเพียงฐานเชิงในผังกลม ฐานบัวลูกแก้วอกไก่และมาลัยเถาเล็กน้อย ปูนฉาบเหลือค่อนข้างสมบูรณ์ โดยเฉพาะบริเวณฐานเชิงแปดเหลี่ยมและฐานบัวลูกแก้วอกไก่

รูปที่ 72 เจดีย์รายหมายเลข 14 ภายหลังจากดำเนินการบูรณะ (31/20)

เจดีย์รายหมายเลข 15

เหลือหลักฐานเฉพาะส่วนใต้องค์ระฆังและฐานเขียง เนื่องจากก่อนดำเนินการบูรณะมีการพังทลาย

รูปที่ 73 เจดีย์รายหมายเลข 15 ภายหลังจากดำเนินการบูรณะ (31/21)

สำหรับการบูรณะเจดีย์รายทั้งหมดนี้ จะทำการก่ออิฐในลักษณะก่อละและเสริมความมั่นคงในบางจุด ดังนั้นรูปแบบต่าง ๆ จึงไม่ได้เปลี่ยนแปลงจากสภาพหลักฐานก่อนดำเนินการบูรณะ

เจดีย์ทรงปราสาท

รูปแบบของเจดีย์อยู่ในสภาพค่อนข้างสมบูรณ์ ประกอบด้วยฐานเขียง ฐานบัว ฐานสิงห์ในผังย่อมุม ฐานสิงห์แต่ละฐานมีลวดลายปูนปั้นประดับ เหนือขึ้นไปเป็นเรือนธาตุ และชั้นรัตประคด ส่วนยอดสุดหลุดร่วง

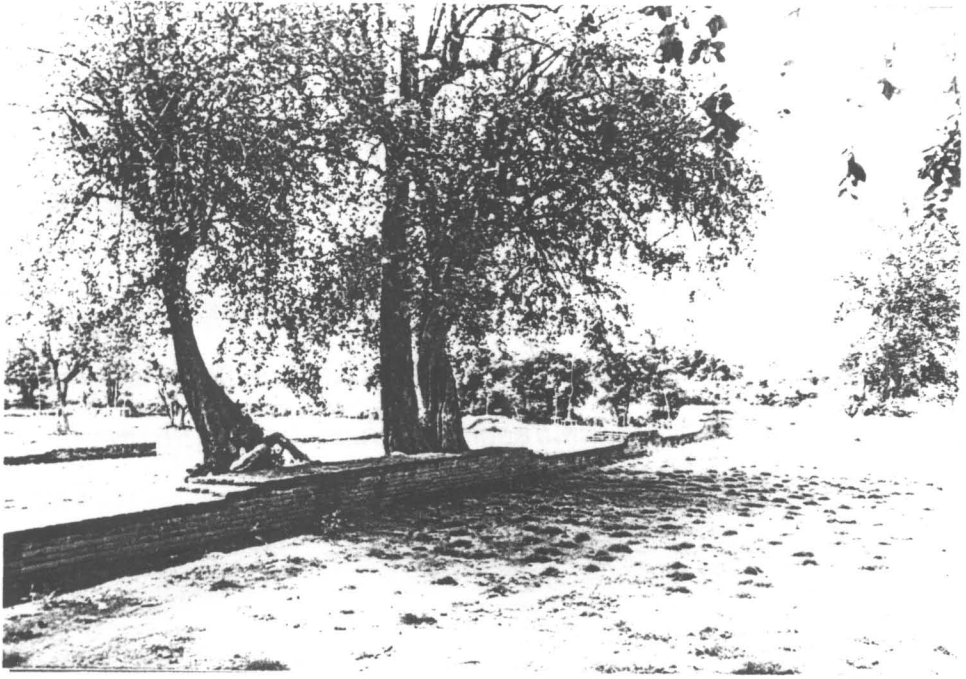
รูปที่ 74 เจดีย์ทรงปราสาท ภายหลังจากดำเนินการบูรณะ (31/22)

กำแพงแก้ว

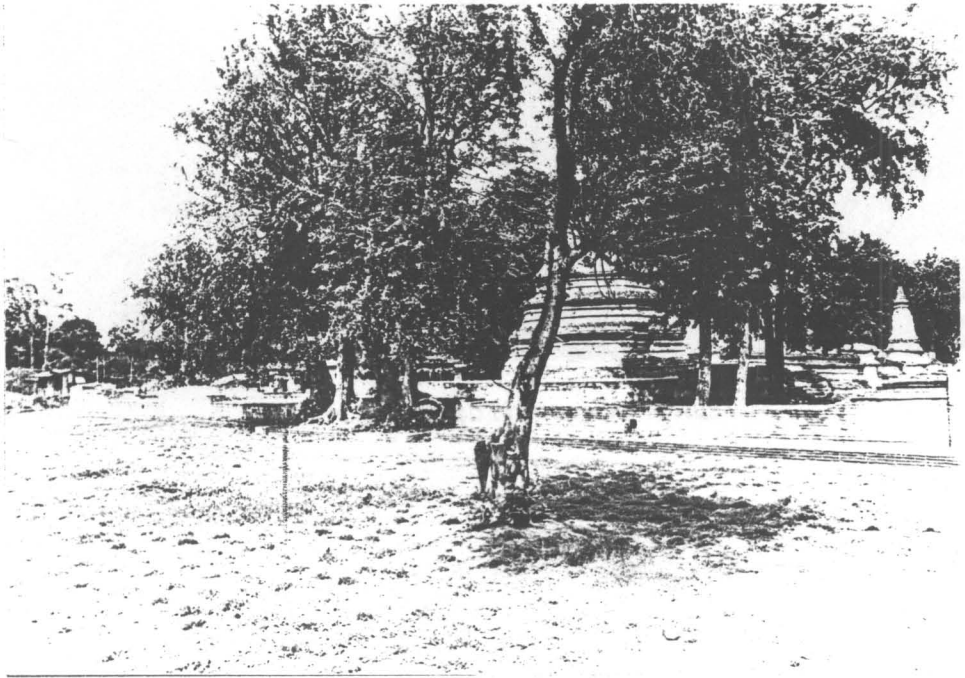
เหลือหลักฐานเฉพาะส่วนฐาน ลักษณะกำแพงก่ออิฐขึ้นมาตรง ๆ ไม่มีบัวคว่ำที่ด้านล่าง ที่มุมทั้งสี่ประดับด้วยเสาหัวเม็ด เสาหัวเม็ด 2 ต้น ทางด้านหน้าวัดทำย่อมุม ในขณะที่เสาหัวเม็ด 2 ต้นหลังไม่ย่อมุม ชุ่มประตูทางเข้าอยู่ทางด้านทิศตะวันออกและทิศใต้ ด้านละ 1 ประตู ส่วนยอดชุ่มหักหายไป ลักษณะชุ่มมีการย่อมุม ส่วนชุ่มประตูทิศใต้ไม่ทำย่อมุม ทำเป็นแท่งสี่เหลี่ยมขึ้นไป มีเส้นลวดอกไก่ประดับ

รูปที่ 75 กำแพงแก้ว ภายหลังจากดำเนินการบูรณะ (31/23)

รูปที่ 76 กำแพงแก้ว ภายหลังจากดำเนินการบูรณะ (31/24)

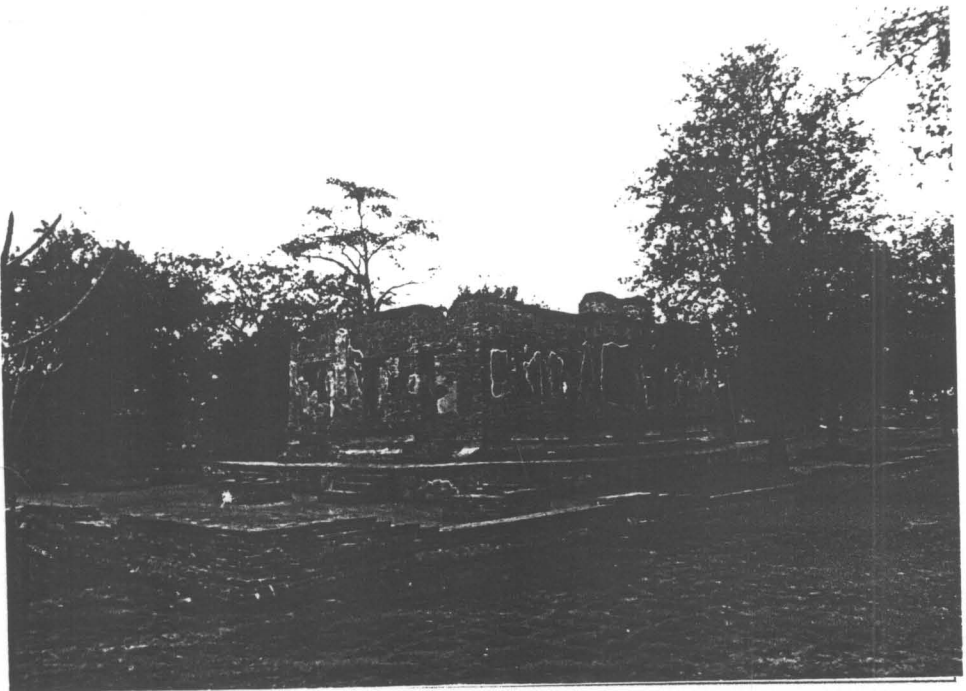
รูปที่ 77 กำแพงแก้ว ภายหลังจากดำเนินการบูรณะ (31/25)

อุโบสถ

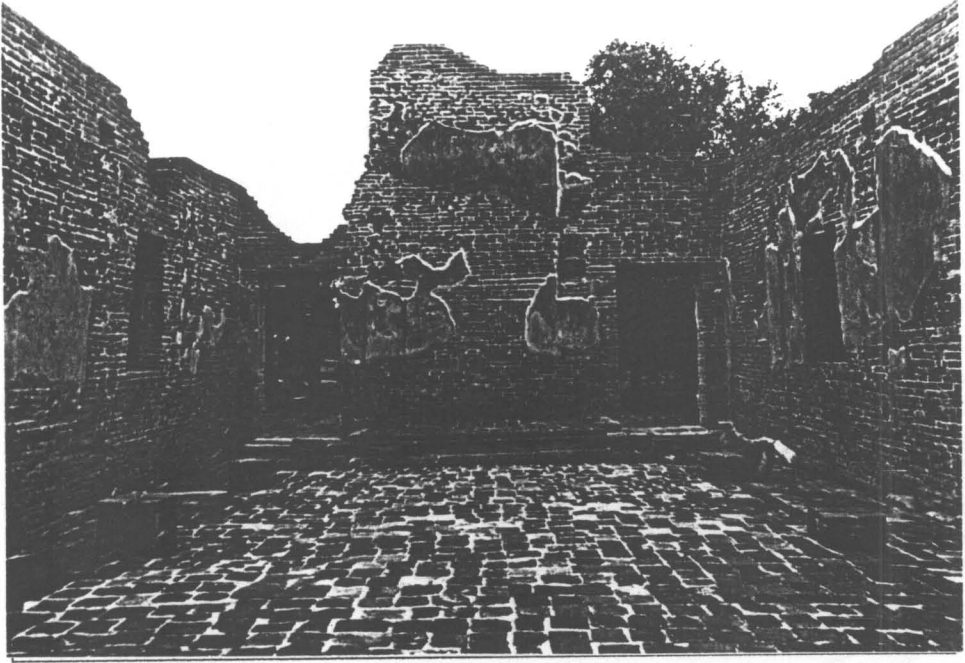
อุโบสถหันหน้าไปทางทิศตะวันออก มีระเบียงทั้ง 4 ด้าน ประตูทางเข้าอยู่ทิศตะวันออกและทิศตะวันตกด้านละ 2 ประตู ผนังด้านทิศเหนือและทิศใต้มีหน้าต่างด้านละ 2 บาน ด้านในอุโบสถมีเสารองรับโครงหลังคา 4 คู่ ไม่เหลือหลักฐานของหลังคา พื้นภายในปูอิฐฉาบปูน

รอบ ๆ บั๊กด้วยใบเสมาทั้ง 8 ทิศ ใบเสมาตั้งอยู่บนแท่นสี่เหลี่ยมเตี้ย ๆ โดยมีกำแพงแก้วล้อมรอบอุโบสถอีกทีหนึ่ง มีซุ้มประตูทางเข้าอยู่ด้านทิศตะวันออก

จากรูปแบบทางศิลปกรรมกำหนดอายุอยู่ในสมัยอยุธยาตอนปลาย ราวพุทธศตวรรษที่ 23

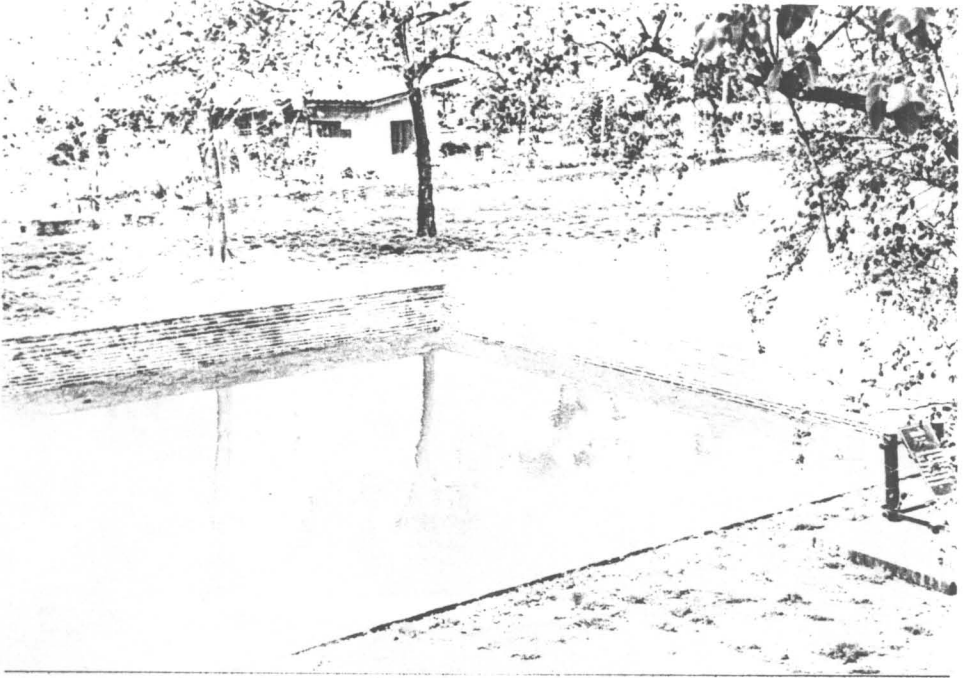
สภาพโดยทั่วไปของอุโบสถ ภายหลังจากการบูรณะ

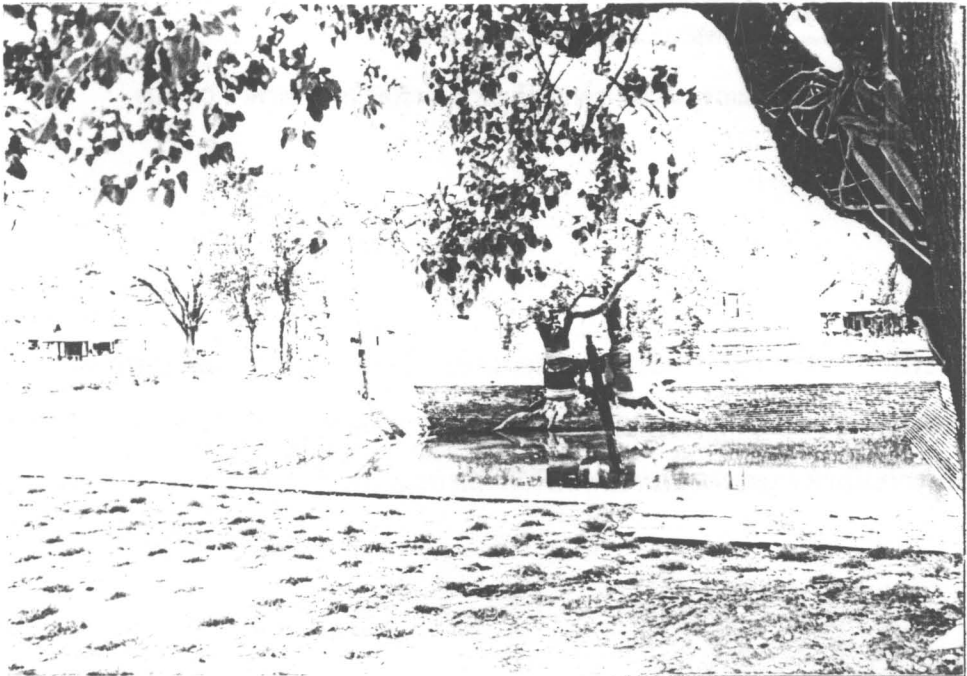
สภาพภายในโบสถ์ ภายหลังจากการบูรณะ

สระน้ำ

อยู่ทางทิศตะวันออกนอกเขตพุทธาวาส สร้างไว้คู่กัน ขอบสระทั้ง 4 ด้านก่อด้วยอิฐ

รูปที่ 78 สระน้ำ ภายหลังจากดำเนินการบูรณะ (31/26)

รูปที่ 79 สระน้ำ ภายหลังจากดำเนินการบูรณะ (31/27)

อาคารด้านหน้าสระน้ำ

เหลือหลักฐานเฉพาะส่วนฐานอาคารซึ่งเป็นฐานบัว ภายในอาคารพบหลักฐานของฐานเสาจำนวน 2 ต้น ส่วนด้านอื่นไม่พบร่องรอย มีบันไดทางขึ้นทางด้านทิศใต้และทิศตะวันออก สันนิษฐานว่าคงเป็นอาคารโปร่งหรือศาลาโถง

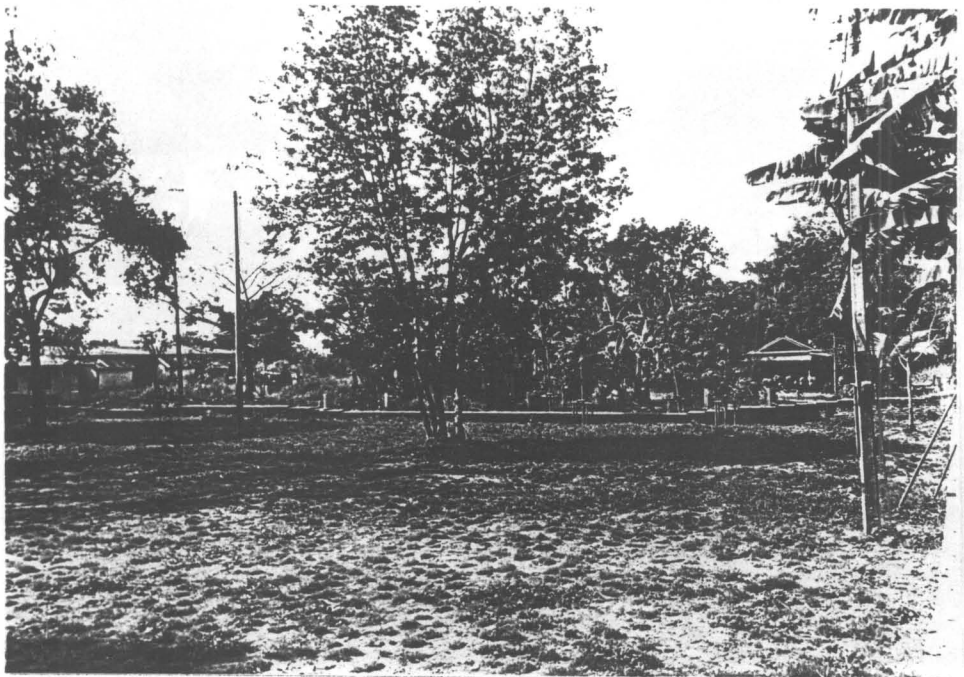
รูปที่ 80 อาคารด้านหน้าสระน้ำ ภายหลังจากดำเนินการบูรณะ (31/28)

กำแพงวัด

ล้อมรอบวัดทั้ง 4 ด้าน ความกว้างของแนวกำแพงประมาณ 84 เมตร ยาวประมาณ 1356 เมตร สภาพส่วนใหญ่เหลือเฉพาะส่วนฐานของแนวกำแพง มีซุ้มประตูทางทิศตะวันออก 2 ซุ้ม และทิศใต้ 1 ซุ้ม (บริเวณแนวกำแพงแก้วที่ติดบ้านเรือนราษฎรดำเนินการบูรณะด้วยการเปิดแนวกำแพงเป็นช่อง ๆ)

รูปที่ 81 แนวกำแพงวัด ภายหลังจากดำเนินการบูรณะ (31/29)

รูปที่ 82 แนวกำแพงวัด ภายหลังจากดำเนินการบูรณะ (31/30)

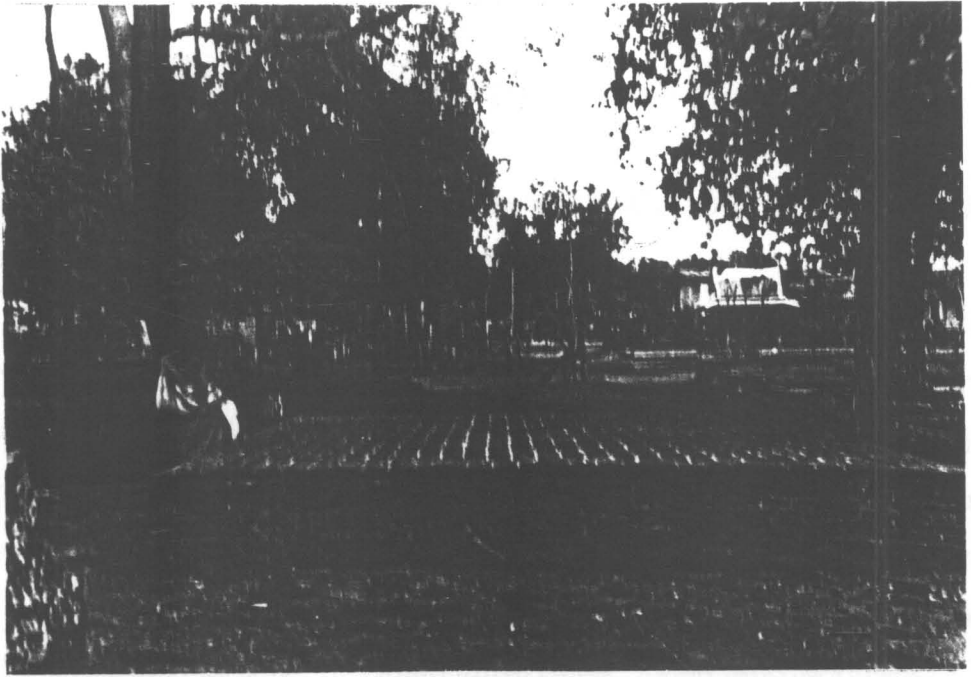
รูปที่ 83 แนวกำแพงวัด ภายหลังจากดำเนินการบูรณะ (31/31)

ฐานสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ ภายในวัด

ฐานเหล่านี้ก่ออิฐเป็นกรอบสี่เหลี่ยม ภายใตกรอบอัดด้วยดินไม่มีแนวโครงสร้าง

รูปที่ 84 ฐานสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ ภายในวัด ภายหลังจากดำเนินการบูรณะ (31/32)

รูปที่ 85 ฐานสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ ภายในวัด ภายหลังจากดำเนินการบูรณะ (31/33)

บทที่ 4 บทสรุป

โบราณสถานวัดตะไกร ตั้งอยู่ในตำบลคลองสระบัว อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ทางทิศตะวันตกของคลองสระบัว

วัดตะไกรไม่ปรากฏหลักฐานในเอกสารพงศาวดารว่าใครเป็นผู้สร้าง แต่ชื่อวัดได้ปรากฏอยู่ในวรรณคดีเรื่องขุนช้างขุนแผน ซึ่งเป็นเรื่องราวที่เกิดขึ้นในสมัยอยุธยา หลักฐานทางเอกสารที่ไม่ชัดเจนว่าใครเป็นผู้สร้างวัดและไม่สามารถกำหนดอายุวัดตะไกรได้ จึงต้องใช้การดำเนินงานทางโบราณคดีเพื่อตอบปัญหา สามารถศึกษาพัฒนาการลำดับอายุโบราณสถานสมัยต่าง ๆ ภายในวัดตะไกรได้ดังนี้

วัดตะไกรสมัยแรกสร้างโดยนำดินเหนียวปรับถมพื้นที่ทั้งวัดแล้ววางผังตามแกนทิศตะวันออก-ตะวันตก โดยหันหน้าโบราณสถานไปทางทิศตะวันออก โดยเริ่มจากกำแพงแก้ว วิหารมีซุ้มประตูทางด้านตะวันออก 1 ด้าน ซุ้มประตูทางด้านทิศใต้ 1 ด้าน

เขตพุทธาวาสเริ่มจากกำแพงแก้ว วิหารหันหน้าไปทางทิศตะวันออก ถัดจากวิหารเป็นเจดีย์ประธานแปดเหลี่ยม ด้านทิศใต้ติดกับเจดีย์ประธานมีเจดีย์รายหมายเลข 1-6 ตั้งอยู่ด้านหน้าวิหาร นอกกำแพงแก้วด้านทิศตะวันออกเป็นสระน้ำ 2 สระ สร้างด้วยการก่ออิฐเป็นกรอบ

โบราณวัตถุที่พบได้แก่ โบราณวัตถุที่เป็นส่วนประกอบสถาปัตยกรรม เครื่องมือเครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น เตาเซิงกราน หม้อเนื้อดินแบบต่าง ๆ เศษภาชนะสีด้าขัดมันทรงบาตรซึ่งเป็นภาชนะของภิกษุสงฆ์ใช้ในการบิณฑบาตร เครื่องถ้วยจีนเคลือบสีเขียวสมัยราชวงศ์หยวน ผลิตจากเตาผู้เทียน มณฑลผู้เจี้ยน อายุพุทธศตวรรษที่ 19 เครื่องถ้วยจีนเขียนสีน้ำเงินได้เคลือบใส กำหนดอายุพุทธศตวรรษที่ 21-22

หลักฐานทางโบราณวัตถุและโบราณสถานที่สอดคล้องกันจึงกำหนดอายุการสร้างวัดตะไกรสมัยแรกไว้ที่พุทธศตวรรษที่ 20-21 และใช้งานเรื่อยมาจนถึงพุทธศตวรรษที่ 22

สมัยที่ 2 มีการถมดินพื้นที่เขตพุทธาวาสสูงขึ้นอีก 50 เซนติเมตร แขนงผังของวัดตะไกรในเขตพุทธาวาสไม่เปลี่ยนแปลง แขนงผังจากสมัยแรกยังวางตามแกนทิศตะวันออก-ตะวันตก โดยหันหน้าไปทางทิศตะวันออก โดยสร้างวิหารหลังใหม่ขึ้น ต่อจากนั้นสร้างเจดีย์รายเพิ่มเติมตั้งแต่เจดีย์รายหมายเลข 7 ถึงหมายเลข 11 รวมถึงอาคารหมายเลข 1

นอกจากนี้ยังพบโบราณวัตถุที่ใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น เตาเซิงกราน ตะคันดินเผา ภายในวัดตะไกรยังพบเบ้าหลอมโลหะแสดงว่ามีการหลอมโลหะขึ้นใช้ภายในวัด ภาชนะ

ดินเผาจากแหล่งต่าง ๆ ยังมีการใช้งานสืบเนื่องจากสมัยแรกจนถึงเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 2 พุทธศักราช 2310

สมัยสุดท้ายช่วงรัชกาลที่ 4 และ 5 ได้มีผู้คนเข้ามาใช้พื้นที่ของวัดตะไกรอีกครั้งหนึ่ง พบหลักฐานการบูรณะในสมัยรัตนโกสินทร์ คือ มีการเทพื้นภายในอุโบสถทับพื้นสมัยอยุธยาตอนปลาย

วัดตะไกรจากหลักฐานทางโบราณคดีและโบราณวัตถุ ทำให้รู้ว่ามีมีการใช้งานตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนต้น เรื่อยมาจนถึงสมัยอยุธยาตอนปลาย ทั้งร้างไปช่วงหนึ่งคราวเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 2 แล้วมีผู้คนกลับเข้ามาใช้พื้นที่ตั้งแต่ช่วงรัชกาลที่ 4-5 เรื่อยมาจนถูกทิ้งร้างไปเมื่อไม่กี่สิบปีที่ผ่านมา

สำหรับการบูรณะในครั้งนี้ได้คำนึงถึงหลักฐานในการปฏิบัติงานตามมาตรฐานของการสงวนรักษามรดกทางสถาปัตยกรรมของสหประชาชาติว่าด้วยอนุสรณ์และแหล่งโบราณคดี (INTERNATIONAL COUNCIL ON MONUMENTS AND SITES) ในส่วนของโบราณสถานแต่ละจุดจำเป็นต้องมีการก่ออิฐซ่อมแซมอิฐเดิมตามสภาพหลักฐานเดิมที่มีอยู่ เพื่อผลในการป้องกันอิฐเดิมไม่ให้เสื่อมสภาพ และเป็นการแสดงรูปแบบสถาปัตยกรรมที่หายไป โดยจะก่ออิฐซ่อมแซมในส่วนที่ชำรุดพังทลายเท่าที่จำเป็นและมีหลักฐานเท่านั้น

บรรณานุกรม

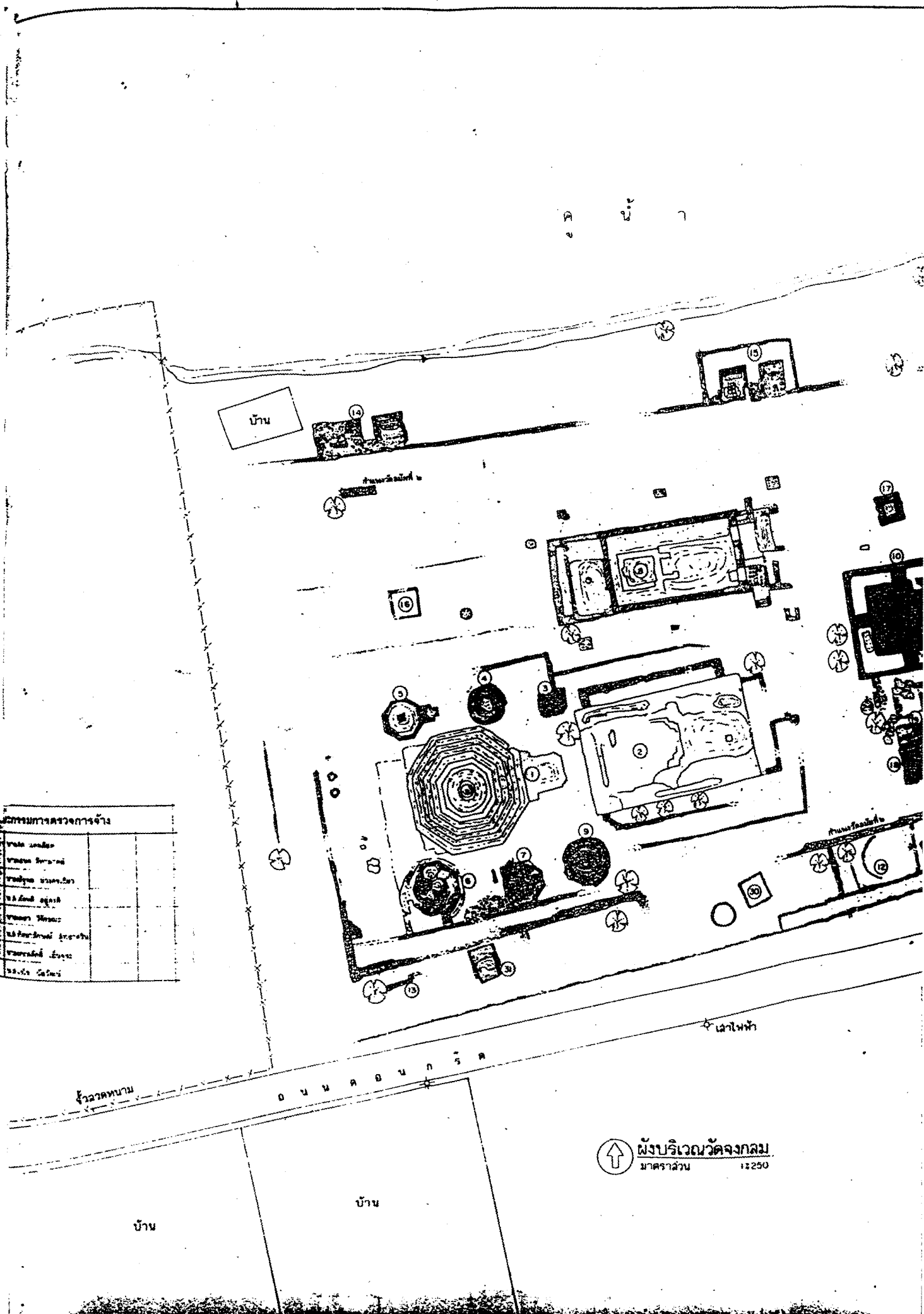
ปฺราณรักษ์, ห้างหุ้นส่วนจำกัด. รายงานการขุดค้น ขุดแต่งและออกแบบเพื่อการบูรณะวัด
จกกลม โครงการขุดแต่ง บูรณะและปรับปรุงสภาพแวดล้อมโบราณสถานกลุ่ม
คลองสระบัว จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, 2542 เสนอโครงการอนุรักษ์และพัฒนา
นครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา (เอกสารอัดสำเนา)

"พระราชพงศาวดารกรุงเก่า ฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์" ใน คำให้การชาวกรุงเก่า คำให้
การขุนหลวงหาวัดและพระราชพงศาวดารกรุงเก่าฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์.
พิมพ์ครั้งที่ 2. พระนคร : สำนักพิมพ์คลังวิทยา, 2515.

"พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับพระจักรพรรดิ (จาด) เล่ม 1". พิมพ์ครั้งที่ 5.
กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2541.

พระราชวังและวัดโบราณ ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา. พระนคร : โรงพิมพ์สำนักทำเนียบ
นายกรัฐมนตรี, 2511 (พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพนายจำรัส เกียรติก้อน
ธันวาคม, 2511)

ศิลปากร, กรม. พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับสมเด็จพระพนรัตน์. พระนคร :
สำนักพิมพ์คลังวิทยา, 2515

ประเภทการตรวจการจ้าง	
✓	งาน ๑๖๕๕
✓	งาน ๑๖๕๖
✓	งาน ๑๖๕๗
✓	งาน ๑๖๕๘
✓	งาน ๑๖๕๙
✓	งาน ๑๖๖๐
✓	งาน ๑๖๖๑
✓	งาน ๑๖๖๒
✓	งาน ๑๖๖๓
✓	งาน ๑๖๖๔
✓	งาน ๑๖๖๕
✓	งาน ๑๖๖๖
✓	งาน ๑๖๖๗
✓	งาน ๑๖๖๘
✓	งาน ๑๖๖๙
✓	งาน ๑๖๗๐
✓	งาน ๑๖๗๑
✓	งาน ๑๖๗๒
✓	งาน ๑๖๗๓
✓	งาน ๑๖๗๔
✓	งาน ๑๖๗๕
✓	งาน ๑๖๗๖
✓	งาน ๑๖๗๗
✓	งาน ๑๖๗๘
✓	งาน ๑๖๗๙
✓	งาน ๑๖๘๐
✓	งาน ๑๖๘๑
✓	งาน ๑๖๘๒
✓	งาน ๑๖๘๓
✓	งาน ๑๖๘๔
✓	งาน ๑๖๘๕
✓	งาน ๑๖๘๖
✓	งาน ๑๖๘๗
✓	งาน ๑๖๘๘
✓	งาน ๑๖๘๙
✓	งาน ๑๖๙๐
✓	งาน ๑๖๙๑
✓	งาน ๑๖๙๒
✓	งาน ๑๖๙๓
✓	งาน ๑๖๙๔
✓	งาน ๑๖๙๕
✓	งาน ๑๖๙๖
✓	งาน ๑๖๙๗
✓	งาน ๑๖๙๘
✓	งาน ๑๖๙๙
✓	งาน ๑๗๐๐

↑ **ผังบริเวณวัดจวงกลม**
มาตราส่วน 1:250

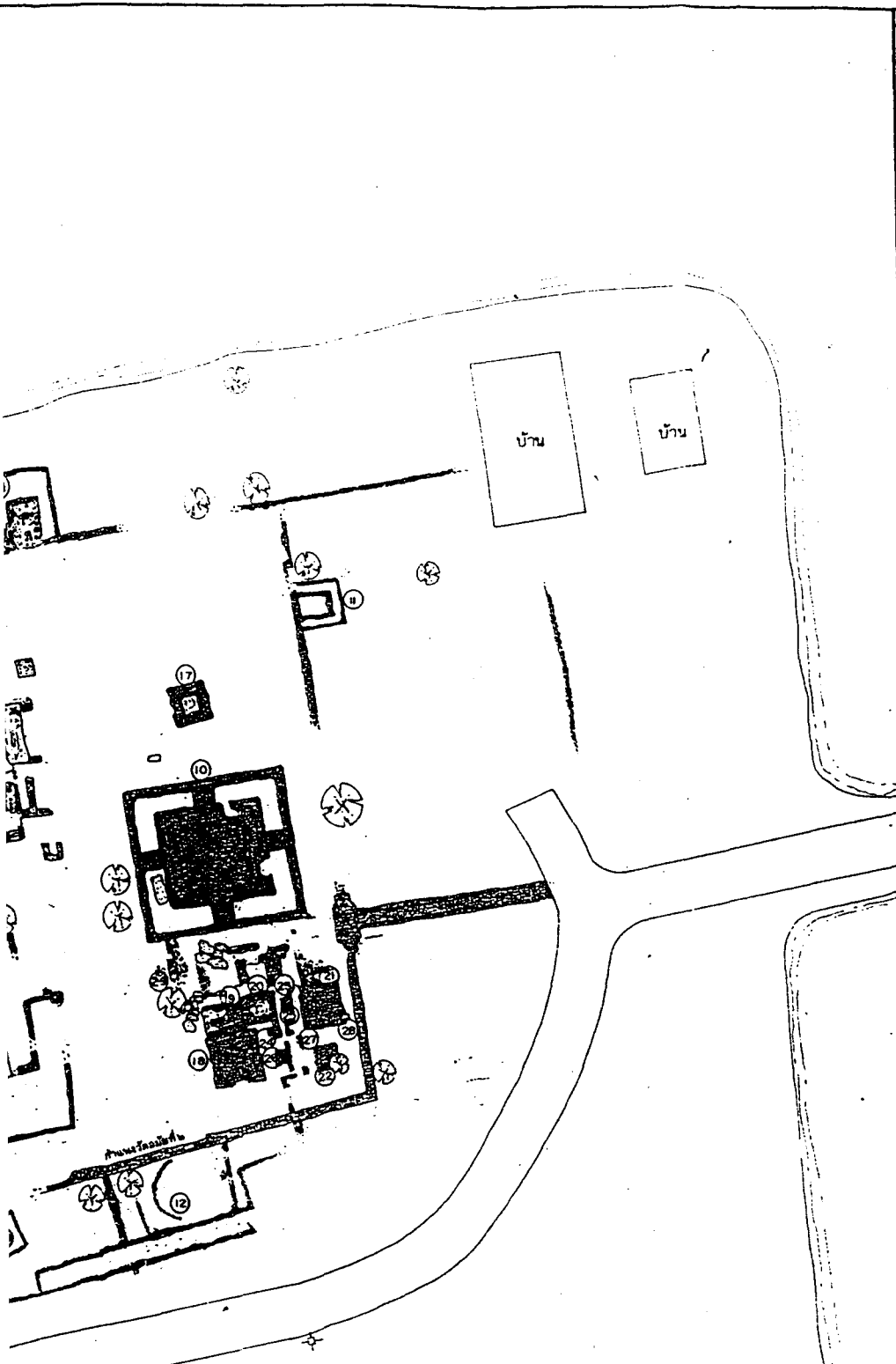
บ้าน

บ้าน

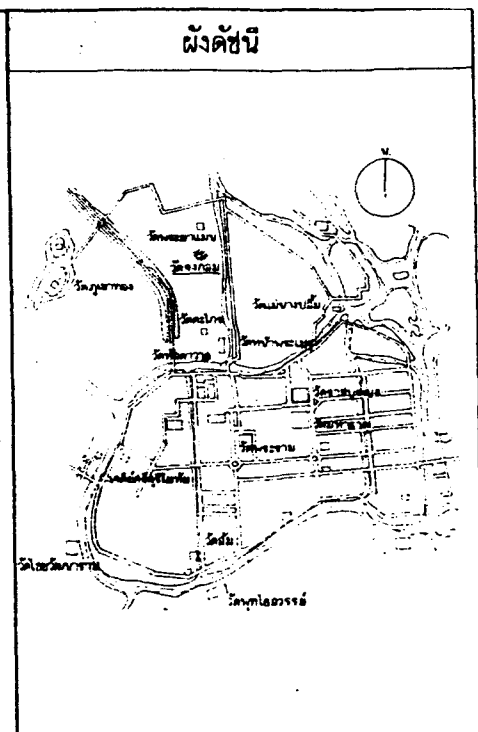
วัดจวงกลม

ถนนคอนกรีต

เสาไฟฟ้า

- สัญลักษณ์**
1) เสาต้นเสา	16) อาคารพาณิชย์ ๖ ชั้น
2) รั้ว	17) เสาต้นเสา
3) เสาต้นเสา	18) เสาต้นเสา
4) เสาต้นเสา	19) เสาต้นเสา
5) เสาต้นเสา	20) เสาต้นเสา
6) เสาต้นเสา	21) เสาต้นเสา
7) เสาต้นเสา	22) เสาต้นเสา
8) ประตู	23) เสาต้นเสา
9) เสาต้นเสา	24) เสาต้นเสา
10) เสาต้นเสา	25) เสาต้นเสา
11) อาคารพาณิชย์ ๖ ชั้น	26) เสาต้นเสา
12) อาคารพาณิชย์ ๖ ชั้น	27) เสาต้นเสา
13) อาคารพาณิชย์ ๖ ชั้น	28) เสาต้นเสา
14) อาคารพาณิชย์ ๖ ชั้น	29) อาคารพาณิชย์ ๖ ชั้น
15) อาคารพาณิชย์ ๖ ชั้น	30) อาคารพาณิชย์ ๖ ชั้น
16) อาคารพาณิชย์ ๖ ชั้น	31) อาคารพาณิชย์ ๖ ชั้น

ดำเนินงานโดย
ห้างหุ้นส่วนจำกัด ปุจาณจักษ์
 692/89 แขวงถนนเพชรบุรี เขตราชเทวี
 กรุงเทพมหานคร

สำรวจ	ประโมทย์		
นายช่างสำรวจ	ประโมทย์		
นายช่างโยธา	ฉ่ำพอง		
นายช่างศิลปกรรม	สุทิน		
นักวิชาการช่างศิลป์	พิพัฒพงศ์		
นักโบราณคดี	ชวลิตา		
สถาปนิก	นพพร โทณวนิก		
วิศวกรโยธา	วรงค์ จิรภานวรรณ		
ผู้เชี่ยวชาญ	พจนศักดิ์ หาญวงษ์		

ตรวจ / วิศวกรที่รูปแบบ / ออกแบบ

นายช่างโยธา			
นักวิชาการช่างศิลป์			
นักโบราณคดี			
สถาปนิก			
วิศวกรโยธา			

เห็นชอบ / อนุมัติ

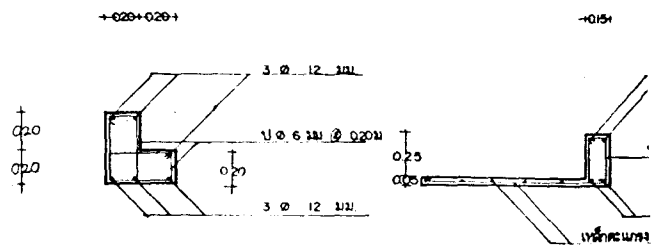
ทนายฝ่ายวิชาการ			
ทนายฝ่ายวิศวกรรม			
ผอ. อุตสาหกรรม			
ผอ. อุตสาหกรรม			
ผอ. อุตสาหกรรม			
อธิบดี			
รหัส	แบบทศกต	จำนวนแบบ	แผ่นที่

วัดจنگกลม

ที่รัง สาคดจกกรมวัดรัง อำนวยการเขตจกกรมวัดรัง อำนวยการเขตจกกรมวัดรัง

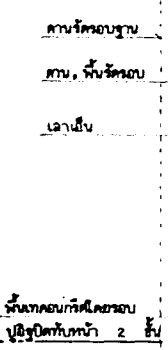
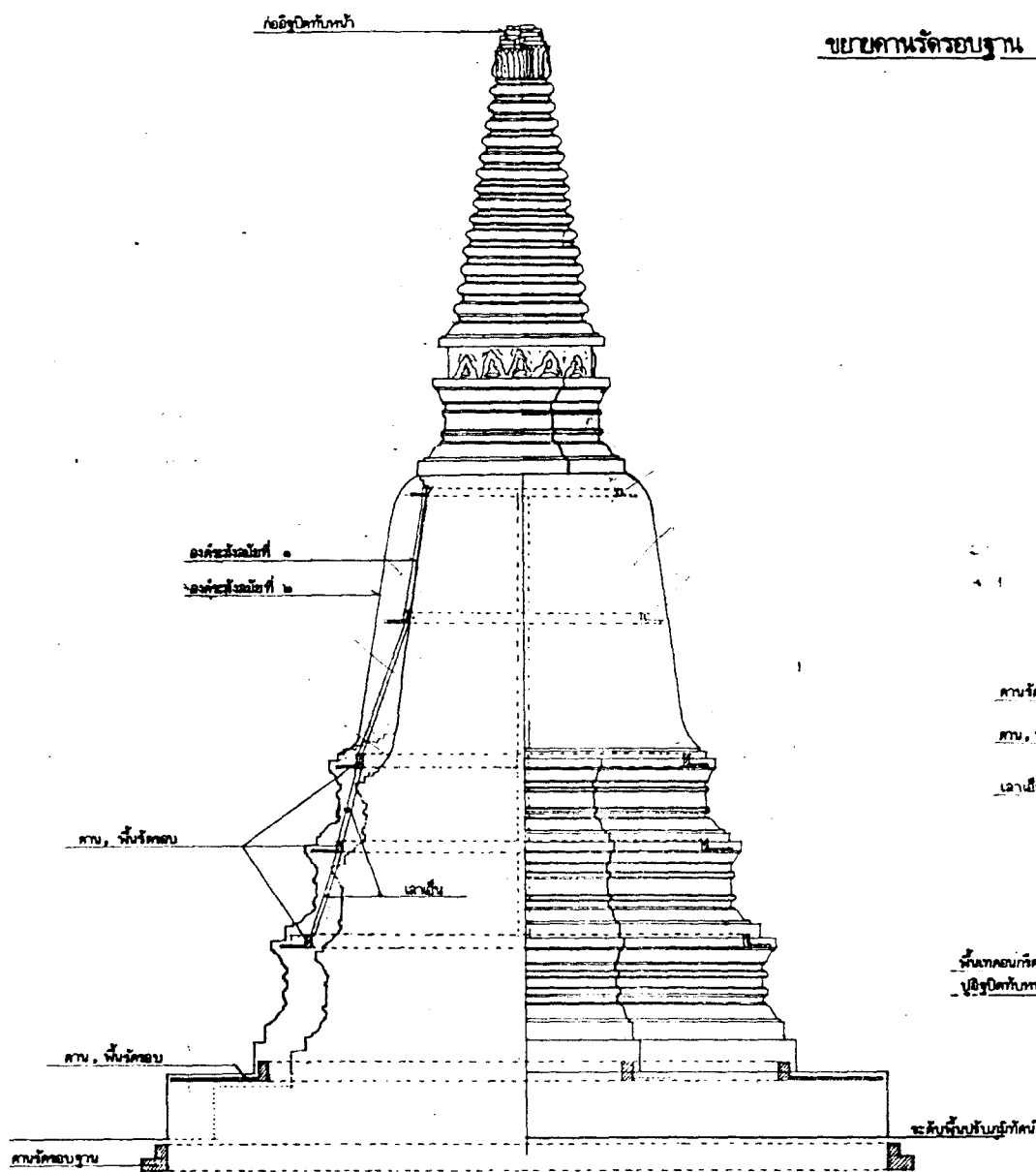
รูปแบบ	ฉลากพิมพ์การจุดแดง	มาตราส่วน 1/250
แผ่น	ผังบริเวณ	1 2 5 10

สำนักงานโบราณคดี และ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติที่ 3

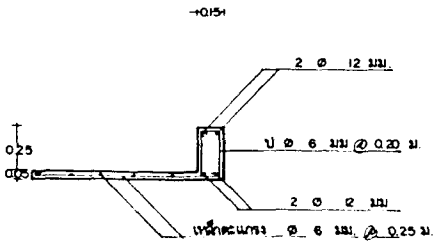
ขยายฐานวัดรอบฐาน

ขยายฐาน, กิ่ง

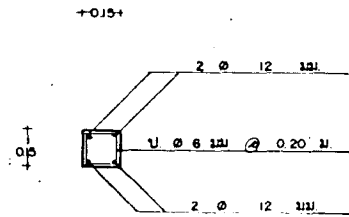

รูปด้าน 1: 50

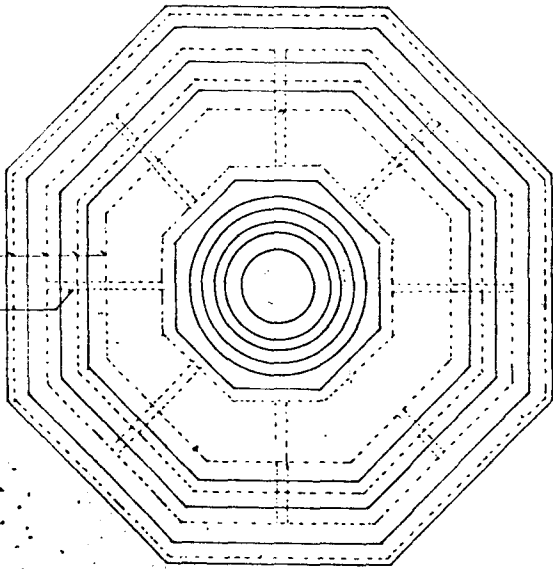
ลำดับที่	ผู้ควบคุมงาน	ลงชื่อ	วันที่
1	นาย สมบูรณ์ ศรีภูษิต		
2	จอ บุณยฤทธิ์ ฉายสุวรรณ		
3	นางสาว เหวิน น้อยพันธ์		

ขยายถนน พื้น

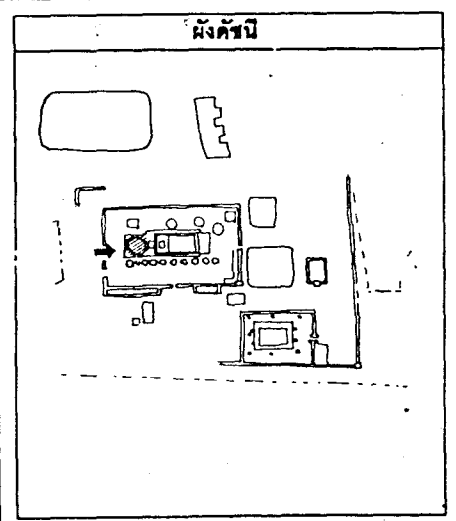
ขยายเสาเอ็น

รูปแปลน 1: 50

สังกัด	วันที่	หมายเหตุ

ลำดับที่	คณะกรรมการตรวจการจ้าง	ลงชื่อ	วันที่	หมายเหตุ
1	นาย สด แสงเอียด ประธานกรรมการ			
2	นาย เอก อภิมาศย์ กรรมการ			
3	นาย อภิพล ม่วงศรีเชียว กรรมการ			
4	นาย อุดชาย ทานสุวรรณ กรรมการ			
5	นาย ศิริพงษ์ บูรณศรีพงษ์ กรรมการ			
6	นาย กิจจา อู่โพธิ์ กรรมการ			
7	นาย แฉา วิจิตรณะ กรรมการ			
8	นาย เทอดศักดิ์ เบ็นจระ กรรมการ			

ผังค้ำยัน

รายการ

ดำเนินงานโดย

ทางผู้มีส่วนจำกัด พรอนันต์ก่อสร้าง

640 ถนนพหลโยธิน แขวงสามเสนใน

เขต พญาไท กรุงเทพมหานคร

ช่างสำรวจ	วิศวกร ควบคุมงาน	
ช่างเขียนแบบ	สุยจิต แก้วไม้	
ช่างศิลปกรรม	สุยจิต แก้วไม้	
นักโบราณคดี	ชวลิต ส่วนจิตร	
วิศวกร	วิวัฒน์ ชื่นวุฒิ	
สถาปนิก	ศรีธราด เขียววิมุต	
ภูมิสถาปนิก		
ผู้เชี่ยวชาญด้านโบราณคดี		

ตรวจวิเคราะห์รูปแบบ	
นายช่างศิลปกรรม	
นายช่างโยธา	
นักวิชาการทางศิลป	
นักโบราณคดี	
สถาปนิก	
วิศวกร	
ผู้เชี่ยวชาญ	

เห็นชอบ/อนุมัติ	
นายช่างโยธา	
นายช่างโบราณคดี	
ผู้ชำนาญการด้านโบราณคดี	
ผู้ชำนาญการด้านโยธา	
สถาปนิก	

วันที่	แบบหมายเลข	จำนวนแผ่น	แผ่นที่

ผังรูปแบบ : วัดโคก

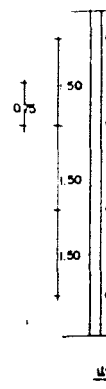
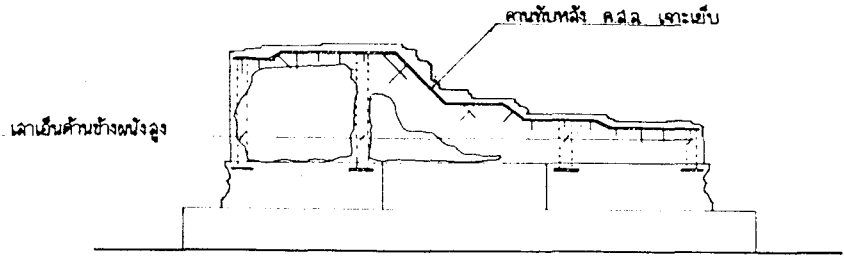
ที่ตั้ง : ถนนพหลโยธิน อ. พระนครเหนือเขตฯ จ.พระนครเหนือเขตฯ

แบบแปลน : แบบแปลนที่ไม่ได้โครงสร้าง

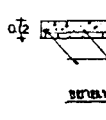
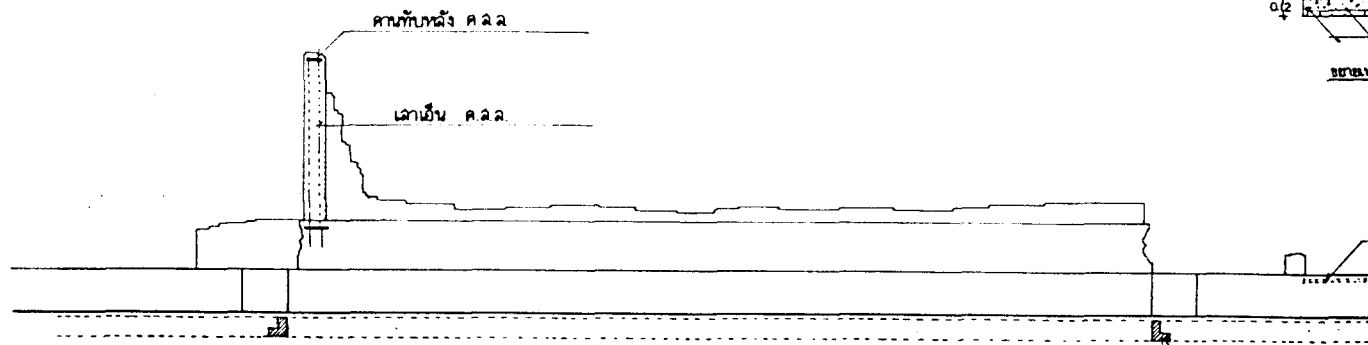
มาตราส่วน : 1: 50

โครงการอนุรักษ์และพัฒนาระบบนิเวศทางโบราณคดี

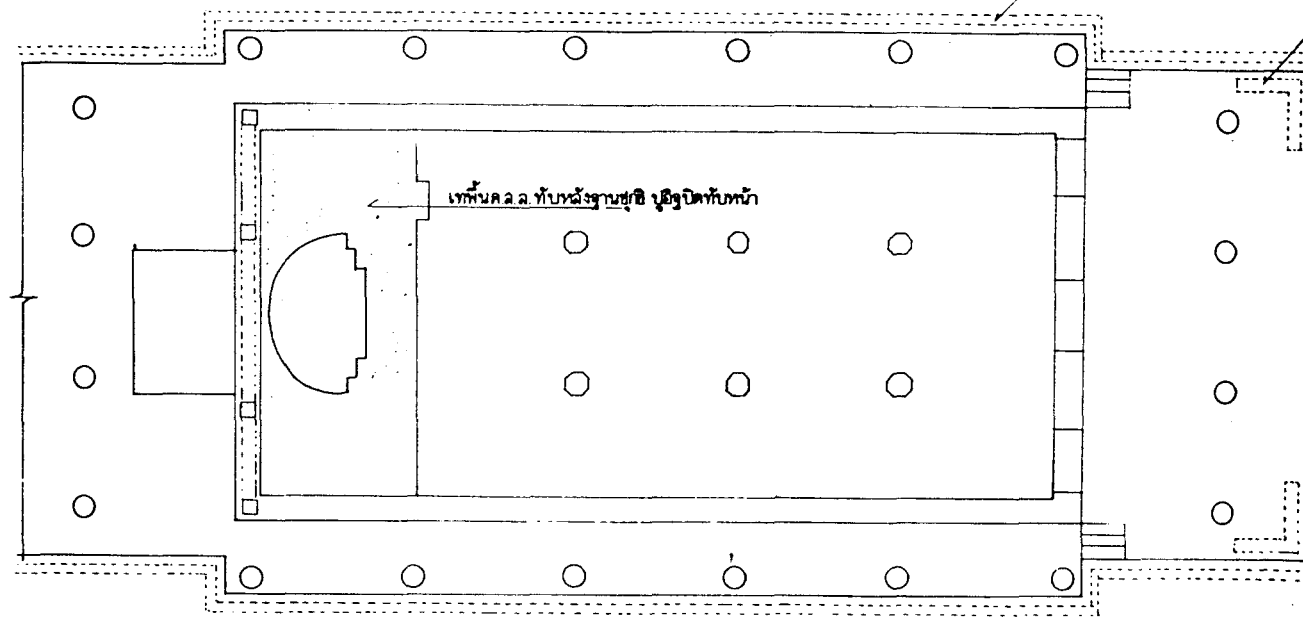
ดำเนินการโดย : กรมศิลปากร

รูปด้านหลังวิหาร

รูปด้านข้างวิหาร

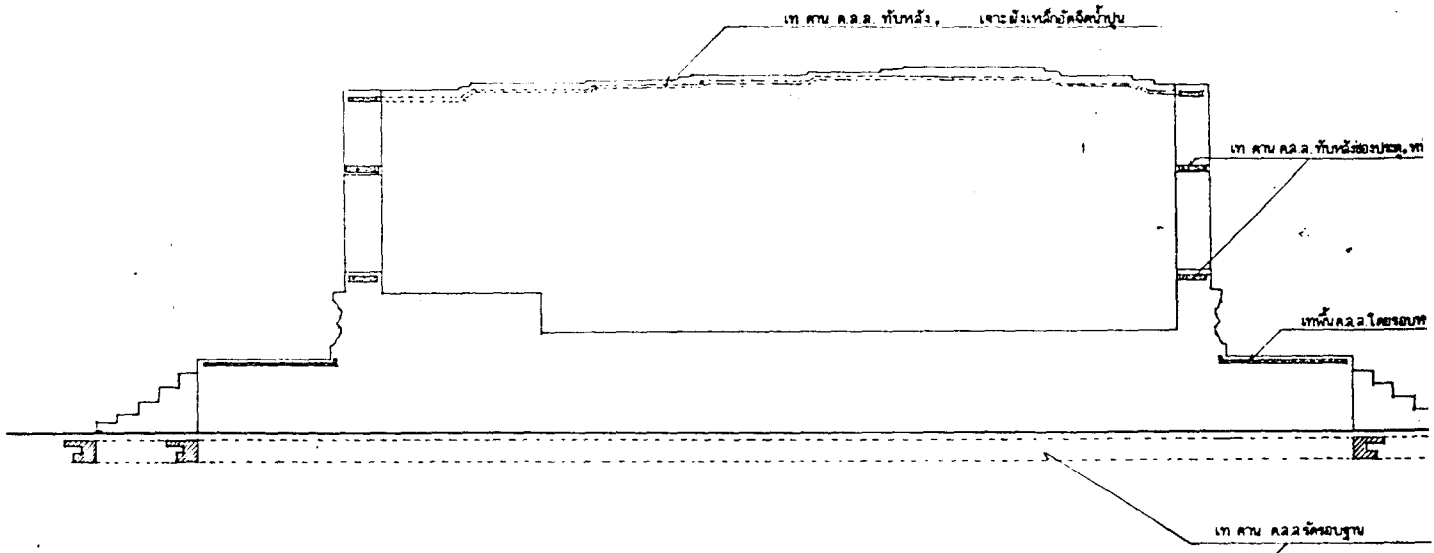

รูปแปลน 1: 75

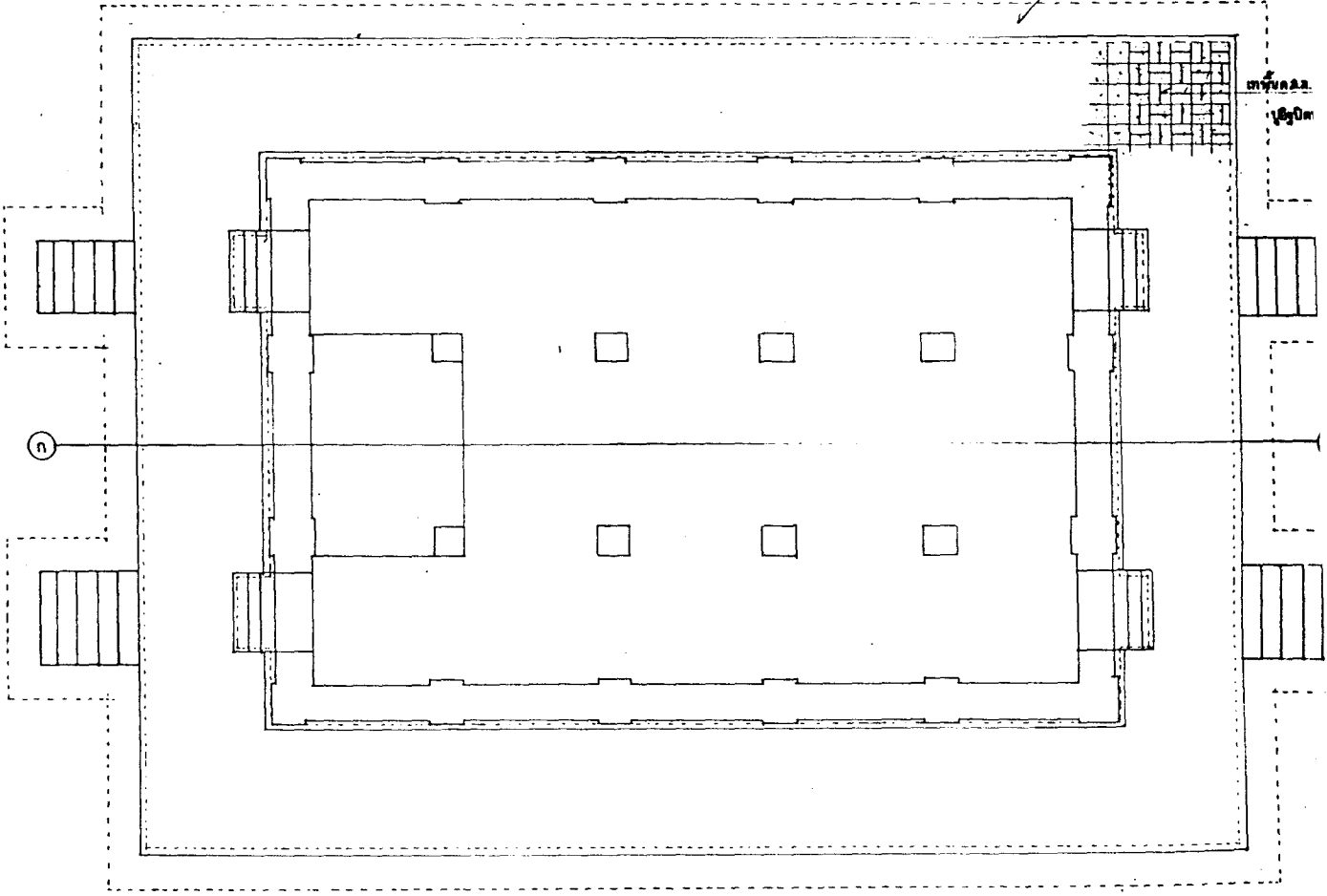
ลำดับที่	ผู้ควบคุมงาน	ลงชื่อ	วันที่
1	นาย สมบูรณ์ ศรีสุทนต์		
2	รศ. บุญเสถียร ฉายสุวรรณ		
3	นางสาว เจริญ น้อยรัตน์		

ลำดับ	ผู้ควบคุมงาน	ชื่อ	วันที่	หมายเหตุ
1	นาย สมบูรณ์ ศรีสุข			
2	รศ. ประสงค์ ฉายสุวรรณ			
3	นายธาว เจริญวัฒน์			

ลำดับที่	ชื่อ
1	นายค. แดงเอียด
2	นายสมภ. สีทาสวัสดิ์
3	นายณัฐทศ ม่วงศรี
4	นาย สมชาย พานู
5	นาย ศิริพงษ์ ภูม
6	นาย ศิธา ภูม
7	นายสมร ภูม
8	นาย ทศพล ภู

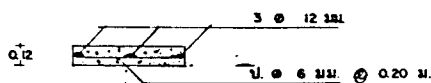
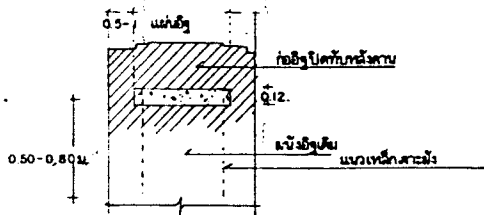
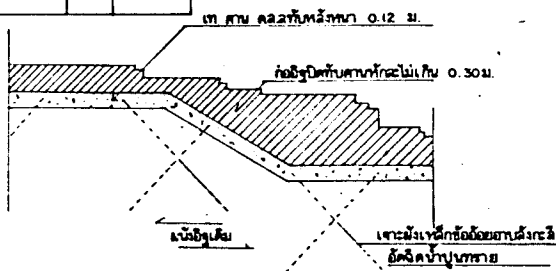
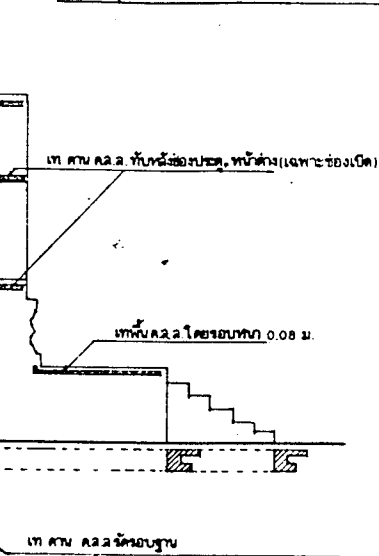

รูปตัด (ก-ก) 1: 50

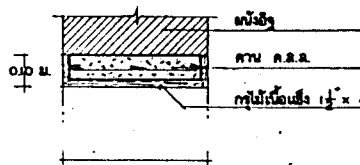

แปลน 1: 50

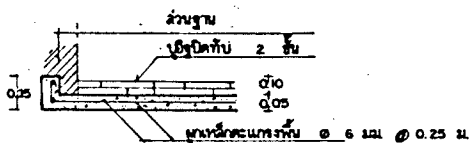
ลำดับที่	ชื่อกรรมการตรวจการจ้าง	ตำแหน่ง	รายชื่อ	วันที่	หมายเลข
1	นายต. เตมียอด	ประธานกรรมการ			
2	นายเอก สัทมาภย์	กรรมการ			
3	นาย ณัฐพล ม่วงศรีเชียร	กรรมการ			
4	นาย อชชัย พานสุวรรณ	กรรมการ			
5	นาย ศิริพงษ์ บุญยศิริพงษ์	กรรมการ			
6	นาย ศิโรจน์ อู่โพธิ์	กรรมการ			
7	นาย เมธา วิจิระ	กรรมการ			
8	นาย เทอดศักดิ์ เย็นจระ	กรรมการ			

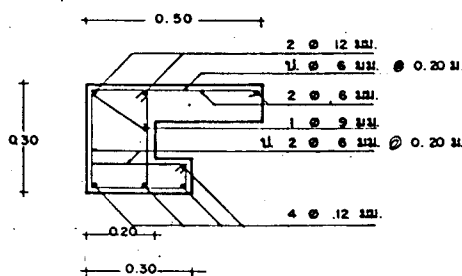
แบบขยายคานกับหลังคานกรีตเสริมเหล็ก

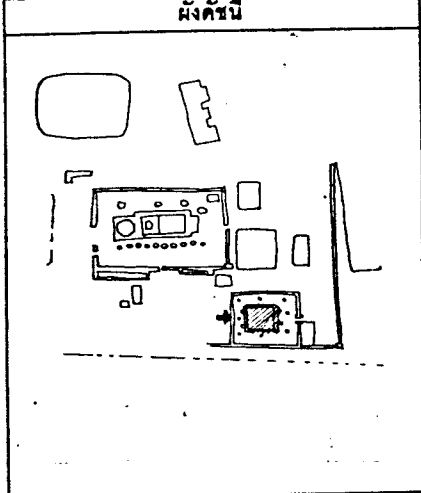
ขยายคานกับหลังช่องประตู, หน้าค้ำ

ขยายคานกรีตพื้น

ขยายคานรีครอบฐานล่าง

รายการ

คำเนิงานโดย
 วิศวกร วิชาเอก วิศวกรรมโยธา
 640 ถนนพหลโยธิน แขวงสามเสนใน
 เขต พญาไท กรุงเทพมหานคร

ช่างสำรวจ	วิชาเอก วิศวกรรมโยธา	ชื่อ
ช่างเขียนแบบ	สุขยจิตร แก่นโต	[Signature]
ช่างศิลปกรรม	สุขยจิตร แก่นโต	[Signature]
นักโหราศาสตร์	ชวลิต สว่างจิตร	[Signature]
วิศวกรโยธา	วิฑูรย์ ชินวุฒิ	[Signature]
สถาปนิก	ศรีสุดา เขียววิมล	[Signature]
ภูมิสถาปนิก		
ผู้เชี่ยวชาญด้านโหราศาสตร์		

ตรวจวิเคราะห์รูปแบบ

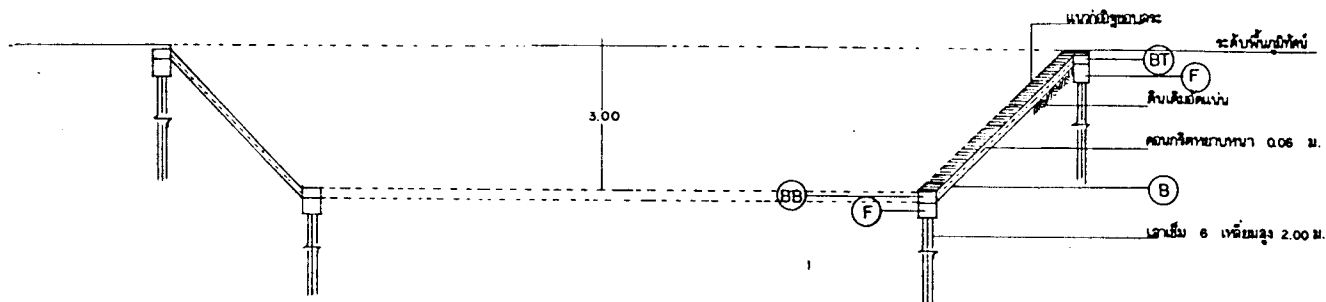
น.ช่างศิลปกรรม		
น.ช่างโยธา		
นักวิชาโหราศาสตร์		
นักโหราศาสตร์		
สถาปนิก		
วิศวกร		
ผู้เชี่ยวชาญ		

เห็นชอบ/อนุมัติ

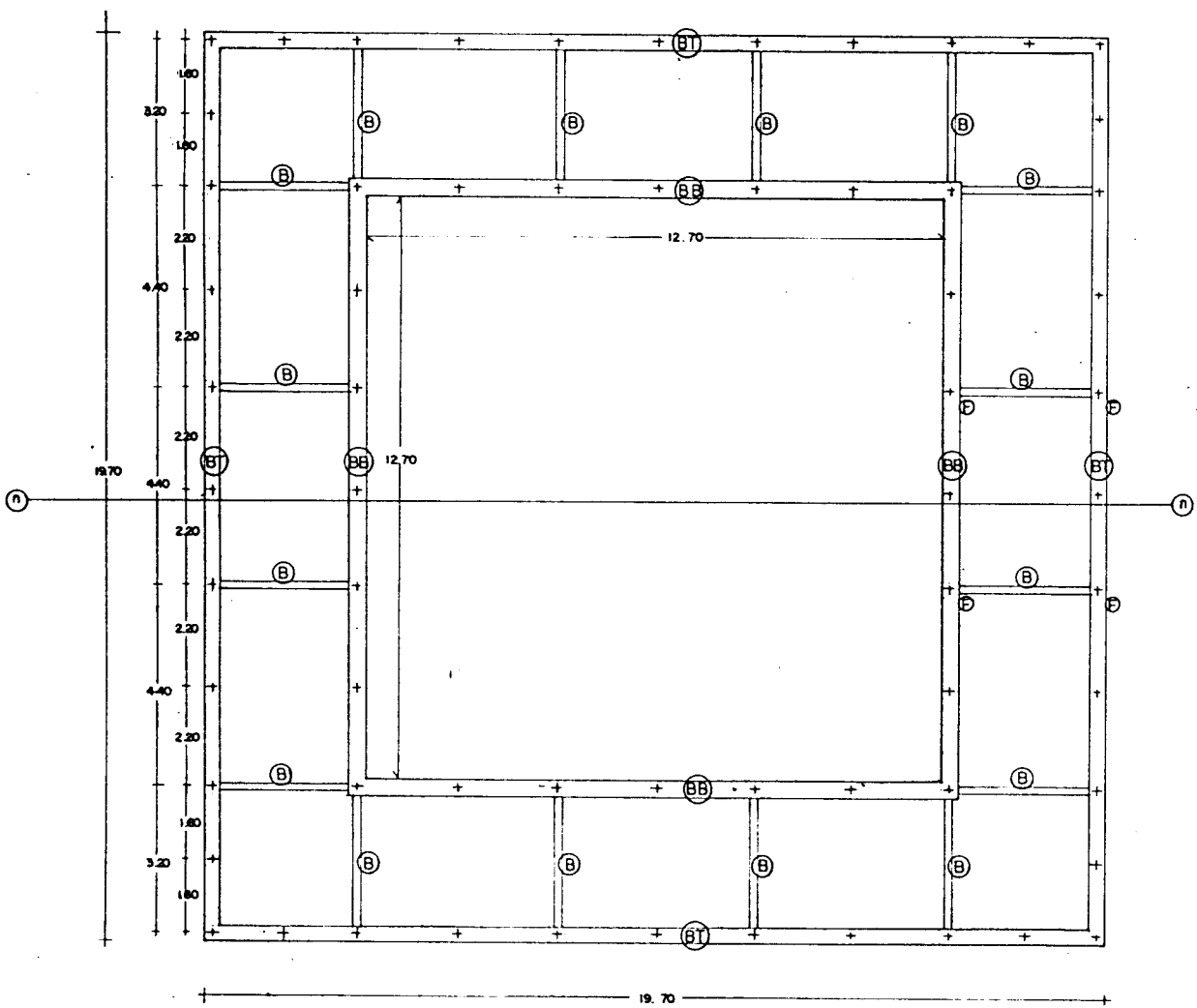
หน้าฝ่ายวิชาการ		
หน้าฝ่ายโหราศาสตร์		
ผู้อำนวยการสถาบันงาน		
ผู้อำนวยการสำนัก		
อธิบดี		

รหัส	แบบหมายเลข	จำนวนแผ่น	แผ่นที่
------	------------	-----------	---------

สรุปแบบ : วิศวโยธา
 ศึกษาศาสตร์บัณฑิต วิศวกรรมโยธา จ.พระนครศรีอยุธยา
 ผลิตแบบแก้ไขในโครงการ มาตรฐาน 1: 50
 พระสุเมธ
 โครงการอนุรักษ์และพัฒนาศูนย์โหราศาสตร์
 สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถาน
 แห่งชาติ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
กรมศิลปากร

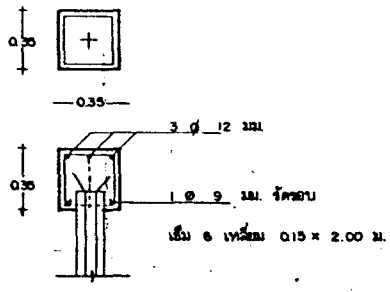
รูปตัด (ก-ก) 1: 75

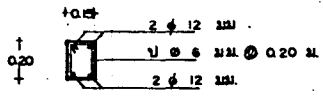
แปลน 1: 75

ลำดับที่	ผู้ควบคุมงาน	ลงชื่อ	วันที่
1	นาย สมบูรณ์ ศรีสุโขทัย		
2	รศ. บุญฤทธิ์ นามสุวรรณ		
3	นางสาว เจริญ นันท์วัฒน์		

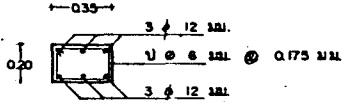
๑.๑๒๕
 ระดับพื้นผิวหน้า
 (B) (F)
 ระดับพื้นผิวหน้า
 ความลึกขุดขนาด 0.06 ม.
 (B)
 ความลึก 6 เมตร สูง 2.00 ม.

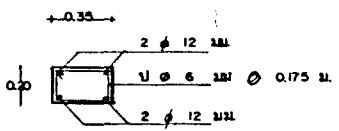
ขยาย F

ขยาย B

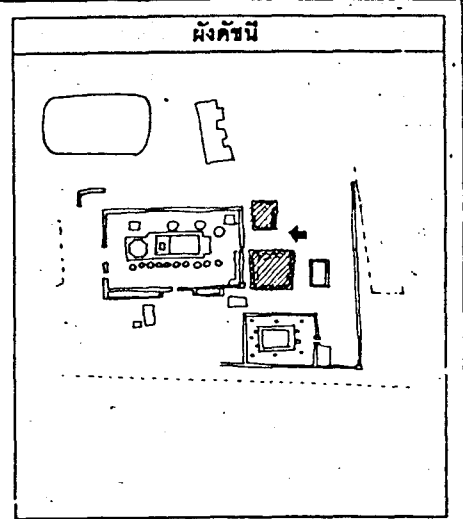

ขยาย BB

ขยาย BT

ลำดับที่	ชื่อกรรมการตรวจการจ้าง	ลจชื่อ	วันที่	หมายเหตุ
1	นาย สด แสงเอียด	ประธานกรรมการ		
2	นาย เมฆา สีพาศกร์	กรรมการ		
3	นาย นิรุทธ น่างศรีชัย	กรรมการ		
4	นาย อุดชัย ทานสุวรรณ	กรรมการ		
5	นาย ศิริพงษ์ ภูมธนาภิรมย์	กรรมการ		
6	นาย ศิขรา ภูโยธิน	กรรมการ		
7	นาย เมธา วิจิตรณะ	กรรมการ		
8	นาย ธาตุศักดิ์ เบ็ญจระ	กรรมการ		

รายการ

คำเป็นาร โดย
 วิศวกร วิชาป็นาร
 648 ซอยงาม, กอโดยิน แขวงสามยุคนใน
 เขต พญาไท กรุงเทพมหานคร

ช่างสำรวจ	วิศวกร วิชาป็นาร	
ช่างเขียนแบบ	จุดยัด ภาณุโต	
ช่างคิดแบบ	จุดยัด ภาณุโต	
นักแปลแบบ	ชอทิย ภาณุโต	
วิศวกร	วิรัช วิชาป็นาร	
สถาปนิก	ศรีวิมล เขียววัฒน	
ภูมิสถาปนิก		
ผู้รับราชการสถาปนิก		

ตรวจวิเคราะห์รูปแบบ

นาย วิชาป็นาร	
นาย สด	
นาย วิรัช วิชาป็นาร	
นักแปลแบบ	
สถาปนิก	
วิศวกร	
ผู้รับราชการ	

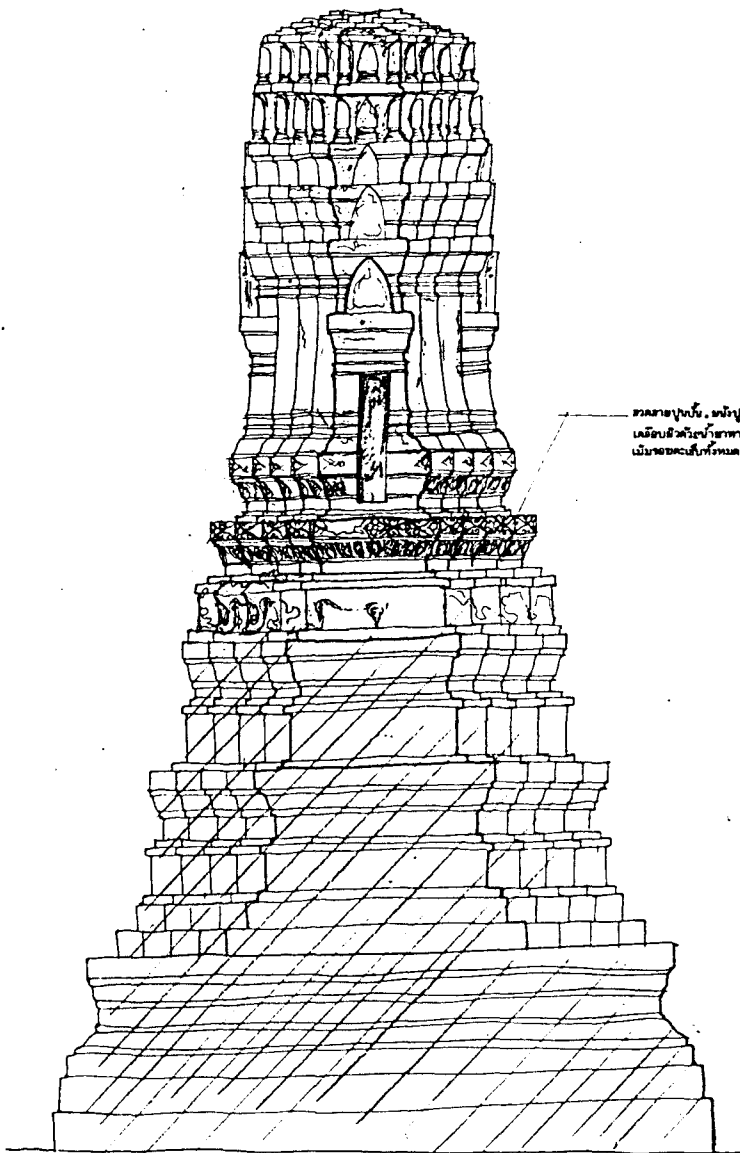
เห็นชอบอนุมัติ

นาย วิชาป็นาร	
นาย สด	
นาย วิรัช วิชาป็นาร	
นักแปลแบบ	
สถาปนิก	
วิศวกร	
ผู้รับราชการ	

วันที่	แบบหมายเลข	จำนวนแผ่น	แผ่นที่

วิศวกร วิชาป็นาร
 648 ซอยงาม, กอโดยิน แขวงสามยุคนใน
 เขต พญาไท กรุงเทพมหานคร
 1: 75
 วิศวกร วิชาป็นาร
 648 ซอยงาม, กอโดยิน แขวงสามยุคนใน
 เขต พญาไท กรุงเทพมหานคร
อนุมัติสถาปนิก

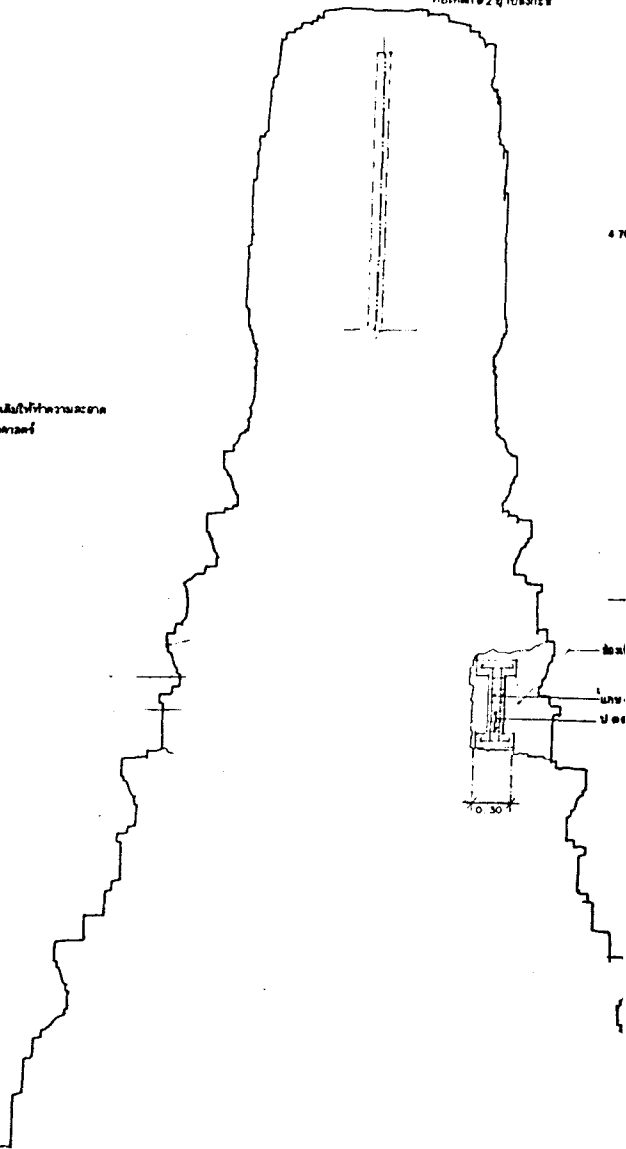
ลจชื่อ	วันที่	หมายเหตุ

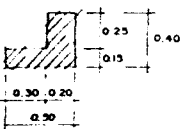
อาคารปูชนีย, เสาหินปูนสมัยทวารวดี
 เสาหินปูนสมัยทวารวดี
 เสาหินปูนสมัยทวารวดี

โครงการโบราณคดีเมืองโบราณศรีเทพ

พิกัด ๑๒ ๑๖๖ ๖๖

ชั้น
 ชั้น
 ชั้น

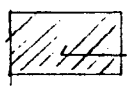
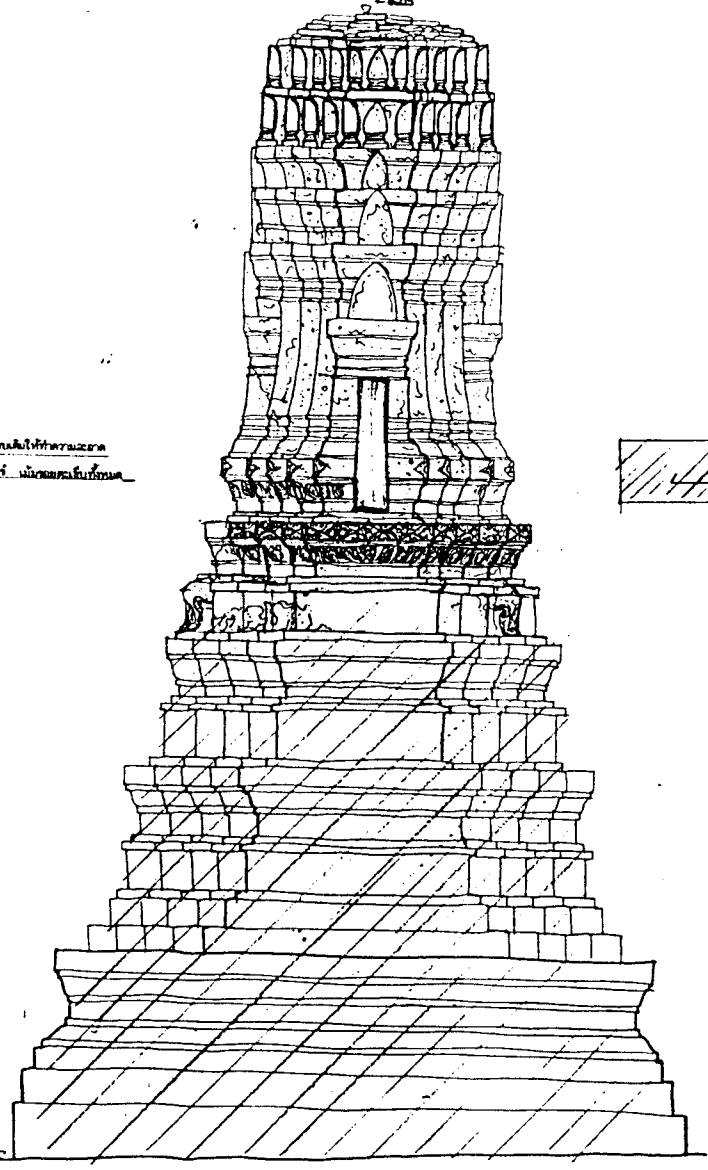
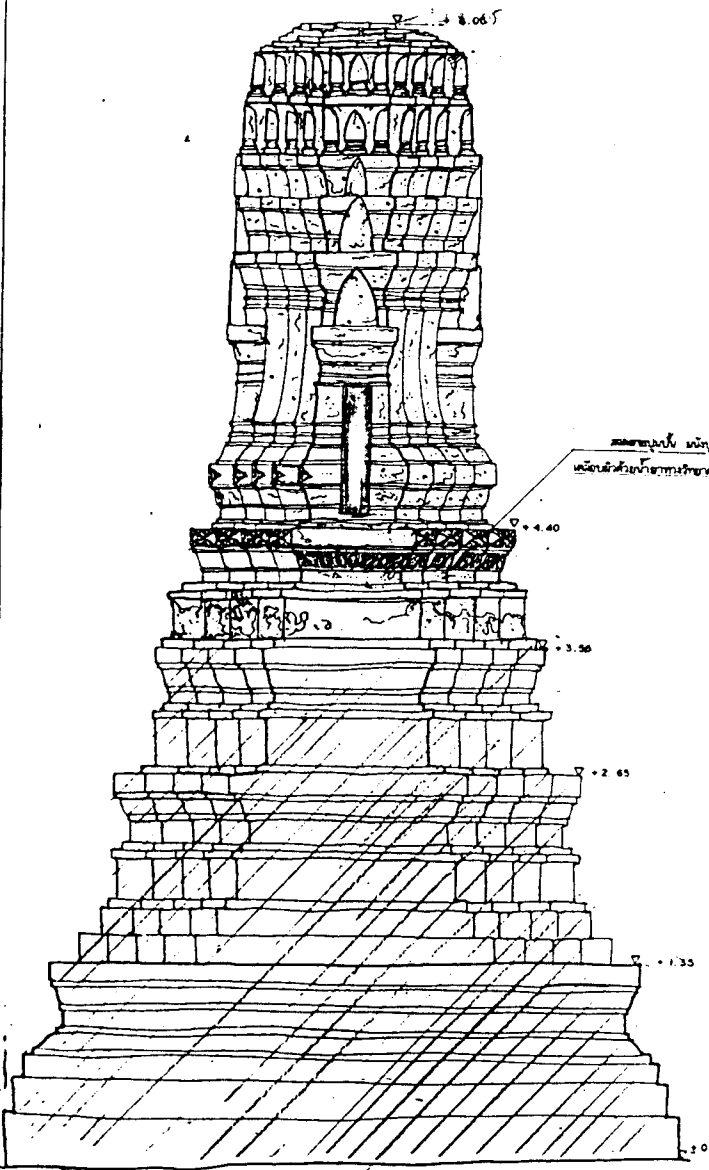

รูปด้าน ทิศเหนือ 1:50

รูปตัด แสดงโครงสร้าง ค.ล.ค. 1:25

ลำดับที่	คณะกรรมการตรวจการจ้าง	วงเงิน	วันที่	หมายเหตุ
1	นาย- อดิ แดงเอียด ประธานกรรมการ			
2	นาย- เกตุก ลีลาภักดิ์ กรรมการ			
3	นาย- ณรงค์ ม่วงคงชัย กรรมการ			
4	นาย- วิชัย พานสุวรรณ กรรมการ			
5	นาย- ศิรินทร์ บุรณกรธรรม กรรมการ			
6	นาย- กิจจา อภิไพบี กรรมการ			
7	นาย- เมธา สุทธิธรรม กรรมการ			
8	นาย- เทนศักดิ์ เข็มจระ กรรมการ			

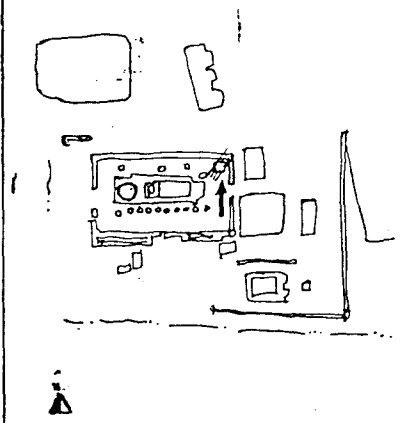
ลำดับที่	ผู้ควบคุมงาน	วงเงิน	วันที่	หมายเหตุ
1	นาย- สมบูรณ์ ศรีสุทัย			
2	ร.อ. บุญยฤทธิ์ สุชาติวรรณ			
3	นางสาว เจริญ ขยวัฒน์			

รูปตั้ง คำนวณวันตก 1 : 25

รูปตั้ง คำนวณได้ 1 : 25

ผังค้ำยัน

รายการ

--

คำนวณงานโดย

ห้างหุ้นส่วนจำกัด พชรบัณฑิตก่อสร้าง
 ๔๓๘ อโยธยาหน้เขี้ยว แขวงสามแวงใน
 เขตบางเขน กรุงเทพมหานคร

ช่างสำรวจ	อัครเดช นิตานดินทร	<i>Pr</i>
ช่างเขียนแบบ	ศุภชิต แก่นโต	<i>Pr</i>
ช่างควบคุม	ศุภชิต แก่นโต	<i>Pr</i>
นักโบราณคดี	อชิต ธีววจิต	<i>Pr</i>
วิศวกร	วิวัฒน์ จินวัฒน์	<i>Pr</i>
สถาปนิก	ศรัทธา ธีววจิต	<i>Pr</i>
ผู้ประสานงาน		
ผู้เขียนรายงานโบราณคดี		

ตรวจ/วิเคราะห์รูปแบบ

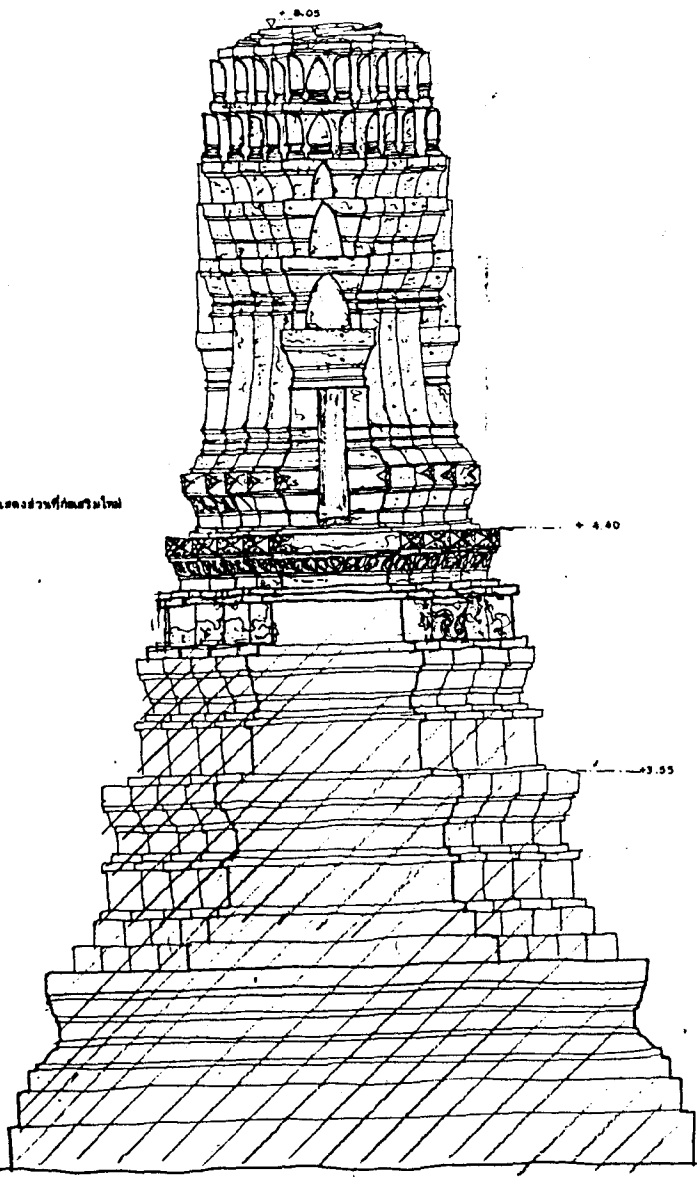
นายช่างศิลปกรรม		
นายช่างสถา		
นักวิทยาศาสตร์		
นักโบราณคดี		
สถาปนิก		
วิศวกร		
ผู้เขียนรายงาน		

เห็นชอบ/อนุมัติ

เห็นชอบ/อนุมัติ		
เห็นชอบ/อนุมัติ		
เห็นชอบ/อนุมัติ		
เห็นชอบ/อนุมัติ		
เห็นชอบ/อนุมัติ		

รหัส	แบบหมายเลข	จำนวนแผ่น	แผ่นที่

ผังรูปแบบ : วิศวกร
 ที่ตั้ง: ต.สองแควบุรี อ.พระนครศรีอยุธยา จ.พระนครศรีอยุธยา
 แวดวง: ทุ่งหลวงกรมรถไฟ
 พละปราชญ์
 ภาควิชาศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร
 โครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูโบราณสถาน
 สำนักวิจัยโบราณคดีและพิพิธภัณฑ์สถาน
 แห่งชาติที่ 3 พระนครศรีอยุธยา
กรมศิลปากร

รูปค้ำ ด้านทิศตะวันออก 1 : 25